

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

Институт за безбедност, одбрана и мир

Магистерски студии:

Корпоративна безбедност и безбедносен менаџмент

Магистерски труд:

**Безбедносни импликации од десничарскиот екстремизам
и тероризам во Европската унија**

Ментор:

Проф. д-р Тања Милошевска

Изработил:

Александар Анпов

Индекс број: 5447/22

Скопје, 2023 година

Содржина:

Вовед	4
1.1. Проблем на истражување	4
1.2. Предмет на истражување	10
1.3. Досегашни истражувања	12
1.4. Цели и задачи	12
1.5. Дефинирање на поими	14
1.6. Основна хипотетичка рамка	17
1.7. Научна и општествена оправданост на истражувањето	19
1.8. Методи и техники на истражувањето	19
2. Концепт на екстремизам	21
2.1. Главни идеолошки движења	21
2.2. Историска позадина	22
2.3. Трендови во десничарскиот екстремизам	27
2.4. Екстремно-десничарски суверени граѓански движења и нивна интернационализација	28
2.5. Користење на Интернетот	30
2.6. Инциденти предизвикани од десничарско насилство во Европската унија	33
2.7. Десничарски терористички напади, апсења, обвиненија и пресуди според ТЕ САТ	41
2.8. Неуспешни напади	42
2.9. Примери на десничарски напади во земји – соседи на Европската унија	44
2.10. Групи, структури и активности	47
3. Концептуална рамка на тероризмот	50
3.1. Дефиниција за тероризам	50
3.2. Контурите на европскиот тероризм и поделба	54
3.2.1 . Левичарски тероризм и анархистички	54
3.2.2. Верски тероризм	55
3.2.3 . Етнонационалистички и сепаратистички тероризм	56
3.2.4. Десничарски тероризм	57
3.3. Импликации на политиката за тероризм во Европа	61

3.4 . Контратерористичка политика на ЕУ	62
3.4.1. Развојот на антитерористичката политика на ЕУ	62
3.4.2. Мерки насочени кон спречување на тероризмот	63
3.5. Одговорот на ЕУ за тероризмот	64
3.6. Обезбедување на безбедноста на граѓаните	65
3.7. Спречување на радикализација и заштита на вредностите	66
3.8. Европска рамка за контратероризам	68
3.9. Радикализација во Европа.....	68
3.10. Терористичка листа на ЕУ	70
3.11. Размена на информации	71
3.12. Контролата на огнено оружје.....	72
3.13. Дигитализација на судската соработка	73
3.14. Соработка со земји кои не се членки на ЕУ	74
4. Крајната десница: интеракција на меѓународни и национални прашања	75
4.1 . Студија од перспектива на Германија	77
4.2 . Ширење на омраза преку Интернет и дигитален активизам за време на корона вирусот	79
4.3. Зошто сегашната политика не успева да се бори против десничарскиот екстремизам?.....	81
4.4. Борбата против дискриминацијата, расизмот и ксенофобијата	84
4.5. Предизвици во справувањето со современиот десничарски екстремизам	86
4.5.1. Од офлајн до онлајн мониторинг?	87
4.6. Препораки	88
5. Радикализацијата како процес.....	93
5.1. Поттикнувачки фактори на насилниот екстремизам	94
5.2. Пропаганда и радикализација.....	95
5.3 . Превенција на насилен екстремизам и рана детекција на радикализација.....	98
5.4. Интервју со Ник Денес	100
5.5. Интервју со Роберт Орел (извадок од интервју со поранешен член на Скиентолошката црква)	103
6. Заклучок	107
Библиографија.....	111

1. Вовед

1.1. Проблем на истражување

Радикализацијата која води кон насилство не е нова појава. Таа може да има различни форми во зависност од контекстот и временскиот период, покрај тоа може да биде поврзана со различни причини или идеологии. Во минатиот век, многу земји страдаа од насилство од различни форми, вклучувајќи, меѓу другото, урбано насилство, појава на насилна супкултура, десно и левичарско-екстремистичко насилство, националистичко и религиозно мотивирано насилство.

Тероризмот продолжува да биде една од најсериозните закани за меѓународниот мир, безбедност и благосостојба на граѓаните во Европа. Последните години се забележува промена во терористичкиот пејзаж, кој се карактеризира главно со диверзификација на изворите на терористички закани и промени во терористичкиот начин на дејствување.

Според Извештајот за новите терористички закани¹, Европа, во последниве години, беше во голема мера погодена од феноменот познат како пост-организациски тероризам, кој се карактеризира со појава на лабави мрежи, мали ќелии и осамени актери кои, иако се придржуваат до идеите на групи или мрежи, можеби немаат никаква позната припадност кон нив. Во некои случаи, ова разединување може да претставува намерна тактика на терористичките организации за да се намалат шансите да бидат откриени од релевантните национални власти. Тактички сложените напади извршени или режирани од ИСИЛ (Даеш) и Ал Каеда се намалија, главно како резултат на нејзините територијални загуби на Блискиот Исток, ограничувајќи го нејзиниот капацитет да прима и да обучува Европејци, да бидат вратени во нивните земји за да извршат тактички сложени напади. Тој беше заменет со напади инспирирани од ИСИЛ (Даеш) и Ал Каеда, извршени од радикализирани осамени актери и извршени во име на екстремистички идеологии кои не се поврзани со ИСИЛ (Даеш) или Ал Каеда (на пример, нападот Conflans Sainte-Honorine, вториот напад на Шарли Ебдо).

¹ Report (2023), Council of Europe Committee on Counter-Terrorism (CDCT), Council of Europe Counter-Terrorism Strategy (2023-2027).

Европа во исто време беше сведок на пораст на насилни екстремно-десничарски напади поттикнати од различни поврзани идеологии, како што се теоријата за голема замена, надмоќ на белата боја, расизам, нативизам и непријателство кон имигрантите. Во голема мера олеснет од онлајн комуникациските платформи, екстремно десничарскиот тероризам станува сè повеќе транснационален, без јасно дефинирани линии на соработка меѓу поединците низ земјите во Европа и со истомисленички групи и поединци на други континенти. Постои потреба дополнително да се разгледаат политичките, социјалните и економските фактори, природата на движењата и технологијата во овој простор како можни двигатели на екстремно-десничарскиот тероризам.

Европа доживеа заживување на милитантните десничарски екстремистички групи, мрежи и инциденти во последните години, со зголемувањето на антиимиграциско и исламофобично насилство, како и антивладини напади и напади врз политичките противници, етничките малцинства и ЛГБТ заедницата. За меѓународната поддршка, само неколку од овие инциденти привлекоа широко медиумско внимание: десничарските екстремистички напади се гледаат најчесто како изолирани настани во споредба со другите напади, како оние од исламистички екстремистички терористи. Во Германија, десничарска терористичка група, која се нарекува националсоцијалисти, била откриена во 2011 година. И покрај тоа што убиле најмалку 10 луѓе и извршиле два бомбашки напади во текот на речиси 14 години, останале неоткриени. Истата година, Андерс Беринг Брејвик убил 77 луѓе во бомбашки напад во Осло и во масовното пукање на Утоја во Норвешка.²

Заканата од тероризам мотивирана од насилни екстремно-десничарски идеологии се појави во западните земји во последниве години, особено по бранот смртоносни напади што првенствено ја погодија Западна Европа, вклучително и нападите во Баерум, Норвешка, во август 2019 година; во Хале, Германија, во октомври 2019 година; и во Ханау, Германија, во февруари 2020 година.

Насилната екстремна десница се смета за една од најголемите терористички закани за Европа. Анализата на Центарот за стратешки и

² Charles Kurzman and David Schanzer. (2015). "The Growing Right-Wing Terror Threat," *The New York Times*, June 16.

меѓународни студии на повеќе од 2 200 напади во Европа (CSIS)³ помеѓу 2009 и 2020 година, заклучи дека екстремно-десничарскиот тероризам претставувал 21,8% од жртвите на тероризам во Европа.

Постојат клучни разлики помеѓу идеолошките и организационите модели кои често ги користат ИСИЛ (Даеш), Ал Каеда и насилната екстремна десница. За разлика од релативно јасните идеолошки цели на терористичките активности инспирирани од ИСИЛ (Даеш) или Ал Каеда, има широк спектар на групи на насилната екстремна десница мотивирани од различни мешавини на перспективи извлечени од широк идеолошки спектар. Многу јурисдикции доживеаја зголемување на терористичките напади со мешан мотив од насилни екстремно-десничарски актери, често инспирирани од Интернет-екосистеми, наративи за заговор и идеолошки движења, што понекогаш го прави комплицирано докажувањето на сите составни елементи на терористичките престапи.

ИСИЛ (Даеш) и придружните групи често имаат доследно членство и ентитети кои ја преземаат одговорноста за нападите извршени за нивната одредена клауза, додека идеологиите на насилната екстремна десница нашироко го промовираат концептот на „отпор без водачи“ како средство за борба на нивните противници и имаат тенденција да имаат став дека нападите од поединци или мали групи, наместо од големи организации, се потребни, на пример, за да поттикнат конфликт меѓу заедниците или да го забрзаат очекуваниот колапс на државите и распадот на општеството. Како такви, насилните екстремно-десничарски групи често немаат одржливо членство и улоги, туку формираат флуидни, привремени и неформални групи каде што можат веродостојно да ги негираат насилните напади на осамен актер.

Има високи нивоа на меѓународна соработка во регрутирањето, координацијата и нападите меѓу и помеѓу транснационалните насилни крајно десничарски екстремистички мрежи, како и многу неповрзани или слабо поврзани поединци кои често се радикализираат на Интернет. Овие лабави

³ Seth G. Jones, Catrina Doxsee, Nicholas Harrington. (2020). *The Right-wing Terrorism Threat in Europe*, Center for Strategic and International Studies. Достапно на: <https://www.csis.org/analysis/right-wing-terrorism-threat-europe>.

меѓународни мрежи на Интернет често служат како чадори за широк опсег на насилни екстремистички верувања кои често се обликувани од одредени локални и политички контексти. Покрај големите платформи, неколку работни платформи се користат од десничарски екстремисти како (Gab, Voat, 8chan) или се колонизирани од десно ориентиран екстремисти (Reddit, 4chan).

Габ е идентификуван од многумина како безбедно прибежиште за екстремно-десничарски движења, вклучувајќи ја и дивизијата Фоекриг, кои се чини дека водат екстремистичка содржина на платформата. 8chan, особено, беше искористен во 2019 година од неколку напаѓачи за да ги објават своите „манифести“, во кои тие ги објаснија своите постапки и ги повикаа истомислениците да извршат напади. Ова се однесуваше на нападите од 15 март во Christchurch (Нов Зеланд), нападот на 27 април во Powey (Калифорнија, САД) и нападот на 3 август во El Paso (Тексас, САД). После нападот во Ел Пасо, 8chan отиде офлајн, откако Cloudflare ги прекина своите заштитни услуги за страницата. По извесно време офлајн, 8chan се обиде да се воспостави под името 8kun, но беше отстранет од регистраторот на домени во рок од неколку дена. Напаѓачот на 10 август Бјерум (Норвешка) објави декларација за напад на Ендчан, табла за деривати Чан. Додека дериватите на Чан, наводно, останаа на Интернет кон крајот на 2019 година, иако без да бидат индексирани од пребарувачите, значителен број корисници, наводно, мигрирале на други шифрирани платформи, како што се Telegram или Discord.⁴ Затворените простори за комуникација, како што се оние што ги нуди WhatsApp, одиграа голема улога во формирањето на десничарски терористички ќелии, спречени во 2019 година.

Насилните екстремно-десничарски групи основани во една земја, можат да имаат филијала или филијали во други земји низ Европа, како и во Северна Америка и други делови од светот, или да учествуваат на заеднички форуми на Интернет и на страниците на социјалните медиуми. Швајцарија објави дека спречила еден напад во мај 2019 година, кога бил уапсен малолетник под сомнение дека планирал да убие муслимани и да изврши напади врз џамии во

⁴ Macklin, G. (2019). 'The El Paso Terrorist Attack: The Chain Reaction of Global Right-Wing Terror', *CTC Sentinel*, Vol. 12, Issue 11, pp. 1-9. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/el-paso-terrorist-attack-chain-reaction-global-right-wing-terror/>.

Швајцарија. Осомничениот комуницирал со странските десничарски екстремисти на Инстаграм (и веројатно на други социјални мрежи).

Според медиумското известување, членовите на десничарските екстремистички мрежи дизајнираат и работилници за пораки кои се шират како пропаганда, со цел да се истакнат во популарната култура со неонацистичка агенда.⁵ Една белгиска крајно десничарска организација е осомничена дека подигнала „тролска армија“ за поддршка на нејзината пропаганда преку координирани и заканувачки коментари со говор на омраза по објавување на Интернет или насочување кон страница на Фејс бук.

Интернационализацијата на насилните екстремно-десничарски групи и мрежи, исто така, придонесе странските борци да патуваат за да им се придружат на паравоените групи со слични насилни екстремно-десничарски идеологии во областите погодени од конфликт.

Иако различни дејствија и напади кои произлегуваат од насилната екстремна десница до денес се истражувани и гонети во неколку јурисдикции под обвиненија за тероризам, останува недостиг на унифицирано меѓународно разбирање за терористичките закани поттикнати од насилните екстремно-десничарски идеологии, како и поврзаните концепти кои се појавуваат како идеологии, со постојните меѓународни списоци на терористички групи кои не успеаја да ја овековечат заканата што ја претставуваат групите водени од други идеологии.

Во текот на последната деценија, Европа забележа големи изборни успеси за националистичките и екстремно-десничарските партии. Голем број европски земји имаат националистички и екстремно-десничарски партии претставени во нивните парламенти. Важно е да се забележи дека екстремно-десничарските партии се чини дека добиваат силна поддршка како резултат на тековната бегалска криза, како и терористичките напади мотивирани од исламисти. Овие надворешни настани насочени против одредена земја се покажа дека ја зголемуваат изборната поддршка за екстремно-десничарските партии и можат да бидат поврзани со зголемувањето на десничарскиот

⁵ Makuch, B. and Lamoureux. (2018). M., 'Neo-Nazis Are Organizing Secretive Paramilitary Training Across America', *VICE News*. Достапно на: https://www.vice.com/en_us/article/a3mexp/neo-nazis-are-organizing-secretive-paramilitary-training-across-america.

тероризам и насилство.⁶

По терористичките напади во Париз од 7 јануари и 13 ноември, 2015 година, екстремно-десничарската партија Национален фронт постигна највисоки резултати на локалните француски избори, освојувајќи приближно 30 отсто од националните гласови во декември 2015 година (во споредба со 11 отсто во изборите во 2010 година).⁷ Иако на крајот беше поразена во последниот круг од гласањето, овој пораз не означувал намалување на поддршката од гласачите. Напротив, тоа било само резултат на тактиката што ја користеле опозициските партии, кои користеле посебни карактеристики кон францускиот изборен систем. По нападите на 11 септември, злосторствата од омраза против муслиманите и десничарскиот тероризам (треба да се забележи дека врската меѓу двете е силно дебатирана) порасна за 1 600 проценти во САД. По бомбашките напади во Лондон во јули 2005 година, полицијата извести шесткратно зголемување на стапката на десничарско насилство врз муслиманите.⁸ По нападите на Шарли Ебдо во јануари 2015 година, слични инциденти се зголемија за 281 отсто во Франција.⁹

Кога се размислува за десничарскиот тероризам и политичкото насилство, мора да се земат предвид можните врски и соработката за поддршка, ако не и целосно институционализирана соработка, помеѓу тајните или вонпарламентарните групи и воспоставените политички партии од десничарскиот спектар. На пример, додека Пол Вилкинсон, поранешен директор на Центарот за проучување на тероризмот и политичкото насилство на универзитетот во Сент Ендрјус, иако не најде јасна корелација помеѓу изборните резултати на екстремно-десничарските политички партии и насилството од малите десничарски групи, сепак потврди дека амбивалентниот

6 Kathleen Deloughery, Ryan King, and Victor Asal. (2012). "Close Cousins or Distant Relatives? The Relationship Between Terrorism and Hate Crime," *Crime & Delinquency* 58, no. 5.

7 Chrisafis. (2015). "Front National Wins Opening Round in France's Regional Elections," *The Guardian*, December 7.

8 Oliver Laughland and Spencer Ackerman. (2015). "For a teen aspiring to be president, being Muslim is a hurdle in post-9/11 America," *The Guardian*, September 26.

9 Michelle Mark. (2015). "Anti-Muslim Hate Crimes Have Spiked After Every Major Terrorist Attack: After Paris, Muslims Speak Out Against Islamophobia," *International Business Times*, November 18.

став на екстремно-десничарските партии кон насилството, како и нивната расистичка и ксенофобична пропаганда, придонесуваат за десничарскиот тероризам.¹⁰ Со други зборови, десничарските партии и движења имаат влијание на нивоата на секојдневната и општа ксенофобија и расизам, кои пак се интензивирани и експлицитни во помалите, поекстремистички групи.¹¹ Покрај тоа, повеќе студии покажаа значителен пораст на нападите со подметнување пожари мотивирани од десницата по вербалните промени во мејнстрим политичките дебати за поксенофобичен јазик.¹² Разумно е да се заклучи дека десничарскиот тероризам и насилство не можат да бидат целосно одвоени од екстремно-десничарските партии и масовните движења, иако специфичните односи меѓу двете остануваат нејасни.

1.2. Предмет на истражување

Десничарското екстремистичко насилство е форма на насилна радикализација поврзана со фашизмот, расизмот, врховизмот и ултранационализмот. Оваа форма на радикализација што води до насилство се карактеризира со насилна одбрана на расен, етнички или псевдонационален идентитет, а исто така е поврзана со радикално непријателство кон државните власти, малцинствата, имигрантите и/или левичарските политички групи.

Предизвиците предизвикани од масовниот прилив на бегалци претставуваат потенцијален ризик на западните општества од: ширењето на антиимиграциските, десничарските, популистички масовни движења низ Европа, кои покажуваат постојан процес на радикализација и употреба на насилство. Покрај тоа, границите, меѓу големите антиимиграциски протестни движења и организираниите милитантни групи стануваат сè понејасни.

Како што покажуваат карактеристиките на сторителите на ксенофобични напади со подметнување на пожари, безбедносните служби се

¹⁰ Paul Wilkinson. (1995), "Violence and terror and the extreme right," *Terrorism and Political Violence* 7, no. 4.

¹¹ Philomena Essed. (1991). *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory*, Newbury Park: Sage Publications.

¹² Frank Neubacher. (1998). *Fremdenfeindliche Brandanschläge. Eine kriminologisch-empirische Untersuchung von Tätern, Tathintergründen und gerichtlicher Verarbeitung in Jugendstrafverfahren*. Godesberg: Forum.

соочуваат со различен тип закана: спонтани и ретко планирани, насилни и често смртоносни напади врз бегалските домови, џамии, полиција или левичарски активисти, извршени од поединци или мали групи без претходно криминално досие или дури и историја на вмешаност во организирани екстремно-десничарски групи.¹³

Десничарскиот тероризам дејствувал традиционално и тактички користејќи мали групи, ќелии и осамени актери за да ги таргетира главно владините претставници и малцинствата со експлозивни и атентати. Овие напади, кои обично не се обидуваат да нанесат недискриминирачки масовни жртви (тактика која сепак се чини дека добива зголемена важност), многу ретко се придружени со некаков облик на јавна комуникација (т.е. јавно тврдење за нападот). Ова укажува дека на десничарските терористи не им треба, или не сакаат да го соопштат својот тек на дејствување на потенцијалната публика. Една од причините за ова е што десничарските напади честопати се самообјаснувачки (на пример, бомбардирањето на џамија може успешно да генерира страв и ужас во целната група дури и без некој да преземе одговорност за нападот). Како што истакнува професорот Марк Хам, десничарското политичко насилство, всушност, може да биде и криминал од омраза и тероризам¹⁴. Ова, исто така, имплицира дека терористичкото насилство е дел од десничарската екстремистичка идеологија и не се перципира од сторителите како нешто што има потреба од објаснување. Дополнително, ова ја зголемува опасноста дека намерата и природата на нападот ќе бидат погрешно проценети како непланирани, непредвидливи, спонтани или како изолиран инцидент. Наодите погоре, сепак, сугерираат поинаку. Десничарскиот тероризам е многу опасна форма на политичко насилство и значајна закана затоа што тактички и стратегиски има намера да се вклопи во општествата што ги опкружува, со цел да се минимизира репресијата и контрамерките и да се максимизираат ефектите во однос на главната цел: да се добие долга војна против нивните непријатели (демократските влади и странците).

¹³ James Queally, Richard Winton. (2016). "Violence at Ku Klux Klan rally in Anaheim: Police defend their actions," *Los Angeles Times*, February 28.

¹⁴ Mark Hamm (1993) in Daniel Koehler (2016). *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current Developments and Issues for the Future-Current Developments and Issues for the Future*, PRISM Volume 6, Number 2.

1.3. Досегашни истражувања

Во европската научна литература постојат повеќе извори кои се занимаваат со проблемот на десничарскиот тероризам и екстремизам. Тие се занимаваат со повеќе аспекти, како што се: заканата, процесот на регрутација, како и со самата идеологија. Во научната литература во Северна Македонија постојат трудови кои проучуваат одредени аспекти на тероризмот како глобална закана по безбедноста, екстремизмот и радикализмот, меѓутоа малку истражувања се фокусираат на поврзаноста помеѓу овие области, додека десничарскиот екстремизам и тероризам се чини дека е занемарен во литературата, дури и во однос на другите видови тероризам. За разлика од религиозниот или левичарскиот тероризам кој можат да се најде во бројни книги, десничарскиот екстремизам и тероризам, често останува во сенка.

1.4. Цели и задачи

Општата цел на ова истражување е научна дескрипција, анализа и идентификација на десничарскиот тероризам и екстремизам и неговите импликации на безбедноста во Европката унија. За да се постигне тоа, дефинирани се следниве посебни цели, дадени во продолжение.

Посебни цели

- Анализа на податоците за активностите на десничарските екстремисти.
- Идентификација на начините на кои дејствуваат радикалните десничарски организации.
- Идентификација на начините за борба против десничарскиот екстремизам и тероризам.
- Откривање на процесите за полесно лоцирање на десничарските екстремистички организации и поединци.
- Идентификација на начините за намалување на можните негативни дејствувања на десничарските терористи и екстремисти врз цивилите.
- Анализа на политичките субјекти кои дејствувале или дејствуваат како

радикално десничарски екстремистички групи кои во минатото извршувале терористички активности.

- Начини на справување со радикалниот десничарски екстремизам и тероризам -разликите во начините на справување на земјите од Европската унија.
- Бегалската криза како причина за зголемувањето на десничарските екстремистички партии.
- Начини за полесно лоцирање на нападите, како што се: пожари, атентати и нивно спречување.
- Омразата на десничарскиот тероризам кон муслиманите и справувањето со десничарскиот тероризам.

Основни задачи на истражувањето се следниве:

- Справувањето на државите од Европската унија со домашните десничарски екстремистички партии кои имаат екстремистички идеи.
- Спротивставувањето на државите од Европската унија кон десничарските екстремистички партии со екстремистички идеи кои се во подем и имаат сè поголема поддршка.
- Да се утврдат разликите во справување со десничарскиот екстремизам и тероризам помеѓу одредени држави во Европската унија.
- Причините кои придонесуваат за зголемување на десничарскиот екстремизам и тероризам и можности како тие да се намалат.
- Како нарушувањето на човековата благостојба влијае врз зголемувањето на десничарските екстремистички партии и десничарскиот тероризам.
- Негативното влијание на десничарскиот тероризам, неговата непредвидливост и создавање на страв кај јавноста.
- Како екстремистичката десничарска идеологија придонесува за зголемување на десничарскиот тероризам, како поттик за дејствувањата на десничарските терористи.

1.5. Дефинирање на поими

➤ Тероризам

Џејмс М. Поланд го определува тероризмот како противзаконска употреба на закани и насилство против лица и имот првенствено за реализирање на понатамошни (идни) политички и социјални цели. Обично се настојува да се заплаши владата, поединци или групи, или да се измени нивното однесување и политика.¹⁵

Брајан Бургон¹⁶ смета дека тероризмот е политички мотивирано насилство против неборбени сили, додека Чарлс Тили го проучува тероризмот како политичка стратегија која ја имплементираат оние кои се обидуваат да ја централизираат својата моќ или оние кои, по пат на страв, се обидуваат да ја предизвикаат државата со цел да се здобијат со моќ или предност.¹⁷

➤ Терористичка група

Според Директивата на парламентарното собрание на Советот на Европа¹⁸ „терористичка група“ се дефинира како структурирана група (група која не е случајно оформена и има за цел итно спроведување на терористички акти), составена повеќе од два члена, зацврстена во еден определен период со определени, формулирани правила за своите членови, континуитет на своето членство и развиена структура.

➤ Екстремизам

Насилниот екстремизам претставува насилен вид на мобилизација што има за цел да го подигне статусот на една група, додека исклучува или

¹⁵ James M. Poland. (2011). *Understanding Terrorism: Groups, Strategies, and Responses*, California State, Sacramento.

¹⁶ Burgoon, Brian (2006.) “On Welfare and Terror: Social Welfare Policies and Political-Economic Roots of Terrorism”, *Journal of Conflict Resolution*, 50 (2):176-203.

¹⁷ Tilly, Charles (2005.) “Terror as Strategy and Relational Process”, *International Journal of Comparative Sociology*, 46 (1-2):11-32.

¹⁸ DIRECTIVE (EU) 2017/541 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541>.

доминира над „други“ врз основа на обележја, како што се: полот, религијата, културата и етничката припадност. Притоа, насилните екстремистички организации ги уништуваат постојните политички и културни институции и ги заменуваат со алтернативни структури на управување, кои работат според принципите на тоталитарна и нетолерантна идеологија.¹⁹

Под насилен екстремизам се подразбира промовирање, поддржување, оправдување или извршување насилни дела, чија цел е да се брани идеологијата што се залага за расна, национална, етничка или религиозна супремација или спротивставување на клучните демократски принципи и вредности²⁰.

➤ **Идеологија**

Идеологија е форма на социјална или политичка филозофија во која практичните елементи се истакнати исто како и теоретските. Тоа е систем на идеи кој се стреми да го објасни светот и да го промени.²¹ Карл Манхајм (1936) ја елаборираше идејата за сложеноста на врската помеѓу реалноста и идеологијата, укажувајќи на човековата потреба за идеологија. Идеологиите не се ниту вистинити ниту лажни, туку се збир на општествено условени идеи кои обезбедуваат вистина која и доминантните и обесправените луѓе сакаат да ја слушнат.²²

➤ **Радикализација**

„Радикализација што води кон тероризам“ се однесува на „динамичниот процес во кој едно лице на крајот прифаќа терористичко насилство како възможно, па дури и легитимен курс на дејствување. Иако не мора да значи, ова можеби на крајот ќе го наведе лицето да се заземе за терористички

¹⁹ Mathias Bak, Kristoffer Nilaus Tarp, Christina Schori Liang (2019). *Defining the Concept of 'Violent Extremism'*, Geneva Paper 24/19, Geneva Centre for Security Policy.

²⁰ Council of Europe Guidelines for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism(2016).

²¹ Достапно на: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>.

²² Достапно на: <https://plato.stanford.edu/entries/law-ideology/>.

активности, да дејствува за нивна поддршка или да се вклучи во нивно извршување”.²³

Постојат многу дефиниции за радикализација, но во овој труд фокусот ќе биде насочен кон процесот со кој поединците се „радикализираат до насилство“. И тоа не на секаков вид насилство, туку на специфичен тип политичко насилство, имено нелегитимно насилство насочено против цивили и неборци, познато и како тероризам. Како што тврди Шмид, она што генерално се подразбира под радикализација е „индивидуалниот или групниот процес на растечка посветеност за вклучување во акти на политички тероризам“.²⁴

Конечно, работната дефиниција за „насилна радикализација“ е дадена од Експертската група за насилна радикализација на Европската комисија која ја дефинира како „социјализација кон екстремизам што се манифестира во тероризам“.²⁵

➤ **Контратероризам**

Збир на политики, закони и стратегии креирани од страна на државни актери и спроведувани, првенствено, од страна на органите задолжени за спроведување на законот, разузнавачките агенции, а понекогаш и војската, со цел убивање или заробување на терористи, спречување на терористички заговори и растурање на терористички организации.

➤ **Справување со насилен екстремизам**

Проактивни и неприсилени активности за спротивставување на напорите на насилните екстремисти да радикализираат, да регрутираат и да мобилизираат следбеници за да ги вклучат во насилни акти, како и активности

²³ OSCE. (2018). *The Role of Civil Society in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism*. A Guidebook for South-Eastern Europe. Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на: <https://www.osce.org/resources/publications>.

²⁴ Schmid, A. P. (2013). *Radicalization, De-Radicalization, Counter-Radicalization: A Conceptual Discussion and Literature Review*. ICCT Research Paper.

²⁵ European Commission's Expert Group on Violent Radicalization (2008). *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*. Report. Достапно на: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/2080500_cscp_report_vries.pdf.

за справување со специфични фактори кои олеснуваат и овозможуваат регрутирање и радикализирање на насилни екстремисти кон насилство.

Терористите и радикализираните групи личат на санта мраз. Само мало малцинство радикали користат стратешко насилство за да привлечат медиумско внимание. Мнозинството екстремисти не се видливи и користат ненасилни методи, кои се поефикасни во остварувањето на нивните наведени цели. Под нивото на „водата“ има база за поддршка која повремено се согласува со дејствијата на најпосветените милитанти и уште поголемо „тивко малцинство“.

Контратероризмот мора да го таргетира видливиот дел од сантата мраз, додека контрарадикализацијата треба да се насочи кон подводниот дел од сантата мраз, кој е многу поголем а не обратно.²⁶

1.6. Основна хипотетичка рамка

Врз основа на општиот пристап на проблемот за справување со десничарскиот екстремизам и тероризам во Европската унија и безбедносните импликации кои произлегуваат од него, се поставува следнава хипотетичка рамка: со проучување на трендовите на пораст на десничарскиот екстремизам и тероризам во Европската унија, како и споредување на различни варијабли од повеќе држави во Европа, ќе се идентификуваат механизми за справување и сузбивање на десничарскиот екстремизам и тероризам.

Посебни хипотези

- Соработката со меѓународната заедница и меѓународните организации ќе резултира во ефикасно справување со радикално-екстремистичките и терористичките групи.
- Споредувањето на различностите во пристапот и справувањето на државите од Европска унија ќе има влијание врз воспоставување на механизми за справување со десничарскиот екстремизам и тероризам.

²⁶ Muro, D. (2016). *What does radicalization look like? Four visualizations of socialization into violent Extremism*, Barcelona Centre for International Affairs.

- Растот на имиграцијата од муслиманските земји, зголеменото движење на поединци во рамките на Европската унија и интегрирањето на екстремно-десничарските идеи од популистичките политичари како одговор на порастот во имиграцијата, во периодот од 2010 - 2022 година придонесе за голем пораст на екстремната десница.
- Зголемената поддршка за радикалните партии е доказ за растечката политичка радикализација во земјите на Европската унија.
- SIEGE²⁷(манифест за десно-ориентиран екстремизам) и акцелерационизам, со значителен потенцијал за поттикнување насилство, беа најистакнатите идеологии во 2021 година, особено популарни кај младите луѓе кои се радикализираа на Интернет. Меѓународните онлајн врски и мрежите, особено оние со контакти со САД, играат силна улога во ширење на пропагандата во Европската унија.
- Дефинирањето, анализирањето и лоцирањето на активни и пасивни индивидуи, организации и групи склони кон радикален десничарски екстремизам кој може да премине во тероризам, ќе резултира со зголемен степен на безбедност.

Варијабли

Независна варијабла

Контратерористички пристапи, избрани модели и користени инструменти во справување со десничарскиот тероризам и десничарскиот екстремизам.

²⁷ SIEGE културата го опфаќа концептот на акцелерационизам, употреба на насилство, вклучително акти на тероризам, кои доведуваат до „расна војна“ и пад на постојните општествени и политички системи. Акцелерационизмот се заснова на идејата дека западните влади се непоправливо корумпирани. Затоа, белите врховисти мора да го забрзаат својот колапс со сеење хаос и создавајќи политичка тензија. Претпочитаната тактика за постигнување на ова е насилство во форма на напади врз малцинствата, вклучително и „не-белците“ и Евреите, како начин да се доближи општеството до „расна војна“. Крајната цел е да се урне „системот“, за да се отвори патот за иднината во која ќе доминираат „белите“. Акцелерационистичките идеи се наведени во случајот со нападот на Крајстчерч во Нов Зеланд, во 2019 година, и често се споменуваат во белите врховистички веб-форуми и виртуелни простории за разговор. Додека концептот на акцелерационизам во екстремистичката десничарска сцена значително се разви во последниве години, таа постоеше и претходно.

Зависна варијабла

Резултатите во справувањата со десничарскиот екстремизам и десничарскиот тероризам во земјите од Европска унија.

1.7. Научна и општествена оправданост на истражувањето

Научната оправданост на ова истражување се согледува во придонесот за верификување на научно недоволно познати и проучени специфични факти и давање насока во подобрување на меѓународната соработка и регионалната соработка преку изнаоѓање механизми за превенирање и справување со формите на манифестација на десничарскиот екстремизам и тероризам во Европската унија. Ова истражување може да послужи како основа на понатамошни истражувања во полето на десничарскиот екстремизам и тероризам кои ќе се занимаваат со одреден дел од овој проблем, на пример, со дејствувањето на поединци со радикална десничарска идеологија и нивно лоцирање.

Општествената оправданост се состои во тоа што истражувањето би помогнало да се согледаат можностите на заедничко дејствување на земјите од Европска унија во насока на намалување на последиците од десничарскиот екстремизам и тероризам. Истражувањето треба да даде појасна слика за негативните последици на десничарскиот тероризам и екстремизам и со тоа да помогне во намалување на истите.

1.8. Методи и техники на истражувањето

Во контекст на современите научно–методолошки пристапи, со користење на повеќе истражувачки методи, ќе користам неколку методолошки постапки на: собирање, анализа и интерпретација на податоците за да се добие една систематизирана целина.

Покрај квалитативната анализа на релевантни теориски извори, како основна методолошка постапка, односно техника за собирање на податоци, ќе се користи анализа на содржина на публикации, извештаи, конференциски материјали, статистички показатели, извештаи и анализи на невладини

организации, агенции за испитување на јавното мислење, тинк-тенкови и државни институции итн., а како методолошки постапки за анализа и интерпретација на податоците ќе се применат *аналитичко-синтетички метод* и *компаративен метод на анализа*.

Како методолошки постапки за анализа и интерпретација на податоците ќе се применат *аналитичко-синтетички метод* и *компаративен метод на анализа*.

Компаративниот метод на анализа се користи со цел да се изврши делумна квалитативна и квантитативна селекција и анализа на прибраните податоци и врз основа на тоа да се воопштат релевантните факти за потврдување или негирање на поставените тези. Овој метод се користи за да се споредат сите податоци добиени со претходно користење на статистички методи и анализа на содржината, кои се однесуваат на бројните показатели за состојбата со десничарскиот екстремизам и десничарскиот тероризам во земјите од Европска унија.

Преку анализа и интерпретација на податоците во ова истражување се очекува да се добијат квантитативни и квалитативни податоци, со кои преку соодветна обработка ќе се добие верификација на хипотезите и ќе се оствари целта на истражувањето.

2. Концепт на екстремизам

Под насилен екстремизам се подразбира промовирање, поддржување, оправдување или извршување насилни дела, чија цел е да се брани идеологијата која се залага за расна, национална, етничка или религиозна супремација, или се спротивставуваат на клучните демократски принципи и вредности.

„Насилниот десничарски екстремизам се постапки на поединци или групи коишто користат, поттикнуваат, оправдуваат или поддржуваат насилство и омраза, или им се закануваат заради остварување на нивните политички или идеолошки цели, мотивирани од идеологии засновани на отфрлање на демократскиот поредок, на вредностите и на основните права и се фокусирани на ексклузивен национализам, расизам, ксенофобија и нивна поврзана нетолеранција“²⁸.

2.1. Главни идеолошки движења

Неонацистички движења. Овие групи се залагаат за идеалите на нацистичка Германија помеѓу 1933 и 1945 година. Тие се борат за тоталитарна држава, повикуваат на расна превласт и се негационисти и антисемитисти. Европа во последниве години го виде повторното заживување на постојните неонацистички групи. Нордиското движење на отпорот, пан-скандинавско движење формирано во 2016 година, се заснова на неговиот шведски претходник од доцните 1990-ти.

Неонацистичките групи се дел од онлајн субкултурата наречена Опсадна култура Антиисламски и антимиграциски движења. Тие имаат за цел да го зачуваат европскиот или христијанскиот идентитет од она што тие го сметаат како исламизација на Европа. Многу движења во оваа категорија се појавија како последица на миграциската криза во 2015 година. Пример за тоа е политичкото движење ПЕГИДА и неговите национални поглавја. Во оваа категорија можеме да вброиме и антиимигрантски будни групи, како што се

²⁸ Carter (1995), Right-wing extremism/radicalism: reconstructing the concept, Mirza Buljubašić Nasilni desničarski ekstremizam na Zapadnom Balkanu: Pregled izazova pojedinih zemalja u oblasti P/CVE, стр. 5.

и војниците од Один. Оваа група е основана во Финска во 2015 година и брзо се појавија подграиноци во другите земји-членки на Европската унија.

2.2. Историска позадина

Содржината на екстремно-десничарските наративи постојано еволуира од крајот на Втората светска војна, одржувајќи конзистентна формална структура. Поствоениот неофашизам на групите како што се британскиот Национален фронт (НФ), никогаш не било само прашањето на омразата кон малцинствата. Тоа било, исто така, идеологија која се обидувала да ја објасни и искористи социјалната дислокација што ја чувствувала работничката класа, преку ривалските наративи на оние на левицата²⁹.

Од 1980-тите, францускиот национален фронт почнал да постигнува повисоко ниво на поддршка со минимизирање на неговото неонацистичко наследство и зборувајќи за потребата на зачувувањето на културниот идентитет, дефиниран како непроменлив национален „начин на живот“. Отколку во претераната расна смисла. Во овој наратив „Новата десница“, забележале дека идентитетот им е под закана од владејачките елити кои овозможиле прекумерна имиграција на лица со различни култури, кои промовирале политики на мултикултурализам, дозволувајќи им на имигрантите да ги задржат сопствените културни идентитети. Францускиот национален фронт тврдел дека овој процес на глобализација бил наметнат од „семоќната олигархија“ која со крајот на комунизмот, унапредувале нов утопизам: отколку „црвениот рај“, целта било „општество без разлики ... café au lait paradise ...“.³⁰

Оваа порака ефективно се слушнала кај многу гласачи, па набргу и останатите екстремно-десничарски партии во Европа почнале да ја имитираат стратегијата на францускиот национален фронт. Успехот на овој пристап во голема мера зависел од степенот до кој екстремно-десничарските партии би можеле убедливо да се дистанцираат од своето неонацистичко минато. Во

²⁹ Norman Cohn. (1970). *Warrant for Genocide: the myth of the Jewish world conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion*.

³⁰ Front National, (1993). *300 Mesures pour la renaissance de la France: programme de gouvernement*, Paris, Editions Nationales.

1990-тите, аналитичарските трендови од политиката на екстремната десница се разликувале два различни типа на групи:

„Еден тип биле носталгични, заостанати неофашистички агрегации, партија чии причини за постоење било оживувањето на фашистички или нацистички идеи. Другиот тип се состела од класа на партии опишани како десничарски популистички – како што се францускиот национален фронт, австриската партија за слобода, фламанскиот блок во Белгија и различните скандинавски партии за напредок – кои се покажале релативно добро на гласачките места.³¹

После 11 септември, во 2000-тите години новата верзија на овој идентитетски наратив почнал да циркулира, најпрвин во Холандија, а подоцна и во другите европски земји, често биле промовирани од новите политички актери, кои биле без вообичаениот неонацистички багаж. Со „контрацихадистичката“ наратија, идентитетот што требало да се брани повеќе не е конзервативен поим на националниот идентитет, туку било идеја за либерални вредности, гледани како цивилизациско наследство.

Исламот станувал нова закана за овој идентитет, кој се сметал и за туѓа култура и за екстремистичка политичка идеологија. Мултикултурализмот се сметал дека овозможувал не само слабеење на националниот идентитет, туку и „исламификација“, процес на колонизација што води кон владеење на шеријатското право.

Европските влади се сметаат за слаби и соучесници во лицето на оваа тоталитарна закана. Стариот расизам, антисемитизмот и авторитаризмот биле отфрлени; десничарскиот ционизам се смета за потенцијален сојузник. За разлика од традиционалната крајна десница, овие нови движења реторички го прифаќаат, она што тие го сметаат како просветителски вредности на индивидуалната слобода, слободата на говорот, родовата еднаквост и правата на хомосексуалците. Преминувајќи од неонацизам кон контрацихадизам, основната структура на наративот останува иста, но протагонистите се сменија: идентитетот на западните либерални вредности е заменет со белиот расен

³¹ Jeffrey Kaplan, Tore Bjørgo (1998). *Nation and Race: the developing Euro-American racist subculture*, Boston, Northeastern University Press, p. 10.

идентитет, муслиманите го заземаат местото на црците, а мултикултуралистите се новите Евреи.

Контрацихадистичкиот наратив го унапредило транс-атлантското движење, вклучувајќи паметни-тенкови, блогери, улични движења и политички партии.³²

- За неонацистите, членовите на другите раси никогаш не би можеле да се интегрираат.
- За контрацихадистите, муслиманите можат да бидат толерирани само доколку експлицитно ја отфрлат нивната исламска култура и ги прифатат „нашите“ вредности; дотогаш во најдобар случај се сметале за осомничени, а во најлош агент на бунтот.
- За неонацистите и за контрацихадистите, членовите на владејачките елити се сметаат, како предавници кои ја предале западната цивилизација, со мали исклучоци. Додека неонацистите сметаат дека мешањето со евреите и небелците е поткопување на расната чистота, контрацихадистите ги гледаат како потенцијални сојузници сè додека ја декларираат својата верност кон „нашите“ вредности.

Така, контрацихадизмот постои заедно со попознатите форми на неонацистички дискурс и во поширокото и крајно десничарско милје, продолжува дебатата за начините: каде да се задржиме на долгогодишните принципи и позиции, и каде да се направи компромис и да се приспособат на новите трендови.

За некои, евреите сè уште се главниот непријател; за други евреите сега се сметаат за сојузници во спротивставувањето на исламот. За други, контрацихадистичките теми и неонацистичките наративи се спојуваат во коктел од омразата.³³

Вообичаено се претпоставува дека заканата од екстремно-десничарско насилство е претежно од оние со неонацистичка идеологија, додека

³² Matt Carr. (2006). 'You are now entering Eurabia', *Race & Class*, Vol. 48, no. 1.

³³ José Pedro Zúquete. (2008). 'The European extreme Right and Islam: new directions?', *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13, no. 3.

десничарските популисти, кои реторички се фокусираат на културата и идентитетот наместо на расата, се вклучуваат во демократскиот процес. Со други зборови, политиката за расен идентитет се смета за поттикнување насилство, додека „екстремистичкиот лајт“ на идентитетските политики засновани на вредности се смета дека оди рака под рака со демократското учество.

Она што е впечатливо за Брејвик и ЕДЛ е тоа што, на нивните различни начини, тие користеа насилство за да ги унапредат вредностите и идентитетската идеологија, наместо расизмот од стариот стил.³⁴

Европа доживеа заживување на милитантните десничарски екстремистички групи, мрежи и инциденти во последните години, со зголемување на антиимиграцијата и исламофобичко насилство, како и антивладини напади и напади врз политичките противници, етничките малцинства и хомосексуалците. За меѓународната публика неколку од овие инциденти привлекоа големо медиумско внимание. Десничарски екстремистички напади, се гледале главно како изолирани настани во споредба со други напади, како оние од исламисти екстремистички терористи.

Во Германија, десничарската терористичка група, која се нарекува национално социјалистичко подземје, била откриена во 2011 година. И покрај тоа што убиле најмалку 10 луѓе и извршиле 2 бомбашки напади во текот на 14 години, останале незабележани.³⁵

Во Европа, академската и официјалната статистика вклучувајќи го и универзитетот во Берген-Тероризмот во Западна Европа: Податоците за настаните (TWEED) и годишниот европски извештај на Европол за состојбата и трендот на тероризмот на Унијата (TE-SAT) покажал голем број десничарски напади од Втората светска војна.³⁶

³⁴ National Coordinator for Counterterrorism, *Countering Violent Extremist Narratives* (2010), p. 8.

³⁵ Charles Kurzman and David Schanzer, (2015). “The Growing Right-Wing Terror Threat,” *The New York Times*. Достапно на: <http://www.nytimes.com/2015/06/16/opinion/the-other-terror-threat.html?partner=rssnyt&emc=rss&r=1>.

³⁶ The TWEED dataset. Достапно на: <http://folk.uib.no/sspje/tweed.htm>.

TWEED регистрирал 648 десничарски терористички напади помеѓу 1950 и 2004 година (приближно 6 проценти од вкупниот број од 10 239 напади), додека TE-SAT регистрирал девет напади помеѓу 2006 и 2013 година, иако само два биле во Западна Европа. TWEED, исто така, открива три главни бранови на напади: Франција во раните 1960-ти, Италија во 1970-тите и Германија во раните 1990-ти.

Во однос на статистиката на TE-SAT, важно е да се забележи дека националните дефиниции и критериуми за избор значително се разликуваат и дека на огромно мнозинство на насилни злосторства извршени од поединци или групи мотивирани од екстремна десничарска агенда, не се категоризирани како тероризам од страна на Европол, врз основа на националните правни рамки. На национално ниво и меѓународната статистика во Европа и Северна Америка покажуваат растечки трендови на екстремно-десничарското насилство/тероризмот, основниот феномен во никој случај не е нов: и Европа и САД доживеаја значајни екстремно-десничарски напади и бранови на насилство во изминатите неколку децении. И покрај тоа, само многу мал број академските студии досега се фокусирале на оваа форма на политичкото насилство кое создава: опасно ниво на незнаење и загрижувачки недостаток на експертиза во врска со крајната десница ³⁷. Оваа статија обезбедила вовед во актуелната ситуација во врска со десничарското насилство во Западна Европа, со фокус на тактички-стратешки аспекти и преглед на поврзаните безбедносни импликации во Европа и САД.³⁸ Студијата тврди дека ова специфична форма на политичко насилството носи голем број уникатни карактеристики кои им ја отежнуваат работата на безбедносните агенции, за да ги откријат и да реагираат соодветно.

³⁷ Pete Simi. (2010). "Why Study White Supremacist Terror? A Research Note," *Deviant Behavior* 31, no. 3. Достапно на: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639620903004572>>.

³⁸ E.G. Tore Bjørgo, (2005). *Terror from the extreme right*, London: Frank Cass, 1995; Kathleen Blee, "Women and Organized Racial Terrorism in the United States," *Studies in Conflict & Terrorism* 28, no. 5. Достапно на: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100500180303>; Mark Hamm. (1993). *American skinheads: the criminology and control of hate crime*, Westport, Conn.: Praeger; Bruce Hoffman, (1982). *Right Wing Terrorism in Europe*, Santa Monica: RAND, достапно на: <http://www.rand.org/pubs/notes/N1856.html>; Bruce Hoffman, (1980) *Right-Wing Terrorism in Europe since 1980*, Santa Monica, RAND.

Бидејќи споредбата со исламскиот екстремизам создавал политички и тактички предрасуди кои ги попречувале адаптациите потребни за решавање на овие закани.³⁹

2.3. Трендови во десничарскиот екстремизам

Идентитетски движења

Идентитетските движења повикуваат на „етноплурализам“, т.е. промовирање на идејата дека различните етнички групи имаат право да постојат, но дека треба да живеат одвоени еден од друг и не смеат да се мешаат. Тие веруваат дека белите Европејци стануваат жртви на „Големата замена“⁴⁰. Теоријата за големата замена е етно-националистичка теорија која предупредува дека домородното европско население се заменува со неевропски имигранти и се обидуваат да го променат овој процес со одбрана на европската култура од исламот, неолиберализмот и она што тие го нарекуваат културен марксизам.⁴¹

Културниот марксизам е теорија на заговор според која мала група марксистички критички теоретичари се заговарале да ја уништат западната цивилизација со преземање на клучните културни институции. Младинското движење Генерациски идентитет со седиште во Франција било лансирано во 2012 година и оттогаш се прошири низ Европската унија.

Ултранационалистички и неофашистички движења

Тие сакаат тоталитарна, традиционалистичка (често христијанска) и етничко-националистичка држава. Примери се италијанскиот CasaPound, францускиот Bastion Social, унгарскиот Légió Hungária, полскиот национален радикален камп и сеполската

³⁹ Daniel Koehlerr (2014), Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe, p.86.

⁴⁰ The Great Replacement theory е етно-националистичка теорија која предупредува дека домородното европско население се заменува со неевропски имигранти.

⁴¹ Cultural Marxism е теорија на заговор која тврди дека мала група марксистички критички теоретичари заговарале да ја уништат западната цивилизација преку преземање на клучните културни институции.

младина. Интересно е тоа што некои децениски групи од оваа категорија неодамна ја префрлија својата чисто националистичка агенда на антиисламска и антимиграциски фокус

2.4. Екстремно-десничарски суверени граѓански движења и нивна интернационализација

Приврзаниците во оваа категорија не ја прифаќаат законитоста на владините органи, вклучително и нивните закони и институции. Најпознат пример во Европа е германското движење Рајхсбиргер, значаен дел од неговите следбеници се сметаат за десничарски екстремисти.⁴²

Слични движења постојат и во други земји-членки, иако некои од нив се однесуваат во поопшта смисла на ограничените можности на државата и јавната политика.

Десничарските екстремистички поединци и групи се многу добро поврзани на меѓународно ниво, долг период. Во претходните децении, меѓународните контакти го олеснија ширењето на стратешките и тактичките концепти и го инспирираа создавањето локални поглавја на организациите⁴³. Поради неодамнешниот технолошки напредок ја забрзува и продлабочува интернационализацијата на десничарската екстремистичка сцена.

Веб 2.0 алатките ги поттикнуваат меѓународните врски и ја олеснуваат размената на стратегии, тактики и знаење.

Меѓународните врски постојат во сите различни потструи на десничарскиот екстремизам: неонацистичките организации, ултранационалистичките движења и идентитетските движења одржуваат обемни меѓународни врски со други поединци и групи. Ова транснационално движење на

⁴² Aerne (2018), Growth of Reichsbürger movement in Germany triggers increasing security concerns, p. 2.

⁴³ Koehler (2014), The German 'National Socialist Underground (NSU)' and Anglo-American Networks.

десничарските екстремисти е, на пример, поврзано преку учество во политички маршеви и митинзи (на пр., Денот на честа во Будимпешта), насилни спортови и музички настани⁴⁴.

Исто така, сегашната спирала на насилство од терористите осамен актер⁴⁵ е пример за интернационализација на десничарската екстремистичка сцена:

„Глобализацијата на екстремизмот на белата надмоќ е очигледна кога внимателно се анализираат неколку напади од висок профил извршени од страна на екстремистите на белата надмоќ во текот на изминатите неколку години, вклучително и од страна на белите супрематисти во Норвешка и Нов Зеланд, при што секој голем инцидент служи за поттикнување на нови напади“⁴⁶.

Денешниот интерактивен Интернет, исто така, им овозможува на десничарските екстремисти да допрат до глобалната публика и да создадат нови средства за радикализирање и регрутирање следбеници и симпатизери. На пример, некои десничарски терористи ги прикажуваат своите напади на глобалната заедница со нивно пренесување во живо и ги шират своите радикални наративи преку онлајн манифести⁴⁷.

Интернационализацијата на десничарската сцена се случува и во офлајн светот. Екстремистите учествуваат на концерти и митинзи во странство за да создадат посилни лични и организациски врски со други истомисленици.⁴⁸

44 Counter Extremism Project, *Violent Right-Wing Extremism and Terrorism*, p. 6.

45 Терористите самотници не се толку изолирани како што сугерира терминологијата. Тие често имаат меѓучовечки, политички или оперативни врски со поголеми мрежи. Тие, исто така, често се радикализираат и во онлајн и во офлајн радикални средини и понекогаш добиваат конкретна помош во подготовката за нивните напади. Види, на пример, Bouhana et al., *Background and preparatory behaviours of right-wing extremist lone actors*.

46 The Soufan Center (2019), *White Supremacy Extremism*, p. 11.

47 Koehler (2019), *The Halle, Germany, Synagogue Attack and the Evolution of the Far-Right Terror Threat*, p. 17.

48 Europol (2020), *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2020*, p. 18.

2.5. Користење на Интернетот

Десничарските екстремисти го користеа Интернетот за да комуницираат од средината на 1980-тите. Меѓутоа, Интернетот сега игра клучна улога во речиси сите нивни организациски аспекти, вклучително и оперативна координација, регрутирање, ширење на пропаганда и финансирање. За овие цели, тие користат различни онлајн места, вклучувајќи шифрирани апликации за разговор (на пр., Discord, Telegram, Hoop), страници за социјално вмрежување (на пр., Facebook, Twitter, YouTube, Gab и VKontakte) и немодерирани табли за пораки (на пр., Reddit, 4chan, 8kun, Stormfront и BitChute). Ваквите платформи се посветени на десничарскиот екстремизам или колонизирани од овие движења, обезбедуваат онлајн безбедно засолниште за екстремистите.⁴⁹

Интернетот ги олеснува нивните традиционални оперативни аспекти, но обезбедува и иновативни стратешки опции. На пример, финансиските операции станаа пософистицирани и помалку ризични, преку употреба на механизми за групно финансирање и криптовалути ⁵⁰.

Интернетот, исто така, им овозможува на десничарските екстремистички групи да користат виртуелни тактики за вознемирување и заплашување против цели и противници, како што се онлајн следење, тролање и доксирање.

- Терминот тролање означува намерно провакативно или проактивно однесување на Интернет.
- Доксинг значи јавно емитување на приватни или идентификациони информации придружени со имплицитни или експлицитни барања за користење на информациите за целите на вознемирување на Интернет и/или во „реалниот свет“.

Како и другите насилни екстремисти, десничарските екстремисти генерално користат комбинација од методи на Интернет и офлајн. Некои

⁴⁹ Conway (2019) et al., Right-Wing Extremists' Persistent Online Presence, p. 3.

⁵⁰ The Soufan Center. (2019). White supremacy extremism: The transnational rise of the violent white supremacist movement. Достапно на: <https://thesoufancenter.org/research/white-supremacyextremism-the-transnational-rise-of-the-violent-white-supremacist-movement/>. 20-25

десничарски екстремистички движења, сепак, дејствуваат претежно на Интернет; на пример, некои мрежи на Iron March ⁵¹, како што се Atomwaffen Division и нејзините европски ограноци, создадени се на Интернет и организирани речиси исклучиво во онлајн затворени групи⁵².

Десничарските екстремисти, исто така, ги искористија заговорите за КОВИД -19 и 5 Ги и создадоа протести. Движењето на „жолтите елеци“, исто така во некои земји беше делумно присвоено од десничарските екстремисти⁵³.

Иницијативите за контрарадикализација кои биле воведени од 2004 година, на почетокот биле целосно фокусирани на муслиманските заедници. Во парламентот, белата книга во која се дискутирало за политиките била доведена во прашање, поради неуспехот да се справи со другите форми на екстремизам. Сепак, при спроведувањето на политиката, барем на почетокот, често постоеше недоволен интерес да се гледа на крајната десница како проблем. На пример, градскиот совет на Ротердам првично не верувале дека имаат проблем со десничарскиот екстремизам, иако е познато дека е дом на силно екстремно десничарско движење.

Другите општински власти ги информираа министерствата дека екстремната десница е, всушност, единствениот проблем на екстремизмот во нивната област. Но, државните службеници, наводно, верувале дека на професионалците кои работат на контрарадикализација, кои се претежно белци, ќе им биде лесно да ги идентификуваат „предупредувачките знаци“ на десничарскиот екстремизам, бидејќи ќе имаат чувство за тоа што е „нормално“ а што не за белите млади луѓе, додека тешко би ја разликувале главната исламска идеологија од радикалната маргина. Поради овие причини, тие сметаа дека нема потреба да се воведат специфични програми за обука за

⁵¹ Онлајн форумот Iron March, симнат во 2017 година, делуваше како центар за неонацистичките и белите супрематистички групи ширум светот. Форумот беше познат по својата екстремна содржина и повиците на насилство.

⁵² Bellingcat (2019), Transnational White Terror.

⁵³ Meleagrou-Hitchens & Crawford (2020) 5G and the Far Right; Goßner, Anti-lockdown protests in Germany infiltrated by far-right extremists; May, The Yellow Vest Phenomenon and the Radical Right. Достапно на: <https://gnetresearch.org/2020/04/21/5g-and-the-far-right-how-extremists-capitalise-on-coronavirus-conspiracies/>.

справување со екстремно-десничарската идеологија.⁵⁴

Сепак, претпоставката дека екстремно-десничарскиот екстремизам се доволно познати за повеќето луѓе да го идентификуваат и оспорат, стануваат помалку веродостојни во ситуацијата кога главните политичките лидери и сторителите на екстремно-десничарско насилство делат голем дел од истиот контрадихадистички наратив.

Иницијативите за контрарадикализацијата ги фокусира 90 отсто од своите ресурси на муслиманскиот екстремизам од 2004 до 2008 година, кога политиките почнаа да губат финансиски средства.

Правото, исто така, за да се решат биле одбиени бидејќи таквите грижи не се вклопуваат со преовладувачкиот фокус на муслиманскиот екстремизам. Според некои набљудувачи, постои дополнителен проблем во тоа што меѓу локалните полицајци и општинските власти, постои тенденција да се минимизира проблемот со насилството на екстремната десница поради стравот дека нивниот град ќе добие негативна поврзаност со десничарскиот екстремизам.

Наместо тоа, насилството од екстремната десница е означено како „младински проблем“ на деликвенцијата и нарушување на јавниот ред, а неговата политичка димензија е минимизирана.⁵⁵

Поради оваа причина, дури и кога се достапни националните ресурси за справување со крајно десничарскиот екстремизам, општинските власти не сакаат да ги користат нив поради желбата да го заштитат угледот на градот.

Канцеларијата на националниот координатор за контртероризам и безбедност имаат програма за работа за крајно десничарскиот екстремизам, но тоа е маргинално за организацијата како целина, која продолжува да се фокусира претежно на исламистичкиот екстремизам. До степен до кој вниманието беше насочено кон крајната десница, во голема мера е образложен во однос на моделот „волци осамени“, кој ги нагласува индивидуите со проблеми ментално здравје, наместо да се осврнува на поширокиот општествен

⁵⁴ Interview with counter-terrorism policy-maker, (2012) Den Haag.

⁵⁵ Interviews with counter-radicalisation practitioners, (2012) Netherlands.

и политички контекст. Додека официјални лица истражувале како цихадистичките наративи може јавно да се спротивстават на различни начини, немаше обид да се продолжи со контранаративни иницијативи во однос на екстремно-десничарското насилство. Општо земено, политичкото влијание на Парти Вор де Вријед беше дополнителната бариера за фокусирање на поголемо внимание на прашањето за насилството од екстремната десница.⁵⁶

2.6. Инциденти предизвикани од десничарско насилство во Европската унија

Во овој дел, станува збор за голем број значајни инциденти на насилство од екстремната десница во Европа, кои се наведени по земји. Традиционалната десница и крајната десница неодамна постигнаа придобивки низ Европската унија.

Врз основа на следните случаи, може привремено да се процени дека 249 лица се убиени во Европа како резултат на насилството од десницата, почнувајќи од 1990 година. За целите на ова истражување, во Европа биле вклучени земјите кои моментално се членки на Европската економска област.⁵⁷ Случаи кои биле вметнати во оваа бројка, само доколку следниве услови биле исполнети:

- инцидентот бил пријавен во јавноста, весник или вести;
- сторителот бил јасно поврзан со екстремно-десничарската политика;
- инцидентот бил политички или расно мотивиран, наместо да произлезе од некој друг спор.

Вистинскиот број на лица кои умреле како резултат на насилство од екстремната десница веројатно ќе биде поголем од бројката дадена овде, поради известувањето кое е нејасно за мотивот и политичката припадност. На пример, во овој период, имаше десетици Роми жртви на расистички убиства од

⁵⁶ General Intelligence and Security Service, Right-wing Extremism and the Extreme Right in the Netherlands (2011), p.11.

⁵⁷ Austrian “Unabomber” convicted of murder commits suicide, police say’, Agence France Presse (2000).

банди во: Бугарија, Чешка, Унгарија, Романија и Словачка. Сепак, ретко кој од овие инциденти бил вклучен, бидејќи извештаите во весниците имаат тенденција да ги опишат сторителите едноставно како „скинхедси“ што, иако сугерира на екстремно-десничарските политички ставови, е недоволно за да се припише јасна припадност на екстремно-десничарските мрежи или групи.

Десничарскиот екстремизам ги мотивираше некои од најсмртоносните акти на домашен тероризам во голем број западни земји. Следниве примери претставуваат само мал избор на пошироко познати напади извршени од екстремно-десничарски екстремисти во последните децении.

Наративот на вредности-идентитет за „неуспешна интеграција“ на муслиманите, проникнува во белгиската јавна сфера повеќе од една деценија. Од доцните 1990-ти, политиката на правење граѓани се заснова на идејата дека имигрантите и нивните потомци, без оглед на нивниот вистински статус на државјанство, треба да поминат низ културна трансформација за да добијат поддршка за Европски вредности на родова еднаквост, слобода на изразување и секуларизам.⁵⁸

Дебатите во Холандија и Франција за „интеграцијата“ имаа силно влијание и во Белгија, која, приближно во исто време со Франција, вовеле забрана за жените да носат ниџаб во јавноста. Аналитичарот Сами Земни забележува дека во последната деценија:

„Идејата за неуспех на интеграцијата - веројатно предизвикана од отфрлањето на исламот или отпорот кон модерноста - се појави. Идејата за неуспех на интеграцијата и мултикултурализмот сега е широко распространета низ политичкиот спектар и е популарна кај лидерите на јавното мислење и другите интелектуалци. Застапниците на оваа теза го делат убедувањето дека основните причини за специфичните општествени проблеми се наоѓаат во културната попустливост и наивниот културен релативизам што лежеше во срцето на мултикултурната политика на Белгија и дека тоа е она што го натера исламот да напредува“.

⁵⁸ Sami Zemni (2011), 'The shaping of Islam and Islamophobia in Belgium', *Race & Class* p. 31.

Белгија разви голем број иницијативи за да одговори на безбедносните импликации од овој наведен неуспех на интеграцијата. Повторувачки модел е владината потрага по „умерени муслимани“ кои би можеле да соработуваат со државата за да се спротивстават на екстремизмот додека, во исто време, дејствуваат за да ја поткопаат можноста за појава на такви партнери. Белгискиот случај ја илустрира тенденцијата на политиките засновани на наративот за вредности-идентитет да повикуваат на „умерени муслимански“ партнери, дефинирани со нивното прифаќање на европските вредности, додека, исто така, парадоксално фрлаат сомнеж за тоа дали тие партнери навистина ги почитуваат овие вредности.

Уникатно меѓу западноевропските нации, Белгија се обиде да поттикне создавање на национално претставничко тело на муслиманите, со официјално спроведени избори за одлучување за нејзините водачи. Оваа белгиска муслиманска управа, требаше да стане клучна партнерска организација за белгиската држава во нејзините напори да ги интегрира муслиманите и да го спречи екстремизмот. Сепак, партнерството не беше целосно еднакво. Во 2004 година, министерката за правда Лорет Онкелинкс побара нови избори за белгиска муслиманска управа поради загриженоста дека избраните лидери се „екстремисти“ кои не ги прифаќаат европските вредности и беше инициран систем на проверка на кандидатите од државната безбедност.⁵⁹

Во поново време, белгиската влада разви „сеопфатен план за антирадикализација“ кој, како и во другите земји разгледани во овој труд, се обидува да воспостави партнерства меѓу општинските власти, локалната полиција, социјалните работници, училиштата и „умерените муслимани“ за борба против различни форми на екстремизам.

Според Рик Кулсает и Танги Струје де Свиланде: „Белгиските власти направија многу за да дадат до знаење дека исламот не е цел, туку екстремистички и терористички акти од кое било потекло или оправдување. Планот се концентрира на следење на насилни, расистички, ксенофобични и

⁵⁹ Ibid. p. 37.

антисемитски пораки, пренесени преку Интернет, радио-приемник, телевизиски програми, културни центри, пропаганда и групи.⁶⁰

Од 1 980-тите, данската политика постепено се трансформираше од екстремно-десничарските антиимигрантски и исламофобични движења, кои конструираа наратив на данскиот либерален идентитет загрозен од муслиманските имигранти, кој се сметаше дека носат некомпатибилен збир на културни вредности ⁶¹.

Почнувајќи со формирањето на антибегалската протестна група данското општество во 1986 година, предводена од свештеникот Сорен Краруп, па сè до изборите во 2001 година, на кои екстремната десница Данската народна партија стана клучен партнер на либерално-конзервативната владина коалиција (аранжман кој траеше до 2011 година), наративот за вредности-идентитет е целосно нормализиран во данската јавна култура. Од изборите во 2001 година, данската народна партија ги стави културата и вредностите во центарот на својата програма, тврдејќи дека Данска била предадена од политичка елита која се залагала за мултикултурализам и имиграција, загрозувајќи ја самата суштина на данскиот идентитет со увоз на муслиманска култура која била некомпатибилна со европската модерност.

Како што забележал аналитичарот Сузи Мерет: „По 11 септември, данската народна партија јасно ја радикализирала својата реторика против исламот. Разликата меѓу исламот и исламизмот (радикалниот ислам) на моменти исчезнуваше од партиските политички дискурси и исламот сè почесто директно се поврзуваше со тоталитарната и насилна идеологија, чии деструктивни ефекти сериозно ги загрозуваат западните демократски принципи и вредности однатре.“⁶²

⁶⁰ Rik Coolsaet and Tanguy Struye de Swielande (2007), *Belgium and Counterterrorism Policy In The Jihadi Era, 1986–2007* (Egmont – Royal Institute for International Relations), p. 22.

⁶¹ Karen Wren (2001), ‘Cultural racism: something rotten in the state of Denmark?’, *Social & Cultural Geography*.

⁶² Susi Meret (2009), *The Danish People’s Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a Comparative Perspective: party ideology and electoral support* (Aalborg University, SPIRIT PhD Series Thesis no. 25) p. 127.

До 2007 година Краруп, дотогаш член на данската народна партија во данскиот парламент, го унапредуваше контраихадистичкиот поим за исламот како форма на тоталитаризам: (муслиманскиот) превез е тоталитарен симбол што може да се спореди со симболите што ги знаеме од нацистичката свастика и од комунизмот.⁶³

Сепак, Андерс Фог Расмусен, тогашниот премиер на Либералната партија, исто така се залагаше за наратив на вредности-идентитет во малку поинаква форма, тврдејќи дека во 2005 година „агресивната практика на исламот како најголем предизвик за кохезивната сила во данското општество“.⁶⁴

Брајан Микелсен, министерот за културни прашања од Конзервативната партија, најавил криза на мултикултурализмот во 2005 година: „Ние тргнавме во војна против мултикултурната идеологија која вели дека сè е подеднакво валидно“.⁶⁵ Тој додал дека: „Во Данска видовме појава на паралелно општество во кое малцинствата практикуваат свои средновековни вредности и недемократски погледи. Ова е новиот фронт во нашата културна војна“.⁶⁶

Аналитичарот Питер Хервик забележува дека процесот на други партии кои ги апсорбираат наративите од екстремната десница веќе започнале во 1990-тите кога социјалдемократите ја прифатиле реториката на претходникот на данската народна партија, партијата за напредок, со цел да ги задржат гласачите и да добијат нова поддршка. Од 2001 до 2011 година, данската народна партија можела директно да влијае во креирањето политики, особено за прашањата за интеграција и имиграција, бидејќи владата била зависна од нејзината согласност за да можат да обезбедат работно мнозинство. На пример, по изборите, било формирано ново министерство за бегалци, имигранти и интеграција, и биле воведени построги ограничувања на имиграциската политика, особено во однос на семејната заедница. Како одраз на идентитарната политика на данската народна партија, биле воведени нови

⁶³ Agence France Presse (2007) 'Outrage in Denmark after MP compares Muslim veil to swastika'.

⁶⁴ Цитирано во Ferruh Yilmaz (2006), *Ethnicized Ontologies: from foreign worker to Muslim immigrant: how Danish public discourse moved to the Right through the question of immigration* (University of California, San Diego, PhD Thesis, p. 194).

⁶⁵ Stefan Theil (2006), 'The end of tolerance: farewell, multiculturalism: a cartoon backlash is pushing Europe to insist upon its values', *Newsweek*.

⁶⁶ Martin Burcharth (2006), 'Capture the flag', *New York Times*.

„договори за интеграција“ за постојани жители, со кои се бара од потенцијалните имигранти да се изјаснат за нивната верност кон „данските вредности“ на самодоволност, родова еднаквост, слобода на говор итн. Данскиот центар за човекови права, Одборот за етничка еднаквост и Центарот за документација за расна дискриминација биле затворени од страна на владата.⁶⁷

Екстремно-десничарските екстремисти извршиле над 2000 напади во Германија минатата година се вели во новиот извештај на групата за човекови права ВБРГ, јавува Анадоу. „Минатата година, 2 871 лице беше директно погодено од десничарски политички мотивирани напади. Ова е највисока бројка досега“, изјави Роберт Куше, член на одборот на групата за човекови права, на прес-конференција во Берлин. „Секој ден најмалку петмина стануваат жртви на десничарското насилство во Германија“, рече Куше и ги повика властите да преземат посериозни мерки против расизмот и екстремно-десничарските групи“. Според извештајот, насилните злосторства на десничарските екстремисти се зголемиле за повеќе од 15 отсто минатата година, најмногу во источните германски покраини.

Германија е сведок на растечки расизам во последниве години, поттикнат од пропагандата на екстремно-десничарските групи и партии, кои ја искористија бегалската криза и се обидоа да поттикнат страв од мигрантите.⁶⁸ Младинското крило на партијата Алтернатива за Германија (АфД) се набљудува од позиција на потврден десничарски екстремизам, надграден со сомнителен случај, соопштила германската разузнавачка служба. Трите здруженија извршуваат антиуставни потфати, соопштил претседателот на BfV, Томас Халденванг. „Затоа тие се класифицирани и обработени од BfV како потврдени десничарски екстремисти.“⁶⁹

⁶⁷ Peter Hervik (2012), 'Ending tolerance as a solution to incompatibility: the Danish "crisis of multiculturalism"', European Journal of Cultural Studies p. 216–7.

⁶⁸ ДЕСНИЦАТА ЈА ОСВОЈУВА ЕВРОПА (2023), промената ќе влијае на сè – ЕВЕ ШТО СЛЕДИ Vesnik.com - Проверено. Достапно на : <https://vecer.mk/svet/desnicata-ja-osvojuva-Evropa-promenata-kje-vlijae-na-se-eve-shto-sledi>.

⁶⁹ Младите на германската партија АфД набљудувани како десничарски екстремисти (2023) - Либертас (libertas.mk).

Во извештајот на Министерството внатрешни работи на Чешка, од 2012 година, се проценува дека имало 4 000 милитантни неонацисти, кои, според експертите, се свртуваат кон терористичките кампањи под влијание на екстремно-десничарските движења во Германија, Италија и Русија. Неонацистичките банди добија пристап до обука за оружје и огнено оружје со инфилтрирање во полициските сили и приватните безбедносни фирми, набавувајќи експлозивни од воена класа. Во шесте месеци до март 2012 година, имаше 23 пријавени напади врз чешки Роми, во кои загинаа три лица ⁷⁰.

Данската полиција за разузнавање (Полициска разузнавачка служба) во ноември 2011 година оценила дека „дел од екстремно-десничарската заедница се подготвува за идната тркачка војна во Данска и во тој контекст се подготвени да употребуваат насилство“.⁷¹

Кон крајот на 2010 година, канцеларијата за заштита на уставот, домашната разузнавачка агенција на Германија, процениле дека има околу 25 000 десничарски екстремисти во Германија, од кои една третина биле склони кон насилство.⁷²

Во мај 2011 година, активисти на крајната десница во Грција започнале серија напади, слични на нападите врз имигрантите во областа на центарот на Атина, при што едно лице загинало, а десетици биле повредени ⁷³.

Во Унгарија на шестмина мажи, главно екстремни десничарски активисти, им било судено за убиство на шестмина Роми. Во траење од една година од јули 2008 година тие наводно, извршиле дваесет напади во малите градови и села во централна и источна Унгарија.⁷⁴

⁷⁰ ‘Some 4 000 militant neo-Nazis operate in Czech Rep – study’, CTK National News Wire (2012).

⁷¹ Danish right-wing extremists eye “race war”: police’, Agence France Presse (2011).

⁷² Barbara Hans, Benjamin Schulz, and Jens Witte (2011), ‘Facts and myths about Germany’s far-Right extremists’, Spiegel Online. Достапно на: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,798682,00.html>.

⁷³ Asteris Masouras (2011), ‘In Greece, wave of racist attacks on immigrants in Athens’, Ground Report.

⁷⁴ Nicholas Kulish (2009), ‘Stalked by killers, Hungary’s Roma live in fear’, International Herald Tribune.

Во Италија, екстремно-десничарскиот активист Џанлука Касери застрелал двајца сенегалски улични продавачи и ранил уште тројца во Фиренца, во декември 2011 година.⁷⁵

Во Холандија, Ана Франк Стихтинг избројала 148 инциденти на „расно и десничарско екстремистичко насилство“, регистрирани од страна на Националната агенција за полициски служби и телата за антидискриминација во 2009 година – веројатно со сигурност било потценување на вистинскиот вкупен број, поради недоволните известувања.⁷⁶

Во различен степен, Британија, Холандија, Данска и Белгија ги раскажаа своите напори за борбата против тероризмот според рамка на вредности, идентитет, муслиманска генерациска криза и висока социјална драма. Во секој случај, безбедноста е во голема мера сфатена преку објективот во кој „исламистичкиот“ тероризам како примарна закана, а неговата причина е сфатена како култура на екстремизам во муслиманските заедници, олеснета од мултикултурните политики кои ги поткопуваат европските вредности; како одговор, се бара посилно тврдење на либералните вредности против екстремизмот, бришејќи го настрана она што се смета за конвенции за политичка коректност и наивна толеранција на културните разлики.

Комуникацијата на овој наратив за „исламистичката“ терористичка закана имаше две последици. Прво, безбедносните практичари имале тенденција да ја занемаруваат опасноста од насилство од екстремната десница, пропуштајќи за сериозно да ја сфатат заканата во нивните анализи и не доделуваат доволно ресурси за нејзиното спротивставување. Додека на цихадистичката закана се гледало како на „стратешка“, заканата од крајната десница се сметало повеќе за проблем на јавниот ред, проблем на „волци самотници“ или вознемирени поединци; Владите на тој начин се ослободиле од пошироката рефлексивна на општествените и политичките контексти од кои екстремно-десничарското насилство ја црпи својата храна. Додека убиството на Тео Ван Гог, на пример, се сметало за симболично за поширок проблем со

⁷⁵ Nick Squires (2011), 'Florence street vendors shot dead by lone gunman', Daily Telegraph.

⁷⁶ Jaap van Donselaar and Peter R. Rodrigues (2008), eds, Racism and Extremism Monitor, Eight Report (Anne Frank Stichting / Leiden University), pp. 8, 17.

младите холандски муслимани, убиствата извршени од крајната десница се сметале за еднократни кои не се индикативни за социјалните прашања.

Со случајот Брејвик и групи како ЕДЛ, гледаме тренд на групи и поединци кои го присвоија официјалниот наратив за „војната против тероризмот“ и избраа да отворат домашен „фронт“ против сограѓаните. Со распространетоста на сличен наратив за вредности-идентитет во своето размислување, системот за борба против тероризмот ѝ обезбеди на крајната десница поволна средина, а и самиот е во опасност да стане ненамерен сојузник на новите контрацихадистички движења.⁷⁷

Сличностите на овие нови наративи на крајната десница до официјалниот безбедносен дискурс, значи дека тие заземаат слепа точка во визијата на системот за борба против тероризмот. Додека пропагандата на класичните неонацистички групи е лесно осудена од сите, појавата на контрацихадистичката крајна десница, која се совпаѓа со мејнстрим политиката во сите нијанси, е општо јавно прифатена. (Се разбира, оваа споредба не зема предвид значителен број цихадистички терористички заговори, кои беа пресретнати во Европа од 1990 година.)⁷⁸

2.7. Десничарски терористички напади, апсења, обвиненија и пресуди според ТЕ САТ

Во 2022 година, еден десничарски терористички напад беше завршен во Братислава, Словачка. Двајца луѓе загинаа, а еден бил повреден како резултат на овој напад. Беа изведени три напади: два во Франција и еден во Германија. Огнено оружје и импровизирани експлозивни се оружјето избрано за овие напади. Нападите не биле извршени или планирани од актери од традиционалниот десничарски терористички спектар, туку од осамени актери или мали ќелии на поединци, радикализирани на Интернет. Лицата кои ги извршиле нападите биле од машки пол.

⁷⁷ Luk Vervaeke, *Le Making-Of D'Anders B. Breivik (2012): Oslo-Utøya 2011: islamophobie et sionisme, les nouvelles guerres de l'extrême droite* (Egalité Editions).

⁷⁸ Robert Lambert and Jonathan Githens-Mazer (2010), *Islamophobia and Anti-Muslim Hate Crime: UK case studies 2010* (University of Exeter and European Muslim Research Centre), p. 79.

На 12 октомври 2022 година, 19-годишен маж од Словачка извршил напад со огнено оружје пред ЛГБТК+ бар во Братислава, Словачка. За време на нападот двајца мажи биле убиени, а една жена е ранета. Сторителот бил осамен актер, кој подоцна бил пронајден мртов од самоубиство. Се радикализирал преку Интернет и не бил поврзан со ниту една терористичка група. Непосредно пред нападот, сторителот објавил манифест од 65 страници, насловен *Повик за оружје* напишан на англиски јазик, на социјалните мрежи. Во овој манифест, тој, меѓу другото, истакнал антисемитски, анти-ЛГБТК+ и изјавил за белата надмоќ.

Понатаму, со манифестот го пропагирал напредокот на насилството како единствен начин за белците во борбата против непријателите. Насилникот упатил и упели на други добро познати десничарски терористи, особено на Осло (2011), Напаѓачите на Крајстчерч (2019) и Бафало (2022), воедно ги прославил како „светци“.

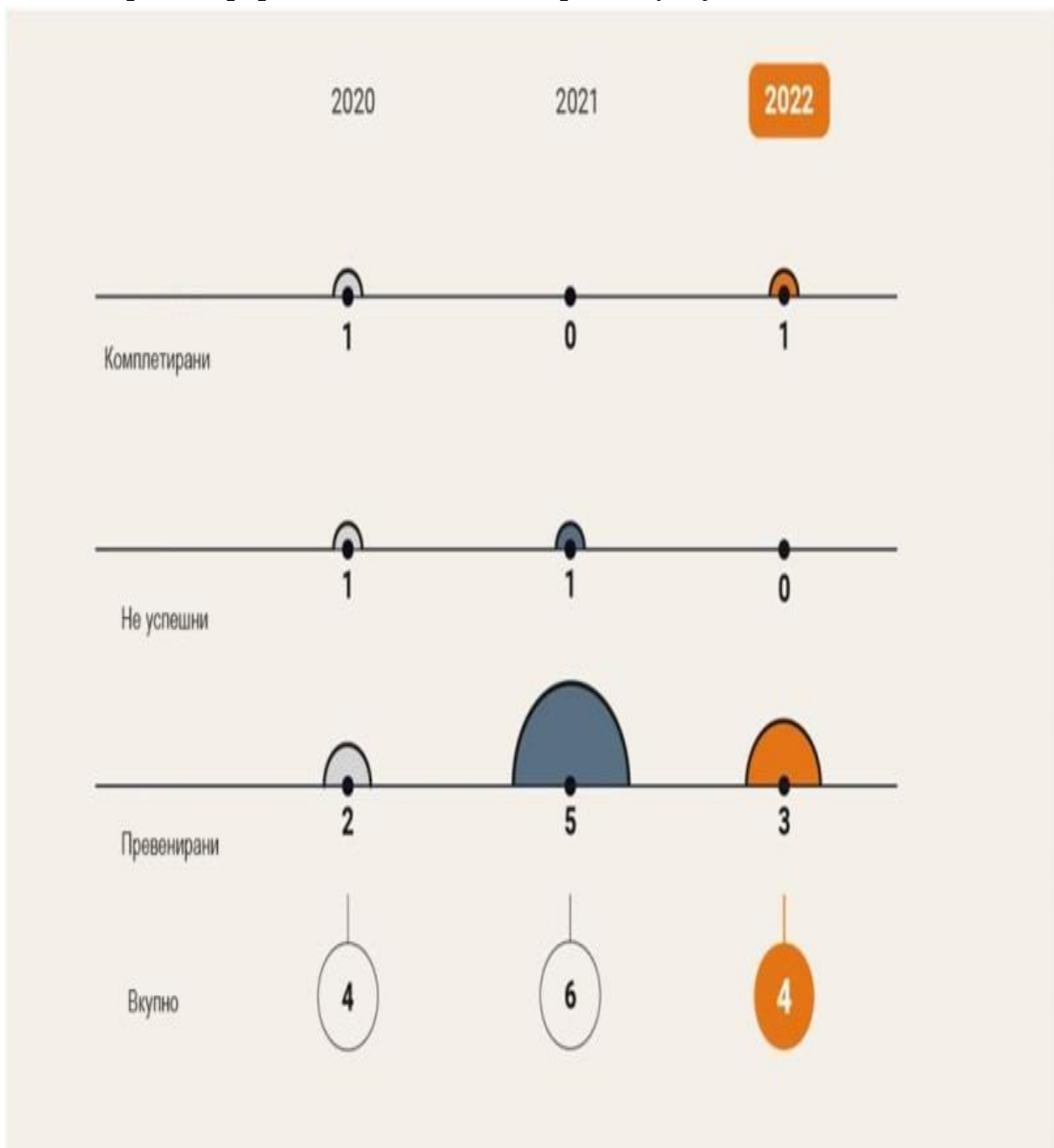
2.8. Неуспешни напади

Во мај 2022 година бил спречен еден десничарски терористички напад, кога германските власти уапсиле 16-годишен ученик со ментално здравје во Есен, Германија, осомничен дека планирал напад на училиште. Оружје и експлозивни биле пронајдени во домот на осомничениот. Насилникот бил мотивиран од десничарски екстремистички идеологии, вклучувајќи антисемитски и антимуслимански чувства.

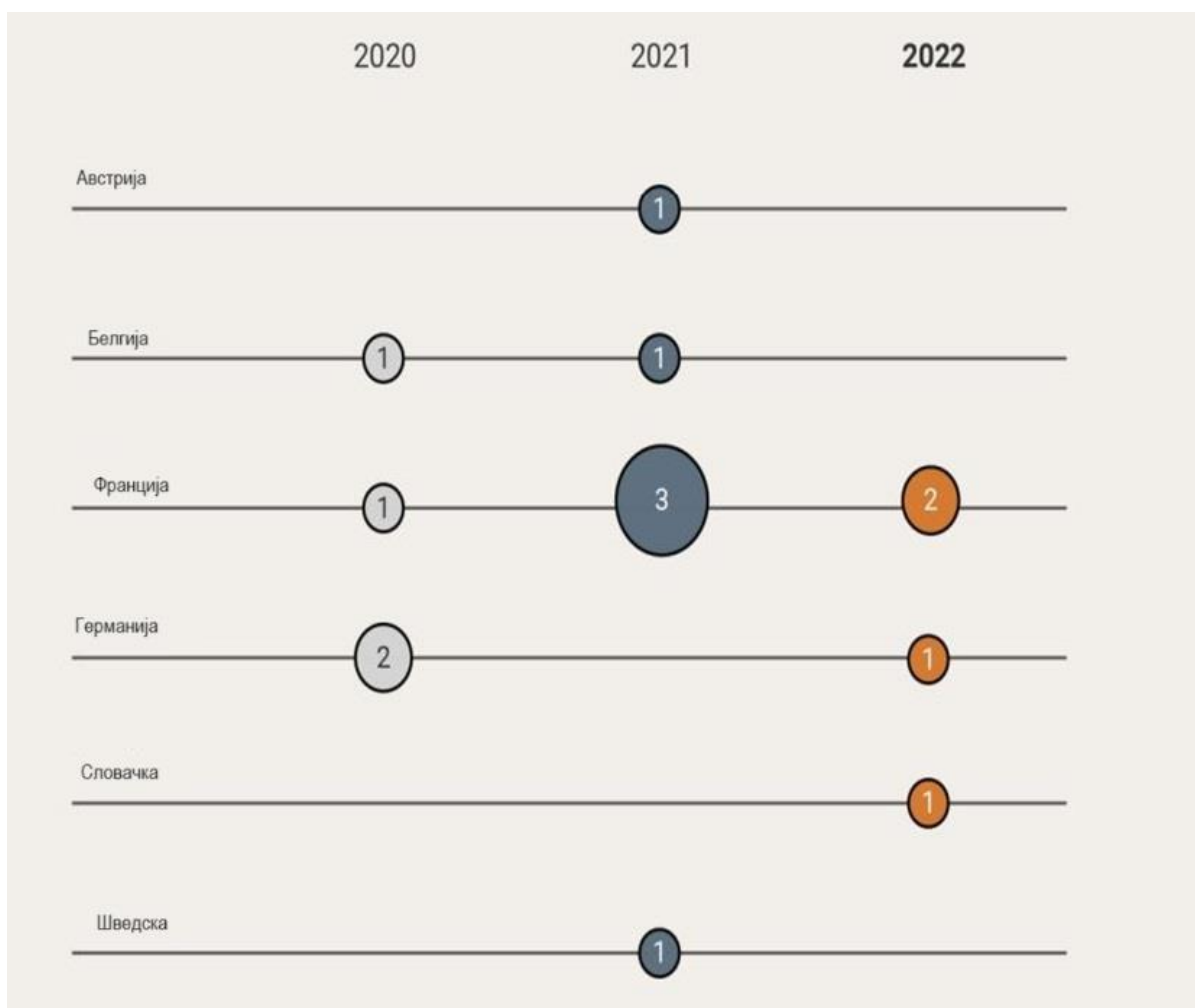
Во мај 2022 година, француските власти спречиле еден десничарски терористички напад, кога 20-годишен маж бил уапсен во Бург-Сен Андеол, Франција, поради тероризам. Тој бил осомничен дека подготвувал десничарски терористички напад во Франција, бил мотивиран поради минати десничарски терористички напади и се идентификувал како Национален Социјалист. Осомничениот ширел пораки со омраза против странци, Евреи и против ЛГБТК+ заедницата, покажувајќи огорченост против жените на различни социјални медиумски платформи. Тој објавил неколку видеа на кои бил со нацистичко знаме, повикувал на расистички и хомофобични убиства и барал оружје, па дури и договорал убијци. Во можните мети имало луѓе кои наводно му наштетиле во детството.

Во септември 2022 година, француските власти спречиле уште еден напад, кога 19-годишен маж осомничен дека планирал напад врз повеќе цели, вклучително и полицајци, бил уапсен во Бузонвил, Франција. Сторителот бил многу активен онлајн, покажал голем интерес за масовните убијци и неонацистите, имал врховистички идеологии. Тој се обидел да се здобие со автоматски пиштоли и панцири, и истражувал како да изработи експлозиви. Тој бил уапсен со револвер и успеал да набави експлозиви.

Десничарски терористички напади во Европска унија од 2020-2022

Десничарски терористички напади (завршени, неуспешни, спречени) во земјите-членки на Европската унија, 2020-2022 година

2.9. Примери на десничарски напади во земји – соседи на Европската унија

Во Исланд бил спречен еден десничарски терористички напад, кога двајца мажи (24 и 26 години) биле уапсени во септември 2022 година. Двајцата актери биле соработници, но не биле членови на ниту една локална десничарска екстремистичка група. Се верува дека тие се радикализирале преку онлајн групи. Во времето на нивното апсење, тие биле во фаза на планирање, што вклучувало набљудување на можните цели (се верувало дека вклучувале и членови на ЛГБТК+ заедницата, муслимани, други малцински групи, сексуални престапници и полиција), оружјето и собирањето муниција и обуката за оружје. Се обидувале да го финансираат нивниот напад преку продажба на домашно произведено 3D-печатено оружје (FGC-9), кои ги имале

произведено во голем број. Еден од актерите почнал да подготвува манифест. Во Велика Британија, еден десничарски терористички напад бил извршен на 30 октомври 2022 година, кога маж нападнал центар за имиграција во Довер. За време на нападот, надвор од просториите биле фрлени голем број запаливи средства, а мажот потоа извршил самоубиство.

Биле уапсени 45 лица во 9 земји-членки под сомнение за вмешаност во десничарските терористички активности. Ова е пад во споредбата со 64-те апсења во 2021 година, но повеќето од 34-те апсења биле извршени во 2020 година. Уапсените биле претежно мажи (27) и државјани на земјите каде што се уапсени. Уапсените биле помеѓу 15 и 75 години.

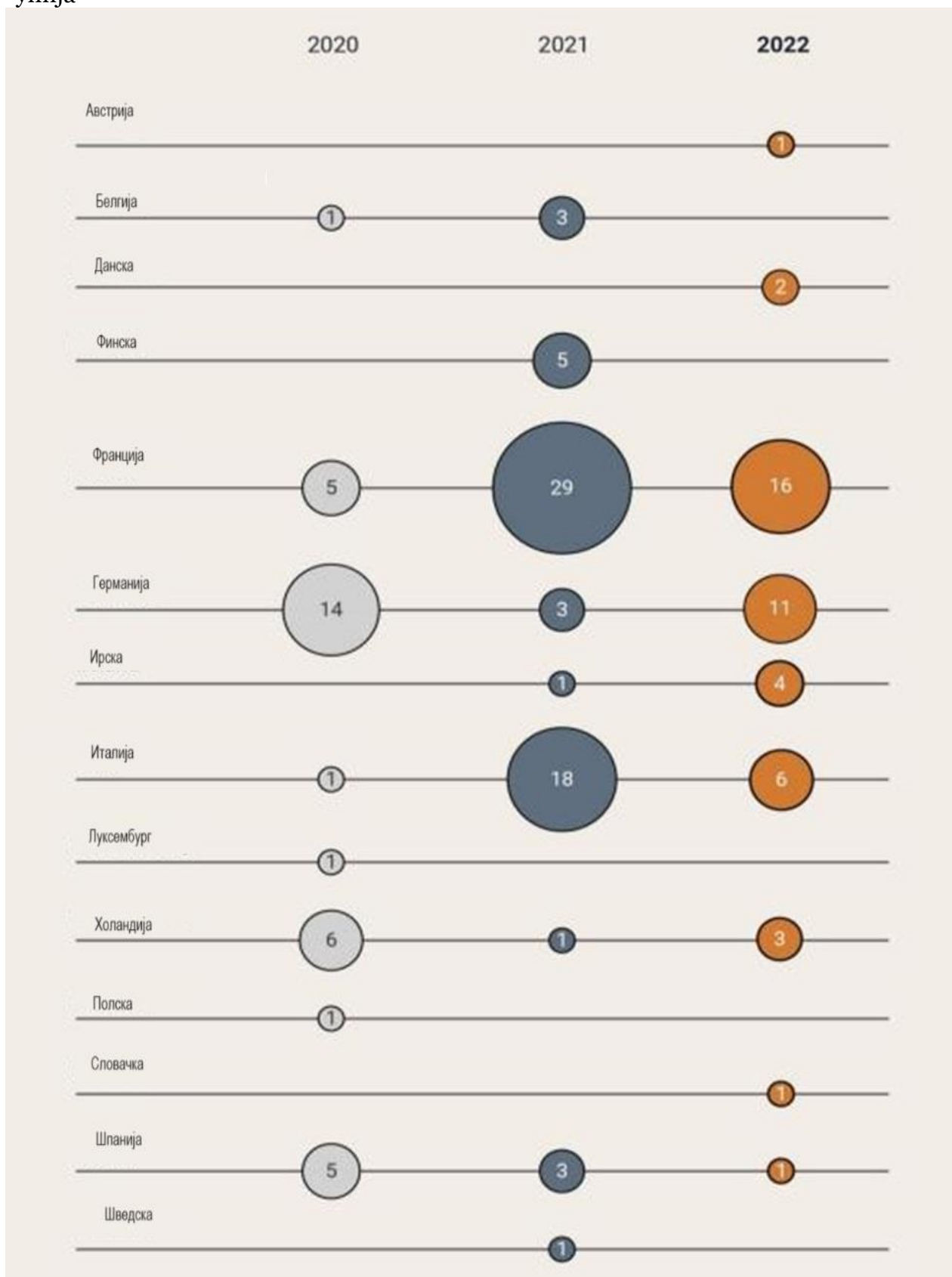
Најчестиот прекршок што довел до апсењата поврзани со тероризмот во 2022 година било членството во терористичката организација, често поврзано со терористичката пропаганда.

Во мај 2022 година, 22-годишен маж од Словачка, бил уапсен поради јавното поттикнување на рушењето на политичкиот систем со вршење диверзантски активности и терористички акти. Тој јавно ја изразил својата поврзаност и поддршката за терористите од белата надмоќ, и објавил инструкции за домашното производство на автоматско огнено оружје со комбинирање на делови за 3D печатење и домашни модифицирани метални делови, упатствата за производство на експлозиви и мини, како и упатствата за извршување диверзантски напади врз комуникациската, водоводната и електричната инфраструктура. Тој дејствувал од локации во Словачка и Чешка, каде што студирал, користејќи јавно достапни канали на социјални медиуми. Истрагата ја открила транснационалната димензија на мрежата на осомничените којашто се протегаше надвор од Европската унија.

Во ноември 2022 година, четворица мажи биле уапсени во Италија под обвинение за тероризам и пропаганда, како и поттикнувањето за извршување кривични дела мотивирани од расни, етничка и верска дискриминација. Тие биле обвинети дека припаѓаат на неонацистите и врховистичката група „Редот на Хагал“, чиј основач бил еден од уапсените. Групата имала намера да се организира како паравоена организација. Тие биле внатрешен контакт со десничарските екстремистички групи во Украина, а еден од поединците којшто е под истрага е украински државјанин кој се вратил во Украина пред апсењето

и разговарале за можноста да биде подготвен терористички напад во областа на Наполи, Италија.

Апесења на десничарски тероризам во земјите членки во Европската унија

Пресуди и казни

Зголемувањето на бројот на пресуди за дела поврзани со десничарскиот тероризам продолжиле во 2022 година (23, во споредба со 15 во 2021 година). Случаи на десничарски тероризам биле осудени во Франција, Германија, Унгарија, Италија, Холандија и Словачка.

Во Германија, бил обвинет и осуден на пет ипол години затвор за подготвување на сериозен акт на насилство-загрозување на државата, прекршоци со оружје, поседување експлозивни материи и измама. Тој планирал да изврши напади врз високи германски политичари, поради, тоа што тој ги сметал за нивната подршка за бегалците. За да ги исполни своите планови, тој набавил четири огнени оружја, повеќе од 1 000 парчиња муниција и повеќе од 50 експлозивни направи.

2.10. Групи, структури и активности

Десничарскиот екстремистички спектар во ЕУ се разликува од поттрадиционалните, хиерархиски структурирани и локално организирани групи, до поединци кои се лабаво поврзани во меѓународните онлајн-заедници.

Традиционалната неонацистичка сцена и нејзините различни супкултури, генерално повеќе фокусирани на националистички наративи и локално организирани, ангажирани во активности, како што се: собири, маршеви, налепници, музички концерти и спортски настани.

Додека се активни на Интернет, тие им даваат голема вредност на физичките состаноци и групните активности. Овие групи моментално не се многу веројатно да бидат вклучени во планирањето и извршувањето на терористички акти, иако тоа не може да се исклучи. Во моментот, осамените актери или малите ќелии без лидери, радикализирани во транснационални онлајн заедници и тие не припаѓаат на ниту една формирана десничарска екстремистичка група, имаат најголем потенцијал за извршување на десничарски терористички напади во ЕУ. Ова се однесува на претежно млади мажи, од кои многу од нив страдаат од некоја форма на состојба на менталното здравје. На овие онлајн платформи, поединците можат да комуницираат со истомисленици и создаваат чувство на припадност и другарство.

Десничарските екстремисти во овој онлајн спектар честопати создаваат свој поглед на светот, комбинирајќи неколку карактеристики на различни наративи кои резонираат со нив, без целосно придржување само кон една одредена идеологија. Сепак, овие глобални десничарски екстремистички заедници ги делат истите кодови и симболични фигури. Генерално, сите тие споделуваат интерес со минатото десничарско крило.

Терористите како што се бомбашот од Оклахома Сити (1995), напаѓачот од Осло (2011), Напаѓачот на Крајстчерч (2019) и многу други, тие ги идентификуваат како „светци“. Тие, исто така, често се споменуваат во манифестите на десничарските терористи и публикации на десничарските екстремисти.

Транснационалните десничарски заедници ставаат силен акцент на подготовката за поттикнување неизбежна „расна војна“. Нивната главна грижа е спасот на „белата раса“ наместо националните чувства. Тие се гледаат себеси не како агресори, туку како бранители на „белата раса“, заштитувајќи ја од воочената инвазија на имигрантите и штетите од глобализацијата. Десничарските екстремистички идеологии и групи од САД, продолжуваат да претставуваат силно влијание врз десничарските екстремисти во ЕУ кои учествуваат во транснационалните онлајн-заедници. Англискиот е главниот јазик што се користи во овие заедници.

Во 2022 година, групите поврзани со традиционалната неонацистичка сцена и нејзините различни супкултури беа поактивни отколку за време на годините COVID-19 во 2020 и 2021 година, поради постепеното укинување на поврзаните рестриктивни мерки низ ЕУ. Физичките активности вклучуваа мали собири, демонстрации, маршеви, концерти, спортски настани и паравоени обуки. Демонстрациите се однесуваа на различни теми, вклучително актуелни за големите општествени интереси, како што се: енергетската криза, зголемената инфлација и трошоците за живот, како и миграциските прашања. Овие групи обично одржуваат добри односи со странски екстремисти и организации преку присуство на концерти, маршеви и демонстрации.

Во февруари 2022 година, во Софија-Бугарија, се одржа 19-тиот годишен Марш на Луков. Тоа е жалосна поворка во чест на генералот од Втората светска војна Христо Луков, на која присуствуваа десничарски екстремисти од цела

Европска унија. Два релевантни настани се случија во Унгарија во 2022 година. Првиот беше во февруари, со наслов *Денот на честа*, кој беше собир и марш за одбележување на битката од Втората светска војна, а присуствуваа околу 500 луѓе, вклучително и надвор од Унгарија. Вториот беше неонацистичкиот концерт во април, со над 700 присутни, од кои до 500 странски државјани.

Во јуни 2022 година, околу 50 десничарски екстремисти се собраа во шума во кантонот Цирих, Швајцарија. Екстремистите биле на возраст од 22 до 56 години, а дошле од Швајцарија и Германија. Десничарски екстремисти од Швајцарија и Германија понекогаш се среќаваат во Швајцарија, можеби поради десничарската екстремистичка група *Крв и чест* која е забранета во Германија и поради јазикот, Швајцарија е привлечна за соседните десничарски екстремисти.

На почетокот на септември 2022 година, Венето Фронте Скинхедс одржаа меѓународен тридневен настан наречен *Враќање во Камелот* во Кадидавид во Италија. На настанот присуствуваа околу 1 200 луѓе. Меѓу другите земји, присутните патуваа од Австрија, Бугарија, Чешка, Германија, Унгарија, Литванија, Полска, Романија, Србија и Словенија.

Во октомври 2022 година се одржаа комеморативни церемонии за 100-годишнината од Маршот кон Рим, кои се одржаа на многу локации низ Италија. Учесниците земаа учество во ритуалот на повикот на сегашноста со поздравување со испружена рака и пеење некои кратки стихови кои го фалат Бенито Мусолини.

Во ноември 2022 година, неонацистичката скинхед организација Blood & Honour- Divisão Португалија го одржа својот годишен меѓународен музички концерт во Миндело, Португалија, на кои настапија бендови од Франција, Унгарија и Италија. На настанот присуствуваа речиси 200 учесници, од кои само 60 беа Португалци; другите учесници патувале од Франција, Германија, Унгарија, Италија, Холандија, Шпанија и Обединетото Кралство.

3. Концептуална рамка на тероризмот

Зборот тероризам произлегува од латинскиот збор „terror“, што значи „голем страв“.⁷⁹ Тероризмот претставува претпочитана тактика на радикалните фундаменталистички групи посветени на целта да ги уништат своите верски и политички противници.⁸⁰

Во 2001 година тоа биле настаните од 11 септември, подоцнежните бомбашки напади Мадрид и Москва во 2004 година, во 2012-2013 година тоа беше подемот на Исламската држава, или ИСИС, која успеа да заземе големи делови од територијата во Блискиот Исток, а во 2015 година да ги изврши нападите во Париз. Затоа заканата, преземањето на различни форми на активности, секогаш е релевантно, а напорите да се одржат продолжуваат. Така, дефиницијата на феноменот и неговите елементи е клучна во таквите напори. Анализата е релевантна бидејќи на меѓународно ниво овој термин сè уште е релевантен, не се дефинирани во еден универзален правно обврзувачки документ и постојат прашања за неговиот точен опсег. Понатаму, зборувајќи за одговорот на Европската унија на таквата закана, може да се забележи дека напорите на Европската унија значително се интензивираа по нападите на 11 септември 2001 година, а особено по бомбашките напади во Мадрид и Лондон во 2004, а 2005 година, Европската унија започна глобална борба против тероризмот.⁸¹

3.1. Дефиниција за тероризам

Целта на тероризмот не е во единствениот чин на бесцелно уништување, туку реакцијата која се обидува да ја испровоцира: економски колапс, заостанување, омраза, поделба, елиминирање на толеранцијата сè додека општествата не престанат да ги признаат нивните разлики и не почнат да бидат определувани од нив“ (*Тони Блер*).

⁷⁹ Priestland David (2009), “The Red Flag: A History of Communism“, New York, 2009, стр. 13.

⁸⁰ Котовчевски Митко (2000), „Национална безбедност на Република Македонија“, Д.2, Скопје, стр. 34.

⁸¹ Violeta Vasiliauskienė, Martynas Vasiliauskas (2020), Definition of terrorism and EU counter-terrorism policy page 88.

Тероризмот во суштина претставува криминална повреда на речиси секој национален или меѓународен правен кодекс.⁸²

Неколку карактеристики се заеднички за дефинициите на тероризмот. Од нив можеме да создадеме концензуална дефиниција, па затоа ќе го дефинираме тероризмот на следниов начин:

- Тоа е тактика, стратегија која има за цел да предизвика страв, а нејзиниот мотив е политички. Тероризмот е чин на насилство.
- Се сведува на моќ: борбата за моќ, стекнувањето моќ и примената на моќта за да се постигне политичка моќ.
- Тој е индискриминирачки, но не и случаен. Планиран е, иskalкулиран и систематски.
- Неговото извршување бара организација, што подразбира база на поддршка, мрежа и своевидна командна структура.
- Тероризмот не претставува примена на насилство за финансиски профит, иако за многумина тој можеби претставува криминал.
- Тој е асиметрична форма и чин на војна.⁸³

За сите дефиниции за тероризмот елементот на употреба на сила, насилство, заплашување и настојувањата преку практицизирање на тероризмот да обезбедат, издејствуваат или добијат одредени поволности, се заеднички и општоприфатени.

Како терористички акт се смета секоја организирана и поединечна незаконска употреба на сила изразена со примена на оружје (биолошко, хемиско, радиолошко, нуклеарно) или закана со употреба на сила против луѓе или имот, заради принудување или заплашување како средство за постигнување политички, етнички, религиозни или идеолошки цели.⁸⁴

Според правото на Европската унија, терористичките дела се дела извршени со цел:

⁸² Котовчевски Митко (2000), „Национална безбедност на Република Македонија“ Скопје, стр. 36.

⁸³ Ненад Танески, Методија Дојчиновски (2016), Етимологија и историја на модерниот тероризам, стр. 7.

⁸⁴ Злате Димовски, (2007). „Тероризам“, Скопје.

- сериозно заплашување на населението,
- прекумерно принудување влада или меѓународна организација да изврши или да се воздржи од извршување на кое било дело,
- сериозно дестабилизирање или уништување на основните политички, уставни, економски или општествени структури на една земја или меѓународна организација.⁸⁵

Дефинирањето на тероризмот е комплицирана задача. На глобално ниво, не постои посебна меѓународно прифатена дефиниција за тоа што навистина претставува тероризам, а литературата за тероризам изобилува со спротивставени и конкурентни дефиниции и типологии. Дополнително треба да се истакне „дека тероризмот не е само физички чин на напад, туку и психолошко влијание што тој го има врз општеството, многу години потоа“⁸⁶.

Како што пишува Кронин, „тероризмот е тешко да се дефинира, делумно поради тоа што поимот еволуирал и тој е поврзан со активност која е дизајнирана да биде субјективна“.

Многу студии тврдат дека „објективна и меѓународно прифатената дефиниција за тероризам никогаш не може да се договори, бидејќи за еден човек е терорист, додека за друг е борец за слобода“.⁸⁷

Терорист се дефинира како лице кое се обидува да ги унапреди своите ставови со систем на принудно заплашување“.⁸⁸

Тероризмот се дели на четири широки категории⁸⁹. Прво, *десничарски тероризмот*-се однесува на употребата или закана од употреба на насилство од страна на субнационални или недржавни субјекти, чии цели може да

⁸⁵ Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A4322328>.

⁸⁶ GTI (2019). Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney: Institute for Economics & Peace.

⁸⁷ Gupta, D.K. (2011). Terrorism, history, and historians: A view from a social scientist. *Journal of American History*, 98(1), 95–100.

⁸⁸ Hoffman, B. (2006). Inside terrorism. New York, NY: Columbia University Press.

⁸⁹ Види, на пример, the definitions in National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), Ideological Motivations of Terrorism in the United States, 1970-2016 (College Park, MD: START, November 2017). Достапно на: https://www.start.umd.edu/pubs/START_IdeologicalMotivationsOfTerrorismInUS_Nov2017.pdf.

вклучуваат расна или етничка надмоќ; спротивставување на власта; гнев кон жените и гнев против одредени политики, како што е абортусот.⁹⁰

Постојат два елемента од дефиницијата за тероризам кои можат да се разликуваат од различните дефиниции усвоени во регионалните организации и во националното законодавство.

Објективниот елемент значи дека постоело извршено кривично дело кое предизвикало штета, а субјективниот елемент бара одредена мотивација и цели на сторителите на делото⁹¹. Во однос на објективниот елемент може да се забележи дека дефинициите кои се на сила предвидуваат различна листа на дела кои се сметаат за терористички, но вообичаено сеприфаќа дека самиот чин треба да биде доволно сериозен за да се смета за терористички. Предмет на таквиот чин во некои дефиниции е животот или здравјето на лицето при претрпување сериозни оштетувања, а во други конвенции листата на објекти е поширока и опфаќа оштетување на животната средина и имотот или дејствијата кои можат да предизвикаат опасност за националните ресурси.

Зборувајќи за субјективниот елемент, токму овој елемент го разликува кривичното дело тероризам од таканаречените „редовни“ кривични дела, како убиство, уништување имот, кражба и така натаму. Така, заедничкиот именител меѓу сите регионални конвенции во однос на наведеното, целта би биле две главни цели, односно намерата да се заплаши населението, и второ -да се принуди владата (во некои случаи, и меѓународна организација) да преземе одредени дејствија или да се воздржува од нив. Поширока дефиниција на

⁹⁰ Десничарските терористи често се опишуваат како веруваат дека социјалната и расната нееднаквост е неизбежна, пожелна и природна. Тие, исто така, поседуваат ставови кои вклучуваат антиегалитаризам, нативизам и авторитаризам. Види: Ravndal et al., (2019). RTV Trend Report.

Исто така, види: Jacob Aasland Ravndal, Tore Bjørgo, (2018). “Investigating Terrorism from the Extreme Right: A Review of Past and Present Research,” *Perspectives on Terrorism* 12, no. 6 5-22. Достапно на: <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2018/issue-6/a1-ravndal-andbjorgo.pdf>; Ehud Sprinzak, “Right-Wing Terrorism in a Comparative Perspective: the Case of Split Delegitimization,” *Terrorism and Political Violence* 7, no. 1 (1995): 17-43. Достапно на: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546559508427284>; and Cas Mudde, “Right-Wing Extremism Analyzed: A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP’86),” *European Journal of Political Research*

⁹¹ WALTER, C. (2003). Defining Terrorism in National and International Law. In: Walter, C. et. al. *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security vs. Liberty?* Berlin: Springer.

целните ризици, го загрозуваат усогласувањето на кривично дело тероризам со други кривични дела.⁹²

3.2. Контурите на европскиот тероризам и поделба на тероризмот

Постојат четири типови на терористички поединци и групи во Европа: десничарски, левичарски, религиозни и етнонационалистички. Има бројни разлики помеѓу (па дури и внатре) овие типови, како што е нивната идеологија, организациски структури, тактики и ниво на закана за европските земји. Но, има и такви заеднички. За терористите во сите овие категории, на пример, Интернет и социјалните медиуми се важни медиуми за комуникација, собирање средства, дистрибуција на пропаганда, радикализирање и координирање на активности. Десничарските терористи, на пример, користеле различни комбинации на Facebook, Twitter, YouTube, Gab, Reddit, 4Chan, 8kun (порано 8Chan), Endchan, Telegram, VKontakte, MeWe, Discord, BitChute и Twitch. Тие, исто така, користеле шифрирани апликации за пораки и други форми на шифриран разговор за да комуницираат едни со други. Многумина користеле и компјутерски игри и форуми за игри.⁹³

Користењето на Интернет и на социјалните медиуми меѓу сите видови терористи, укажува дека е важен дел од бојното поле и понатаму нападот ќе биде и виртуелен, а не само физички.

3.2.1 . Левичарски тероризам и анархистички

Левичарскиот тероризмот вклучува употреба или закана со насилство од страна на поднационални или недржавни субјекти, кои се против капитализмот империјализмот и колонијализмот; извршуваат еколошки прашања

⁹² VASILIAUSKIENĖ, V. (2014). Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste. Doctoral dissertation. Vilnius: Vilnius University.

⁹³ Bjørge and Ravndal (2019), Extreme Right Violence and Terrorism, 13; National Coordinator for Security and Counterterrorism, Terrorist Threat Assessment for the Netherlands, 10; Alexander Meleagrou-Hitchens and Nick Kaderbhai (2016), Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review, 2006-2016 (London: International Centre for the Study of Radicalisation, King's College London). Достапно на: https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf; and Blazakis et al., White Supremacy Extremism.

за правата; се залагаат за прокомунистички или просоцијалистички верувања; или поддржуваат децентрализиран социјален и политички систем, како анархизмот.

Левичарските терористички групи се обидуваат да предизвикаат насилна револуција против политичкиот, социјален и економски систем на една држава, со цел да се воведат социјализам и на крајот да се воспостават комунистичко и бескласно општество. Нивната идеологија е често марксистичко-ленинистичка. Примери за левичарски терористички групи се: Италијанската бригада Росе (БР, „Црвени бригади“), Грчката револуционерна организација 17 ноември и германската Rote Armee Fraktion (RAF, „Факција на Црвената армија“). Анархистичкиот тероризам е термин кој се користи за опишување на насилни акти извршени од групи или поединци кои промовираат отсуство на авторитет како општествен модел.⁹⁴

3.2.2. Верски тероризам

Верскиот тероризам вообичаено се карактеризира како акти на неограничено, ирационално и недискриминирачко насилство, со што нуди малку или, воопшто, некои политички опции за антитерористички мерки.⁹⁵

Џихадизмот е дефиниран како насилна потструја на салафизмот, преродбеничко сунитско муслиманско движење кое ја отфрла демократијата и избраните парламенти, тврдејќи дека човечкото законодавство е во спротивност со Божјиот статус кој е единствен законодавец. Џихадистите имаат за цел да создадат исламска држава управувана исклучиво од Исламскиот закон (шеријат), како што тие го толкуваат. Главните претставници на џихадистичките групи се мрежата Ал Каеда и самопрогласената Исламска држава (ИД) терористички групи.

Спротивно на другите салафистички струи, џихадистите ја легитимираат употребата на насилство со повикување на класичните исламски доктрини за џихад, термин кој буквално значи „стремење“ или „напор“, но кои џихадистите го третираат како религиозно одобрено војување.

⁹⁴ TE- SAT (2023) EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT. Достапно на: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>

⁹⁵ Heather S. Gregg (2014) Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism.

Сите оние кои се спротивставуваат на цихадистичките толкувања на исламскиот закон се перципираат како „непријатели на исламот“ и затоа се сметаат за легитимни цели. Некои цихадисти вклучуваат шиити, суфи и други муслимани во нивниот спектар на перцепирани непријатели.⁹⁶

Цихадистичката закана во Европа најверојатно ќе продолжи поради упорноста на Исламската држава и Ал Каеда во области како Ирак и Сирија. Водачите на овие групи ќе продолжат да ги охрабруваат поединците во Европа сами да извршуваат напади, а Исламската држава и Ал Каеда може да се обидат директно да организираат напади доколку можат да ги реконструираат нивните надворешни оперативни способности.⁹⁷

3.2.3 . Етнонационалистички и сепаратистички тероризам

Етнонационалистички и сепаратистички тероризам се однесува на насилство за поддршка на етнички или националистички цели – често борби за самоопределување и сепаратизам по етнички или националистички линии.⁹⁸

⁹⁶ TE- SAT (2023) EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT. Достапно на: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>

⁹⁷ За Исламската држава да се види примерот: “The Temporary Fall of Cities as a Working Method for the Mujahideen,” al-Naba’, April 2019. Aymenn Jawad Al-Tamimi translated Parts I, II, III, and IV into English. Достапно на: <http://www.aymennjawad.org/2019/04/islamic-state-insurgent-tactics-translation>. Also see Michael Knights, “The Islamic State Inside Iraq: Losing Power or Preserving Strength?” CTC Sentinel 11, no. 11 (December 2018): 1-10. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/islamic-state-inside-iraq-losing-power-preserving-strength/>; and Hassan Hassan, “Insurgents Again: The Islamic State’s Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond,” CTC Sentinel 10, no. 11 (December 2017): 1-8. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/insurgents-again-the-islamic-states-calculated-reversion-to-attrition-in-the-syria-iraq-border-region-and-beyond/>

⁹⁸ Tore Bjørgo and Jacob Aasland Ravndal, (2019) Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, September 2019). Достапно на: <https://icct.nl/publication/extreme-right-violence-and-terrorism-concepts-patterns-and-responses/>; Daniel Koehler, Violence and Terrorism from the Far-Right: Policy Options to Counter an Elusive Threat (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, February 2019). Достапно на : <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/02/Koehler-Violence-and-Terrorism-from-the-Far-Right-February-2019.pdf>; James B. Jacobs and Kimberly Potter, Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics (New York: Oxford University Press, 1998); Kathleen Deloughery, Ryan King, and Victor Asal, “Close Cousins or Distant Relatives? The Relationship Between Terrorism and Hate Crime,” Crime & Delinquency 58, no. 5 (October 2012): 663-688. Достапно на: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011128712452956>; Randy Blazak, “Isn’t Every Crime a Hate Crime? The Case for Hate Crime Laws,” Sociology Compass 5, no. 4 (April 2011): 244-255. Достапно на: https://www.researchgate.net/publication/260416492_Isn't_Every_Crime_a_Hate_Crime_The_Case_for_Hate_Crime_Laws; and Donald P. Green, Laurence H. McFalls, and Jennifer K. Smith, “Hate Crime: An Emergent Research Agenda,” Annual Review of Sociology 27 (August 2001): 479-504. Достапно на : <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.27.1.479>.

Етнонационалистичките и сепаратистички терористички групи се мотивирани од национализам, етничка припадност и/или религија. Левичарски или десничарски идеолошките елементи не се невообичаени кај овие типови групи.⁹⁹

Сепаратистичките групи се обидуваат да измислат држава за себе од поголема земја или да додадат територија од друга земја. Групите од оваа категорија, најчесто се залагаат за права на животните, заштита на животната средина, анти-абортус кампањи и сл.¹⁰⁰

3.2.4. Десничарски тероризам

Екстремно-десничарските поединци и мрежи се активни во Европа, од XIX век, а нивната активност продолжила и по Втората светска војна.¹⁰¹ Во 1962 година, на пример, крајнодесничарските екстремисти ја основаа Националната партија на Европа во Венеција.¹⁰²

Меѓу најактивните неодамнешни мрежи постоеше лабава група неонацисти, наречена Националсоцијалистичко подземје која спроведе бомбашки напади помеѓу 2000 и 2007 година во кои загинаа 10 луѓе во Германија - од кои 9 биле имигранти.¹⁰³

Екстремно-десничарскиот тероризам во Европа продолжува и денес. Додека следниот дел повеќе систематски ја проценува десничарската закана во контекст на други терористички закани. Слика 1 го прикажува бројот на десничарски терористички напади по глава на жител за оделна земја. На потемните нијанси на сино укажуваат на повисока стапка на десничарски терористички напади по глава на жител. Тоа укажува дека зачестеноста на

⁹⁹ TE- SAT (2023) EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT. Достапно на:

<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>.

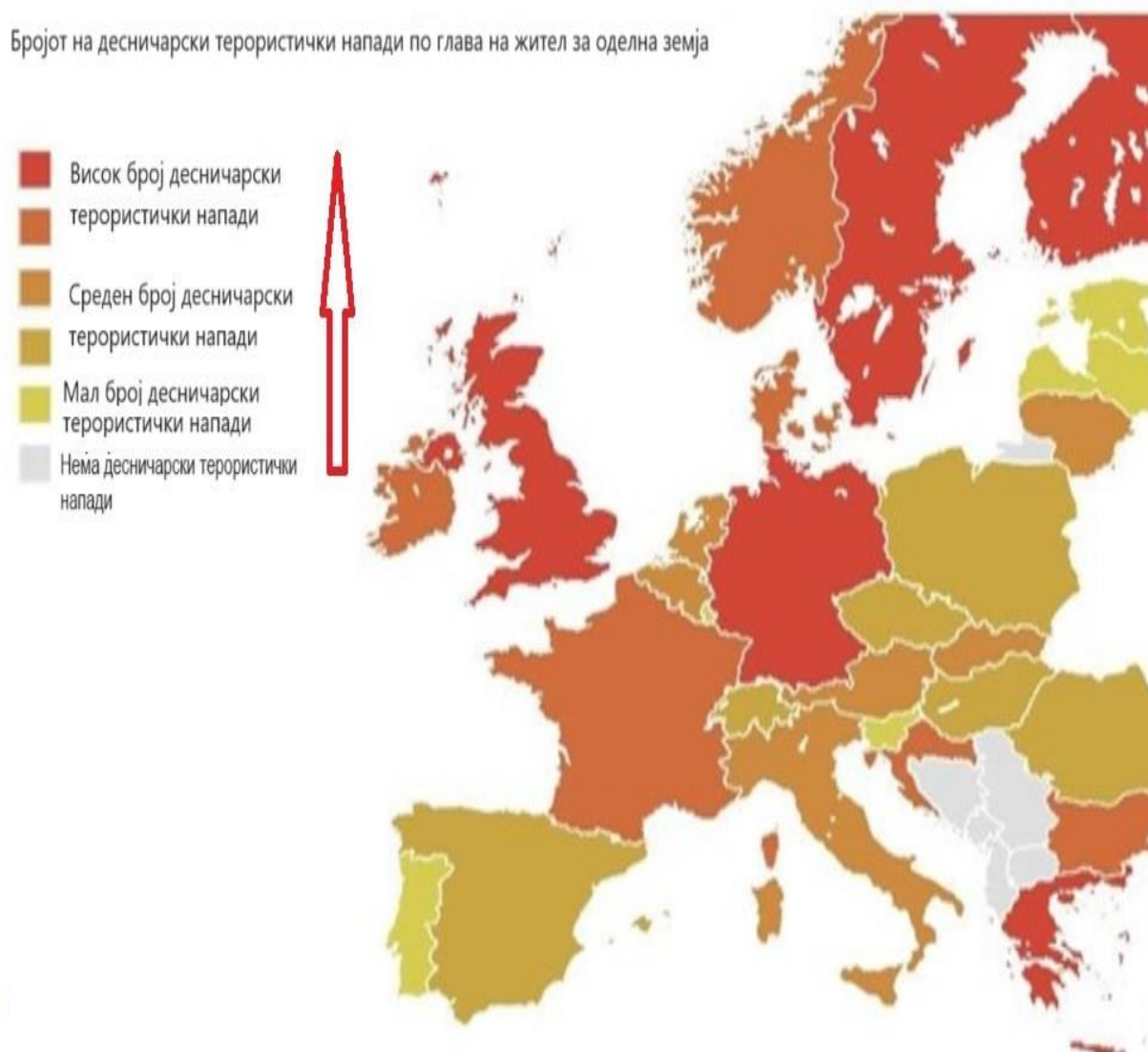
¹⁰⁰ Крстич М (2018), Тероризам со сепаратистички претензии, стр. 349-362.

¹⁰¹ Robert G.L. Waite (1952) Vanguard of Nazism: The Free Corps Movement in Postwar Germany 1918-1923 (New York: W.W. Norton).

¹⁰² Исто така, види: Bruce Hoffman (1982), Right-Wing Terrorism in Europe (Santa Monica, CA: RAND).

¹⁰³ Koehler (2019), Violence and Terrorism from the Far-Right.

терористичките инциденти била најголема по глава на жител во земјите, како што се: Шведска, Грција, Обединетото Кралство, Финска и Германија.

Слика 1

Постојат огромни разлики меѓу десничарските терористи во Европа. Некои се насочени против муслиманите и мигрантите засновани, во многу случаи, на претерани, односно на лажни информации.¹⁰⁴ На пример, некои прогласуваат идентитетска идеологија и теорија „големата замена“, која го вклучува „процесот со кој домородното население од Европа се заменува со неевропски мигранти.“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Bieber (2019), “How Europe’s Nationalists Became Internationalists.”

¹⁰⁵ “Frequently Asked Questions,” Generation Identity United Kingdom and Ireland (2018).

Екстремистите поврзани со Комбат 18 (Combat 18), имаат за цел да создадат целосно бели земји со транспортирање на: „Сите небелци се враќаат во Африка, Азија, Арабија, без разлика дали се живи или во вреќи за тело“, убивајќи ги „сите Квирс“ и „мешавини на белата раса“, ги отстрануваат „сите Евреи од владата, медиумите, уметностите, професиите“, погубувајќи ги „сите Евреи кои активно помогнале да се оштети белата раса“ и сместување на Еврите „во логорите додека не најдат конечно решение за сите нив“¹⁰⁶.

Некои екстремно-десничарски терористи во Европа се инспирирани од Андерс Брејвик, кој изразил параноја во Манифест од 1 500 страници дека муслиманските мигранти ги заменуваат етничките Европејци. „Ти не можеш да ја поразис исламизацијата или да ја запреш/насочиш исламската колонизација на Западна Европа, без претходно отстранување на политичките доктрини манифестирани преку мултикултурализмот/ културен марксизам“, се жалел тој.¹⁰⁷

Покрај тоа, екстремно-десничарскиот тероризам во Европа е децентрализиран и вклучува некои екстремисти со пошироки меѓународни врски.¹⁰⁸ Сепак, екстремно-десничарските поединци и мрежи функционираат во политичкиот екосистем, кои можеби повеќе го прифаќаат екстремизмот денес отколку пред една деценија.¹⁰⁹

Неколку европски влади изразија загриженост дека десничарските терористи регрутирале членови во нивните безбедносни служби. Германските агенции извршиле истрага за наводите за екстремно-десничарски радикализам помеѓу германските војници и полицајци.¹¹⁰ Во доверлив извештај на агенцијата на Европската унија за соработка за спроведување на законот или

¹⁰⁶ Combat 18, “The Aims of C18,” Pamphlet (2020).

¹⁰⁷ Anders Breivik (2011), Manifesto.

¹⁰⁸ Исто така, види: Ravndal et al., RTV Trend Report 2019.

¹⁰⁹ Jacob Ware, Siege (2019): The Atomwaffen Division and Rising Far-Right Terrorism in the United States (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism). Достапно на: <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/07/ICCT-Ware-Siege-July2019.pdf>; Blazakis, White Supremacy Extremism, 38-39; and author interview with European government officials, (2020).

¹¹⁰ Bojan Pancevski (2019), “On Edge from Attacks, Germany Finds Far-Right Radicals Within Security Services,” Wall Street Journal. Достапно на: <https://www.wsj.com/articles/on-edge-from-attacks-germany-finds-far-right-radicals-within-security-services-11570786206>.

Европол, заклучиле дека десничарските екстремистички мрежи агресивно се обидуваат да регрутираат полицајци и војници.¹¹¹

Верскиот тероризам вообичаено се карактеризира како акти на неограничено, ирационално и недискриминирачко насилство, со што нуди малку или воопшто некои политички опции за антитерористички мерки.¹¹²

Џихадизмот е дефиниран како насилна потструја на салафизмот, преродбеничко сунитско муслиманско движење кое ја отфрла демократијата и избраните парламенти, тврдејќи дека човековото законодавство е во спротивност со Божјиот статус кој е единствен законодавец. Џихадистите имаат за цел да создадат исламска држава управувана исклучиво од Исламскиот закон (шеријат), како што тие го толкуваат. Главните претставници на џихадистичките групи се мрежата Ал Каеда и самопрогласената Исламска држава (ИД) терористички групи.

Спротивно на другите салафистички струи, џихадистите ја легитимираат употребата на насилство со повикување на класичните исламски доктрини за џихад, термин кој буквално значи „стремење“ или „напор“, но кои џихадистите го третираат како религиозно одобрено војување.

Сите оние кои се спротивставуваат на џихадистичките толкувања на исламскиот закон се перципираат како „непријатели на исламот“ и затоа се сметаат за легитимни цели. Некои џихадисти вклучуваат шиити, суфии и други муслимани во нивниот спектар на перцепирани непријатели.¹¹³

Џихадистичката закана во Европа најверојатно ќе продолжи поради упорноста на Исламската држава и Ал Каеда во областите како Ирак и Сирија. Водачите на овие групи ќе продолжат да ги охрабруваат поединците во Европа сами да извршуваат напади, а Исламската држава и Ал Каеда може да се обидат

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Heather S. Gregg (2014) Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism

¹¹³ TE- SAT(2023) EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT. Достапно на:
<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>

директно да организираат напади доколку можат да ги реконструираат нивните надворешни оперативни способности.¹¹⁴

3.3. Импликации на политиката за тероризам во Европа

Постојат повеќе информации за зголемувањето на тероризмот во Европа. Прво, Цихадистичкиот тероризам продолжува да биде најсмртоносната закана за Европа и покрај порастот на десничарските терористички инциденти и неколкуте напади од висок профил. Покрај тоа, има уште десетици илјадници цихадистички борци на Блискиот Исток, Африка и Јужна Азија, кои ја подигаат можноста за идни планирани или инспирирани цихадистички напади во Европа и на западот.¹¹⁵

Денес има многу повеќе цихадисти отколку на 11 септември 2001 година и нивните дејствувања се проширија.¹¹⁶ Европа, исто така, најверојатно ќе се соочи со идна закана од екстремистите кои биле (или ќе бидат) ослободени од затвор, странските борци и нивните семејства кои се враќаат од странство, и други кои се радикализирани преку Интернет, преку социјални лица, мрежи во локалните заедници или во затвор.

Десничарските терористички инциденти се највисоки по глава на жител во земји, како Шведска, Грција, Обединетото Кралство, Финска и Германија. Германската влада, на пример, оценила дека има над 12 000 десничарски екстремисти ориентирани кон насилство во земјата.¹¹⁷ Министерот за

¹¹⁴ За Исламската држава да се види примерот: “The Temporary Fall of Cities as a Working Method for the Mujahideen,” al-Naba’, April 2019. Aymenn Jawad Al-Tamimi translated Parts I, II, III, and IV into English. Достапно на: <http://www.aymennjawad.org/2019/04/islamic-state-insurgent-tactics-translation>. Michael Knights, “The Islamic State Inside Iraq: Losing Power or Preserving Strength?” CTC Sentinel 11, no. 11 (December 2018): 1-10. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/islamic-state-inside-iraq-losing-power-preserving-strength/>; Hassan Hassan, “Insurgents Again: The Islamic State’s Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond,” CTC Sentinel 10, no. 11 (December 2017): 1-8. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/insurgents-again-the-islamic-states-calculated-reversion-to-attrition-in-the-syria-iraq-border-region-and-beyond/>.

¹¹⁵ UNSC, Twenty-Fifth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team.

¹¹⁶ Seth G. Jones et al (2018)., The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups (Washington: Center for Strategic and International Studies). Достапно на: <https://www.csis.org/analysis/evolution-salafi-jihadist-threat>.

¹¹⁷ Federal Ministry of the Interior, Building and Community, Brief Summary 2018 Report on the Protection of the Constitution: Facts and Trends (2019). Достапно на : <https://www.bundesregierung.de/breg-en/service/information-material-issued-by-the-federal-government/brief-summary-2018-report-on-the-protection-of-the-constitution-1641850>.

внатрешни работи Хорст Зехофер заклучил дека „заканата што била од страна на екстремно-десничарскиот екстремизам, антисемитизмот и расизмот е на многу високо ниво во Германија.“¹¹⁸ Сепак, десничарските терористички мрежи во поголемиот дел од Европа се слабо организирани и несоодветно распространети. Како Холандската антитерористичка процена заклучиле дека: „холандската десничарска екстремистичка сцена се карактеризира со фрагментација, слабо лидерство, лично непријателство и отсуство на конзистентна организациска структура.“¹¹⁹

3.4 . Контратерористичка политика на ЕУ

3.4.1. Развојот на антитерористичката политика на ЕУ

Тероризмот е закана што претставува ризик за државите од ЕУ и тие треба да дејствуваат заедно на ова поле. Правната основа за дејствување на ЕУ се појави во таканаречениот Мастрихт, или Договор за ЕУ, усвоен во 1993 година, кој вовел нови полиња во надлежностите на ЕУ, меѓу нив и надлежностите во полето на слободата, безбедноста и правдата. Развојот на ЕУ антитерористичката политика беше под големо влијание од настаните на 11 септември во САД, а подоцна и бомбашките напади во Мадрид и Лондон во 2004 и 2005 година. ЕУ антитерористичката политика воопшто еволуираше во услови на нови закани кои произлегуваат најмногу од тероризмот од цихадистички тип. После 11 септември, веќе во „ноември 2001 година, Европскиот совет усвои Акционен план за борба против тероризмот и за антитерористичка стратегија на ЕУ беше договорена во декември 2005 година, по терористичките напади во Мадрид и Лондон“.¹²⁰

Стратегија за борба против тероризмот, усвоена од Европскиот совет во 2005 година. ЕУ се обврзува на борба против тероризмот на глобално ниво, истовремено почитувајќи ги човековите права и обезбедување дека граѓаните

¹¹⁸ Eddy (2020), “Far-Right Terrorism is No. 1 threat, Germany Is Told After Attack.”

¹¹⁹ National Coordinator for Security and Counterterrorism, Terrorist Threat Assessment for the Netherlands, 10.

¹²⁰ ARGOMANIZ, J., BURES, O., & KAUNERT, C. (2015). A Decade of EU Counter-Terrorism and Intelligence: A Critical Assessment, Intelligence and National Security, 30:2-3, pp.196.

на ЕУ можат да живеат во област на слободата, безбедноста и правдата. Стратегијата е изградена околу четири главни полиња:

- 1) Спречете ги луѓето да се свртат кон тероризмот и запрете го ширењето на тероризмот на идните генерации;
- 2) Заштита на граѓаните и критичната инфраструктура со намалување од ранливости од напади;
- 3) Гонење и истражување на терористи со попречување на планирањето, патувањето и на комуникации, прекинат пристап до финансирање и одделни материјали, и терористите да се однесат пред правдата;
- 4) Одговорете на координиран начин, подготвувајќи се за менаџментот и минимизирање на последиците од терористички напад, подобрување на капацитетите да се справи со последиците и да ги земе предвид потребите на жртвите¹²¹.

3.4.2. Мерки насочени кон спречување на тероризмот

Овој столб на напорите за борба против тероризмот во ЕУ има за цел да се бори против радикализацијата и регрутирањата во тероризмот. Самиот термин не е во сите случаи подеднакво разбран, постојат пошироки и потесни достапни дефиниции. „Некои автори и експерти сега ја нарекуваат насилната радикализација како патека која вклучува конкретно насилно однесување, додека други квалификуваат само прифаќање на одредени идеи кои го одобруваат или оправдуваат насилството како показател за насилна радикализација.

За некои автори и експерти, патот до насилната радикализација е индивидуален, додека за други се смета дека е колективен процес“.

Радикализацијата е под влијание на различни фактори, кои грубо може да се поделат во внатрешни и надворешни фактори. „Според Рансторп, некои

¹²¹ European Commission (2020) Counter Terrorism and radicalization. Достапно на: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en.

од внатрешните фактори се однесуваат на прашања, како што се: поларизирачката јавна реторика, стигматизација или кризи на идентитетот.

Надворешната димензија ги вклучува западно воени интервенции, улогата на глобалните медиуми и сајбер просторот, и општата перцепција за неправдата што ја трпат муслиманите“. Личните и колективните поплаки се доминантни и во внатрешните и во надворешни димензии. Анализата за радикализација се задржува и на катализаторите што придонесуваат за радикализација на една личност. Катализаторите најчесто се случуваат во надворешни нивоа, како на општествено, така и на индивидуално ниво. Тие забрзуваат или катапултираат радикализација на поединци кои се во напредна фаза на насилство, процес на радикализација. Тие може да доведат до регрутирање или до активирање настани.¹²²

3.5. Одговорот на ЕУ за тероризмот

Борбата против тероризмот е главен приоритет за ЕУ. Земјите-членки тесно соработуваат за да спречат терористички напади и да ја обезбедат безбедноста на граѓаните.

По серијата напади од 2015 година, Европската унија усвои различни мерки за спречување на тероризмот. Иако одговорноста за борбата против криминалот и за зачувување на безбедноста примарно е за земјите-членки, терористичките напади од последните години покажаа дека тоа е исто така заедничка одговорност што тие мора да ја преземат заедно. ЕУ придонесува за заштита на своите граѓани со тоа што дејствува како главен форум за соработка и координација меѓу земјите-членки.

Во 2015 година, лидерите на ЕУ дадоа заедничка изјава за водење на работата на ЕУ и нејзините земји-членки. Тие повикаа на конкретни мерки, фокусирајќи се на три области:

1. Обезбедување на безбедноста на граѓаните,

¹²² BAKKER, E. (2015) EU Counter-radicalization Policies: A Comprehensive and Consistent Approach?, *Intelligence and National Security*, 30:2-3, pp.281-305.

2. Спречување на радикализацијата и зачувување на вредностите,
3. Соработка со меѓународни партнери.¹²³

3.6. Обезбедување на безбедноста на граѓаните

Безбедноста на граѓаните е итна потреба. Мораат подобро да ги имплементираат и понатаму да ги развиваат алатките што ги имаат, особено за откривањето и попречувањето на патувањата поврзани со терористите, особено на странските терористички борци.

- Законодавците на ЕУ итно усвојуваат силна и ефикасна европска директива за евиденција на имињата на патниците со цврсти заштитни мерки за заштита на податоците;
- Целосно да се искористи постојната шенген-рамка за зајакнување и модернизација на контролата на надворешните граници: се согласуваме да продолжиме без одлагање со систематски и координирани проверки на поединци кои го уживаат правото на слободно движење против базите на податоци, релевантни за борбата против тероризмот врз основа на заеднички индикатори за ризик;
- Комисијата треба да издаде брзи оперативни насоки за ова;
- Разгледување промена на Шенгенскиот граничен кодекс, каде што е потребно да обезбедиме постојани проверки, врз основа на предлогот на Комисијата;
- Органите за спроведување на законот и правосудните органи ја зајакнуваат размената на информации и оперативната соработка, вклучително и преку Европол и Европска правда;
- Сите надлежни органи ја зголемуваат соработката во борбата против недозволената трговија со огнено оружје, вклучително и со брзо приспособување на релевантното законодавство;
- Безбедносните служби на земјите-членки ја продлабочуваат соработката;
- Земјите-членки брзо ги имплементираат зајакнатите правила за да се спречи перење пари и финансирање тероризам, и сите надлежни органи да ги засилат активностите за следење на финансиските текови и

¹²³ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.

ефективно замрзнување на средствата што се користат за финансирање тероризам;

- Работата за усвојување на Директивата за безбедност на мрежи и информации брзо напредува, со оглед на важноста на сајбер-безбедноста.

3.7. Спречување на радикализација и заштита на вредностите

Спречувањето на радикализацијата е клучен елемент во борбата против тероризмот. Инструментите треба да се клучни во сеопфатен пристап за да се реши овој феномен:

- Соодветни мерки што треба да се преземат, во согласност со националните уставни закони, за откривање и отстранување на Интернет-содржини кои промовираат тероризам или екстремизам, вклучително и преку поголема соработка помеѓу јавните власти и приватниот сектор на ниво на ЕУ, исто така, соработувајќи со Европол за воспоставување на можности за упатување на Интернет;
- Комуникациски стратегии за промовирање на толеранција, недискриминација, основни слободи и солидарност низ ЕУ, вклучително и преку засилување на дијалогот меѓу верата и другите заедници, и наративи за спротивставување на терористичките идеологии, вклучително и преку давање глас на жртвите;
- Иницијативи во врска со образованието, стручната обука, можностите за работа, социјалната интеграција и рехабилитација во судски контекст за да се решат факторите кои придонесуваат за радикализација, вклучително и во затворите.

Надворешните односи на ЕУ, исто така, мораат да придонесат за спротивставување на терористичката закана, која ескалира во одредени делови од соседството на ЕУ, особено во Сирија и Либија. Потребно е:

- Да се справат со кризи и конфликти, особено во јужното соседство, преку стратешко преиспитување на пристапот на ЕУ;

- Да се ангажираат повеќе со трети земји за безбедносни прашања и антитероризам, особено на Блискиот Исток и Северна Африка, и во Сахел, но исто така и во Западен Балкан, вклучително и преку нови проекти за градење капацитети (на пр., гранични контроли) со партнери и подобро насочени со помош од ЕУ;
- Одржлив и координиран меѓународен ангажман заедно со ОН и Глобалниот форум за борба против тероризмот, како и со релевантните регионални иницијативи;
- Дијалог меѓу културите и цивилизациите за заеднички да се промовираат основните слободи.

Советот ја засилува својата работа во борбата против тероризмот. Европската унија ќе ја продолжи оваа работа веднаш, со целосно вклучување на високиот претставник, координаторот на ЕУ за борба против тероризмот и земјите-членки.¹²⁴

Во ноември 2020 година, по терористичките напади во Франција, Германија и Австрија, министрите за внатрешни работи на ЕУ се согласиле дополнително да ги зајакнат нивните заеднички напори во борбата против тероризмот, без да се загрозат заедничките вредности на ЕУ, како што се демократијата, правдата и слободата на говорот.¹²⁵

Заедничка изјава на министрите за внатрешни работи на ЕУ за неодамнешните терористички напади во Европа: -Го потврдуваме нашето непоколебливо единство и солидарност во борбата против сите форми на тероризам. Мораме да потсетиме дека жртвите на тероризмот се цел на напад кој на најтешкиот начин влијае на основните принципи на Унијата. Затоа, демократските општества, особено земјите-членки на ЕУ, треба да обезбедат сеопфатен одговор на нивните потреби, вклучително и усвојување мерки за заштита, поддршка и помош. Нападите што се случуваат го покажаа степенот на заканата со која се соочуваме од сите форми на тероризам. Само заедно можеме да ги запреме терористите и нивните поддржувачи. Со оглед на

¹²⁴ Достапно на : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/02/12/european-council-statement-fight-against-terrorism/> (2015).

¹²⁵ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.

транснационалната природа на терористичките мрежи, можеме јасно да видиме до кој степен мерките на европско ниво се важни и неопходни.

3.8. Европска рамка за контратероризам

Во текот на последните две децении, безбедносните структури и правната рамка во земјите-членки и на ниво на Европската унија, постојано се зајакнуваат преку: Европол, Европрава и Фронтекс. Се подобри споделувањето на информации и користењето на европските бази на податоци и информатичките системи и се продлабочи полициската и судската соработка. Европската унија неодамна усвои моќни законодавни инструменти, како што се: во областа на огненото оружје, финансирањето на тероризмот и кривичното право. Потребни се дополнителни напори и ресурси за целосно спроведување на усвоената законска регулатива и примена на она што е досега договорено.¹²⁶

ЕУ и нејзините земји-членки работат заедно за да ја спречат радикализацијата во Европа. Радикализацијата не е нова појава, но таа стана посериозна закана во последните години, особено поради развојот на новите технологии и зголемената употреба на Интернетот и социјалните медиуми.

На 29 април 2021 година, ЕУ усвои регулатива за справување со ширење на терористичка содржина на Интернет. Надлежните органи во земјите-членки имаат овластување да издаваат наредби за отстранување на давателите на услуги за хостирање, со кои се бара од нив да ја отстранат терористичката содржина или да го оневозможат пристапот до неа во сите земји-членки. Интернет платформите потоа треба да го отстранат или оневозможат пристапот до таква содржина во рок од еден час.

Правилата важат за сите даватели на услуги кои нудат услуги во ЕУ, без разлика дали тие имаат или не главно седиште во една од земјите-членки. Давателите на хостинг услуги изложени на терористичка содржина треба да преземат конкретни мерки за да се справат со злоупотребата на нивните платформи и да ги заштитат своите услуги од ширење на терористичка

¹²⁶Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/13/joint-statement-by-the-eu-home-affairs-ministers-on-the-recent-terrorist-attacks-in-europe/>.

содржина. Одлуката за изборот на мерки останува на давателот на услугата за хостирање.

Новата регулатива таргетира содржини, како што се: текстови, слики, звучни снимки или видеа, вклучувајќи преноси во живо, кои:

1. поттикнуваат или придонесуваат за терористички акти,
2. даваат инструкции за тоа како да се извршат прекршоци,
3. бараат учество во терористички групи.

Законодавството, исто така, дава дефиниција за терористичка содржина и јасно го одредува нејзиниот опсег со цел да се обезбеди целосно почитување на основните права. Исто така, вклучува ефективни правни лекови и за давателите на содржини и за давателите на услуги да поднесат жалба кога содржината е отстранета.

Во 2015 година, ЕУ ја лансираше мрежата за подигање на свеста за радикализација (РАН). РАН е мрежа од преку 6 000 практичари од првата линија од цела Европа, како што се наставници, полицајци и затворски персонал, која промовира размена на најдобри практики. Меѓу другото, нивната работа има за цел да го подобри разбирањето зашто некои луѓе се поранливи на радикализација, освен тоа и какви активности може да се преземат за да се заштитат.

3.9. Радикализација во Европа

Процес на идеолошка и/или бихевиорална промена во пораст која води кон залагање за поекстремни и потенцијално насилни светогледи и дејства. Поимот „радикализација“ се однесува на процесот во кој едно лице сè повеќе се залага и поддржува екстремистички идеи. Радикализацијата, вообичаено, не резултира само од едно влијание, туку резултира од сложена мешавина на фактори и динамики. Се работи за концепт што е различно толкуван. Во некои случаи, терминот се користи на начин на кој се сугерира имплицитна врска помеѓу радикални идеи и насилство. Ова е проблематично не само од причина што не сите што имаат радикални (или екстремистички) идеи нема да се впуштат или поддржат насилно дејство, туку и поради фактот што тие имаат

право да имаат сопствени идеи – без оглед на нивната природа, а тоа е заштитено во меѓународното право како основно човеково право ¹²⁷.

Повеќето од извршителите на терористичките напади што се случија во Европа во последните неколку години беа извршени од европски државјани, родени во Европа и радикализирани, без да ги напуштат своите матични земји. Радикализацијата може да се случи од различни причини, вклучително и религиозни убедувања, идеологии, политички убедувања и предрасуди кон одредени групи луѓе. Радикализацијата на младите и понатаму е важна грижа. Лицата може да се радикализираат на различни начини: од членови на семејството или пријатели, преку директен контакт со екстремистички групи или преку Интернет.

Онлајн комуникациските технологии им олеснија на терористите да комуницираат преку границите и ја засилија терористичката пропаганда и ширењето на екстремизмот. Терористите ги користат социјалните медиуми и мрачната мрежа за да се радикализираат, регрутираат, поттикнуваат насилство и да го олеснат извршувањето на терористички напади. Во текот на последните неколку години, апликациите за шифрирани пораки, како што се WhatsApp или Telegram, беа широко користени за ширење терористичка пропаганда и за координирање и планирање напади.

Додека затворите остануваат најплодна почва за радикализација, некои екстремистички групи, исто така, регрутираат луѓе во училиштата, универзитетите и местата за богослужба, како што се џамиите.¹²⁸

3.10. Терористичка листа на ЕУ

Како дел од својот одговор на тероризмот по нападите од 11 септември 2001 година, Европската унија формираше список на лица, групи и ентитети

¹²⁷ OSCE (2019). Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism Navigating Challenges and Protecting Human Rights. A Guidebook for South-Eastern Europe, Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на: <https://www.osce.org/resources/publications>.

¹²⁸ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/preventing-radicalisation/>.

вклучени во терористички акти и подложени на рестриктивни мерки. Списокот се прегледува редовно, најмалку на секои 6 месеци.

Почнувајќи од септември 2016 година, ЕУ може да примени сопствени санкции кон ИСИЛ/Даеш и Ал Каеда, и лицата и ентитетите кои се поврзани со нив или кои ги поддржуваат.

Заедничката позиција 2001/931/ЗНБП ги утврдува критериумите за наведување на лица, групи и ентитети. Ги идентификува дејствијата што претставуваат терористички акти за овие цели и ги дефинира рестриктивните мерки што треба да се применат. Овие рестриктивни мерки се:

- Мерки поврзани со замрзнување на средства и финансиски средства;
- Мерки поврзани со полициска и судска соработка;
- Лицата, групите и субјектите во оваа листа подлежат на замрзнување на средства и други финансиски средства, како и на засилени мерки поврзани со полициската и судската соработка во кривичната материја.

Регулативата на Советот 2580/2001 предвидува замрзнување на сите средства и други финансиски средства кои припаѓаат на овие:

- лица,
- групи,
- субјекти.

Дополнително, не може да им се стават на располагање средства, финансиски средства и економски ресурси, директно или индиректно. Сите овие се надворешни терористи на ЕУ.

3.11. Размена на информации

ЕУ развива четири нови алатки за да имаат властите подобар пристап и споделување информации низ ЕУ. Ефективното споделување информации меѓу органите за спроведување на законот, судските и разузнавачките органи во земјите-членки е од клучно значење за борбата против тероризмот, следењето на странските борци и справувањето со организираниот криминал. ЕУ презеде мерки за подобрување на размената на информации меѓу земјите на ЕУ, неодамна вклучувајќи:

1. Рамка за интероперабилност помеѓу информациските системи на ЕУ кои помагаат во управувањето со границите, безбедноста и миграцијата (2019).
2. Ажурирање на Шенгенскиот информациски систем, којшто го користат полицијата и граничарите за споделување предупредувања за барани или исчезнати лица и предмети (2018).
3. Директивата за евиденција на имиња на патници, која го регулира преносот и обработката на личните податоци обезбедени од патниците во авионот (2016).
4. Создавање европски центар за борба против тероризмот во Европол за поддршка на размена на информации меѓу националните полициски власти (2016 година).

Координаторот за спречување на тероризам е задолжен за координација на антитерористичката работа во рамките на ЕУ, за следење на спроведувањето на антитерористичката стратегија на ЕУ и за подобрување на комуникацијата меѓу земјите на ЕУ и земјите кои не се членки на ЕУ.¹²⁹

3.12. Контролата на огнено оружје

За да се затворат правните празнини што им дозволуваа на терористите да користат преконвертирано оружје, во 2017 година Советот донесе нови правила за контрола на набавката и поседувањето оружје.

Директивата вклучува мерки за подобрување на претпазливоста и построги правила за стекнување и поседување на најопасното огнено оружје. Како што се следните мерки:

- Засилено следење на огненото оружје,
- Мерки за деактивирање и реактивирање на огненото оружје,
- Построги правила за набавка и поседување на најопасното огнено оружје,
- Забрана за цивилна употреба на најопасното полуавтоматско огнено оружје,

¹²⁹ Достанпо на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.

- Подобрување на размената на релевантни информации помеѓу земјите-членки,
- Следните чекори.¹³⁰

ЕУ ги зајакнува правилата за маркетинг и употреба на ресурси за производство на експлозив. ЕУ воведува построга контрола на супстанциите што може да се користат за производство на експлозиви од домашно производство. Советот денеска усвои регулатива со која се наметнуваат строги правила во однос на маркетингот и употребата на супстанции за производство на експлозив низ цела ЕУ, со цел да се ограничи нивната достапност до пошироката јавност и да се обезбеди соодветно известување за сомнителни трансакции низ синџирот на снабдување.¹³¹

Овие нови правила воведуваат дополнителни ограничувања за членовите на пошироката јавност за добивање пристап до хемиски супстанции кои можат да се користат за производство на експлозиви од домашно производство. Целта е да се спречи недозволено производство на експлозиви, имајќи ја предвид заканата за јавната безбедност која се развива поради тероризам и други сериозни криминални активности. ЕУ ја сфаќаат безбедноста на нашите граѓани многу сериозно.¹³²

3.13. Дигитализација на судската соработка

Сè повеќе криминалци и терористи ја користат технологијата за планирање и извршување на прекршоци. Како резултат на тоа, властите сè повеќе се потпираат на е-докази за да ги пронајдат и осудат криминалците. ЕУ моментално работи на нови правила за да обезбеди поефикасен механизам за прекуграничен пристап до е-докази.

Меѓу другото, вклучува:

- пораки,

¹³⁰ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/25/control-acquisition-possession-weapons/>.

¹³¹ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/14/eu-reinforces-rules-on-marketing-and-use-of-explosive-precursors/>.

¹³² Niculae Bădălău, Romanian Minister of economy.

- текстуални пораки или содржина од апликациите за пораки,
- аудиовизуелна содржина,
- информации за онлајн сметката на корисникот.

Таквите податоци може да се користат за да се идентификува лице или да се добијат повеќе информации за нивните активности.

Во дигиталната ера, криминалците сè повеќе ги користат технолошките услуги и алатки за планирање и извршување на кривични дела. Како резултат на тоа, е-доказите стануваат суштински за борбата против криминалот: во моментот, 85% од кривичните истраги вклучуваат дигитални податоци.¹³³

3.14. Соработка со земји кои не се членки на ЕУ

Безбедноста на Унијата и нејзините граѓани е директно поврзана со она што се случува надвор од Европа. Во 2015 година, Советот одлучи да ја засили надворешната акција за борба против тероризмот, особено во Медитеранот, Блискиот Исток, Северна Африка, Заливот и Сахел:

- ќе се зајакне соработката со клучните партнери,
- ќе бидат лансирани нови проекти за поддршка на градење капацитети,
- ќе се интензивира акцијата за спротивставување на радикализацијата и насилниот екстремизам.

Советот ја усвои стратегијата на ЕУ за борба против тероризмот/странски борци, фокусирана на Сирија и Ирак во 2014 година.

За да ја повтори својата непоколеблива заложба за заштита на граѓаните на ЕУ од тероризам и насилен екстремизам, во јуни 2020 година Советот побара да се засили надворешниот ангажман и акција на ЕУ во врска со борбата против тероризмот во одредени приоритетни области:

-географски региони, вклучувајќи го Западен Балкан, Северна Африка, Блискиот Исток, регионот Сахел и Рогот на Африка во врска со тематски области, вклучувајќи ги човековите права, владеењето на правото,

¹³³Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/e-evidence/>.

спречувањето на радикализацијата што води кон насилен екстремизам, финансирањето на тероризмот.¹³⁴

4. Крајната десница: интеракција на меѓународни и национални прашања

Во текот на последната деценија, Европа забележа голем наплив на изборни успеси за националните и екстремно-десничарските партии. (Термините „Екстремна десница“ се користат и опишуваат семејство на партии, политички движења и супкултурни средини засновани на расизам, бел супрематизам, милитантен национализам, антивладиен активизам и/или колективна деградација на етничките групи или малцинствата.)

Во моментот, 39 европски земји имаат националистички и екстремно-десничарски партии претставени во нивните парламенти (со исклучок на Турција и Русија). Додека во многу случаи овие партии добиле само мало влијание или номинална застапеност, тие забележаа големи и неочекувани успеси во голем број други земји, вклучувајќи ги Франција (Национален фронт), Шведска (Шведски демократи), Грција (Златна зора), Полска (право и правда), Холандија (Партијата за слобода) и Данска (Данска народна партија). Битно е да се забележи дека екстремно-десничарските партии, добиле силна поддршка како резултат на тековната бегалска криза, како и терористичките напади мотивирани од исламистите. Се покажало дека овие надворешни настани насочени против одредена земја го зголемуваат изборниот број, поддршката за екстремно-десничарските партии и може да бидат поврзани со врвовите на десничарскиот тероризам и насилство.¹³⁵

Храбрите и реторички насилни антиимиграциски и евроскептични платформи на десничарските партии, можат да ја зголемат поддршката за понасилни акции од малите тајни групи. По терористичките напади во Париз

¹³⁴ Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.

¹³⁵ Kathleen Deloughery, Ryan King, and Victor Asal, (2012) “Close Cousins or Distant Relatives? The Relationship Between Terrorism and Hate Crime,” *Crime & Delinquency* 58. Достапно на: <<http://cad.sagepub.com/content/58/5/663.abstract>>; Colleen Mills, Joshua Freilich, and Steven Chermak(2015), “Extreme Hatred: Revisiting the Hate Crime and Terrorism Relationship to Determine Whether They Are ‘Close Cousins’ or ‘Distant Relatives,’” *Crime & Delinquency*. Достапно на: <<http://cad.sagepub.com/content/early/2015/12/18/0011128715620626.abstract>>.

од 7 јануари и 13 ноември 2015 година, екстремно-десничарската партија *Национален фронт* постигна највисоки резултати на локалните француски избори, освојувајќи приближно 30 отсто од националните гласови во декември 2015 година (во споредба со 11 отсто во изборите во 2010 година).¹³⁶ Иако на крајот биле поразени во последниот круг на гласање, овој пораз не означил намалување на поддршката од гласачите. Наместо тоа, тоа беше само резултат на тактиката што ја користеле опозициските партии, кои користеле посебни карактеристики на францускиот изборен систем.

По нападите од 11 септември, злосторствата од омраза против муслиманите и десничарскиот тероризам (треба да се напомене дека односот помеѓу двете жестоко се дебатира) скокна за 1 600 проценти во САД.¹³⁷

По бомбашките напади во Лондон во јули 2005 година, полицијата извести за шесткратно зголемување на стапката на десничарско насилство врз муслиманите. По нападите на „Шарли Ебдо“ во јануари 2015 година, слични инциденти се зголемија за 281 отсто во Франција.¹³⁸

Како такви, можните врски и соработката за поддршка, ако не и целосно институционализирана соработка, меѓу тајните или вонпарламентарните групи и етаблираните политички партии од десничарскиот спектар мора да се земат предвид кога се размислува за десничарскиот тероризам и политичкото насилство. И покрај тоа што е недоволно истражена тема, неколку студии го разгледаа овој пресек и пронајдоа различни резултати. На пример, додека Пол Вилкинсон, поранешниот директор на Центарот за проучување на универзитетот во Сент Ендрјус за тероризам и политичко насилство, не најде јасна корелација помеѓу изборните резултати на екстремно-десничарските политички партии и насилството од малите десничарски групи, тој потврди

¹³⁶ Angelique Chrisafis (2015), “Front National Wins Opening Round in France’s Regional Elections,” *The Guardian*.

¹³⁷ Oliver Laughland and Spencer Ackerman, (2015) “For a teen aspiring to be president, being Muslim is a hurdle in post-9/11 America,” *The Guardian*, September. Достапно на: <<http://www.theguardian.com/us-news/2015/sep/26/muslim-teen-president-america-islamophobia-911>>; Federal Bureau of Investigation, “Uniform Crime Reports: Hate Crime,” (2001). Достапно на: <<https://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/hate-crime/2001>>.

¹³⁸ Michelle Mark (2015), “Anti-Muslim Hate Crimes Have Spiked After Every Major Terrorist Attack: After Paris, Muslims Speak Out Against Islamophobia,” *International Business Times*. Достапно на: <<http://www.ibtimes.com/anti-muslim-hate-crimes-have-spiked-after-every-major-terrorist-attack-after-paris-2190150>>.

дека амбивалентниот став на крајно десничарските партии кон насилството, како и нивните расистички и ксенофобична пропаганда, беа погодни за десничарски тероризам.¹³⁹

Со други зборови, десничарските партии и движења имаат влијание врз нивоата на секојдневната и општата ксенофобија и расизам, кои, пак, се интензивирани и експлицитни во помалите, поекстремистички групи¹⁴⁰.

Покрај тоа, повеќе нијансирани студии покажале значителен пораст на нападите со подметнување пожари мотивирани од десницата по вербалните промени во мејнстрим политичката дебата кон поксенофобичен јазик.¹⁴¹

Добро е да се заклучи од постојните истражувања дека десничарскиот тероризам и насилството не можат целосно да се изделат од екстремно-десничарските партии и масовните движења, иако специфичните односи меѓу двете остануваат нејасни.¹⁴²

4.1 . Студија од перспектива на Германија

Деталната студија за да се илустрира во случај на Германија, како би можела да изгледа таа закана и да се откријат потенцијалните катастрофални последици за безбедноста на нацијата, од што може да резултираат. Меѓутоа, неопходно е да се види оваа форма на организирано насилство во контекст на поширокото екстремно-десничарско движење во Европа и на Запад, бидејќи десничарските групи обично се многу добро поврзани меѓу границите, покажуваат значајно колективно учење и до одреден степен се гледаат

¹³⁹ Paul Wilkinson (1995) "Violence and terror and the extreme right," *Terrorism and Political Violence* 7, no. 4. Достапно на: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546559508427319?journalCode=ftpv20>>.

¹⁴⁰ Philomena Essed (1991), *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory* (Newbury Park: Sage Publications).

¹⁴¹ Frank Neubacher, *Fremdenfeindliche Brandanschläge* (1998). Eine kriminologisch-empirische Untersuchung von Tätern, Tathintergründen und gerichtlicher Verarbeitung in Jugendstrafverfahren, (Godesberg: Forum): 48-49.

¹⁴² Daniel Koehler (2016) *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe* (page 88).

меѓусебно како инспирација за нивните сопствени тактики и начините на работа.¹⁴³

Целта е да се подигне свеста за недостатокот на знаење и разбирање во однос на екстремната десница крилото на насилството, кое претставува сериозна закана за внатрешната безбедност на многу западни земји.

Јавното мислење во Германија во однос на имигрантите се менува низ текот на годините. Сепак не може да се донесе заклучок дека во сите сојузни региони на Германија, јавното мислење во однос на мигрантите е исто. Оливер Декер од Стручниот центар за истражување на десничарски екстремизам и демократија од Лајпциг истакнува дека повеќе од 30 отсто од испитаниците кои доаѓаат од истокот на земјата, во најновата студија на институтот изразиле нетрпелив став кон странците. На западот од земјата 22 отсто од луѓето се со истиот став. Исто така, многумина се убедени дека Германија во опасна мера е преплавена од странци (вкупно 35,6 отсто, а на истокот 44,6 отсто). Научниците утврдиле дека предрасудите кон мигрантите не се зголемени само општо, туку има и особено зголемување на истите кон муслиманите, Синтите и Ромите. Речиси 60 отсто од испитаниците се согласиле со тезата дека Синтите и Ромите се склони кон криминал. Според студијата, 44 отсто сметаат дека на муслиманите треба да им се забрани вселување во Германија. Во 2014 година тој процент беше 36,5 отсто. Повеќе од 55,8 отсто изјавиле дека поради бројот на муслимани во Германија, понекогаш се чувствуваат како странци во родената земја.

Западот на земјата кој е воедно и индустриски центар на Германија, поекономски е развиен и има поголема потреба од работна сила, така што и следствено нетрпеливоста кон овие групи е помала. Најголемиот процент од испитаниците со десничарски погледи си ја нашле политичката определба во екстремно-десничарската алтернатива за Германија.

¹⁴³ За пример може да се види: Daniel Koehler(2014), "The German 'National Socialist Underground (NSU)' and Anglo-American Networks. The Internationalization of Far-Right Terror," in Paul Jackson & Anton Shekhovtsov (2014)(eds.), *The Post-War Anglo-American Far Right: A Special Relationship of Hate* (Basingstoke: Palgrave): 122-141.

Според студијата позитивните карактеристики се изразени во тоа што 30 проценти од граѓаните се слободарски настроени.¹⁴⁴

4.2 . Ширење на омраза преку Интернет и дигитален активизам за време на Корона вирусот

Сосема очекувано, Десничарскиот екстремизам брзо ја искористи пандемијата Ковид-19; екстремизмот напредува за време на економската неволја. Истражувањата покажаа дека финансиските несреќи предизвикуваат гласачите да бидат привлечени од политичката реторика на екстремната десница, која често им ја припишува вината на малцинствата и странците, причини надвор од контролата на гласачите, но сепак влијаат на нивните животи.¹⁴⁵

Десничарските екстремисти ја преземаат неизвесноста на глобално ниво, која пандемијата ја предизвика, профитирајќи од донесената неизвесност и вознемиреност поради заканата за јавното здравје и огромните загуби на работни места. На платформи, како што се: Facebook, 4chan, 8kun и екстремно десни телеграмски канали, пандемијата создаде огромно количество на возбуда кај корисниците, уживајќи во можноста да се препуштат на теории на заговор, расизам и да поттикнуваат социјални превирања, па дури и „граѓанска војна“. Американски, европски и океански десничарски екстремисти ги омаловажуваа сите небели имигранти во минатото, а сега го користат контекстот на Ковид-19 за да ги жртвуваат понатаму ширење на теории на заговор за потеклото на вирусот и неговата виралност. Историски гледано, десничарските екстремисти ги фрлија имигрантите како вектори на болести кои го трујат и физичкото и моралното здравје на расата. Глобалната пандемија обезбеди идеална можност за препакување на ова размислување, да се создадат објави низ групите на Фејсбук, Твитер, Телеграма и Ватс ап коишто идентификуваат

¹⁴⁴Helena Baers (2018) Germans more prejudiced against foreigners, Muslims. Достапно на: <https://www.dw.com/en/germans-increasingly-prejudiced-against-foreigners-muslims/a-46180880>.

¹⁴⁵Manuel Funck, Moritz Schularick, and Christoph Trebesch (2015), “Going to Extremes: Politics after Financial Crises, 1870-2014,” Centre For Economic Policy Research. Достапно на: https://cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=10884.

наративи кои тврдат дека џамиите и муслиманите шират Ковид-19.¹⁴⁶

Десничарските екстремисти, исто така, шират фанатизам и расизам. Ксенофобијата постои во маргините на веб-заедниците, но исто така станува се повидлива во мејнстрим. Десничарски екстремисти активно ги жртвуваат белците кои не се етнички за да изградат мост од маргиналната заедница до мејнстрим сферите. Со празнење на кампусите поради глобалната здравствена криза, Десничарски екстремисти ги загубија своите традиционални методи на регрутирање и вознемирување во таргетирање на просторите на факултетите. Тие сега се префрлија на онлајн стратегии за вознемирување, како што се онлајн часовите „Бомбардирање со зумирање во потрагата да ги нападат и вознемируваат професорите и студентите со извикување расни навреди и споделување на насилни видеа.¹⁴⁷

Десничарските екстремисти практикуваат виртуелно заплашување со уценување: чин на споделување на доверливите лични информации на оние на кои им се жртвено јагне или сакаат да ги видат повредени. Десничарските екстремисти традиционално се потпираат на јавни состаноци, демонстрации и концерти за мобилизација, за време на заклучувањето нивниот активизам беше истуркан на Интернет. Неонацистичките бендови лишени од настапи во живо ја пропагираат својата идеологија преку музички спотови со тема „Ковид-19“. Десничарските екстремисти додаваат неонацистички реквизити и качулки од Клан инспирирани на нивните дуксери за да се усогласат со мерките за социјално маскирање и да ги продаваат овие дизајни преку Интернет.

Користејќи ја можноста за брзо наоѓање иновативни начини за продолжување на нивната порака, ко-основачот на Патриотските Европејци против исламизацијата на Западот“ (ПЕГИДА) организираше неделни виртуелни маршеви онлајн. Неговиот канал на Ју туб „LUTZiges“, игра на

¹⁴⁶ Imran Awan and Roxana Khan-Williams (2020), “Coronavirus, Fear, and How Islamophobia Spreads on Social Media” Anti-Muslim Hatred Working Group. Достапно на: <https://anti-muslim-hatred-working-group.home.blog/2020/04/20/coronavirus-fear-and-how-islamophobia-spreads-on-social-media/>.

¹⁴⁷ Nicole Karlis(2020), “Virtual Terrorism’: Far-Right Trolls Are Targeting Marginalized Groups On Zoom Calls,” Raw Story. Достапно на: <https://www.rawstory.com/2020/05/virtual-terrorism-far-right-trolls-are-targetingmarginalized-groups-on-zoom-calls/>.

зборови со неговото име и германскиот збор *lustig* (смешно), ги покануваше луѓето на неговиот „виртуелен вечерен марш“ секоја недела.¹⁴⁸

4.3. Зошто сегашната политика не успева да се бори против десничарскиот екстремизам?

Според Цедерберг, сајбер моќта е глобално менување на играта. Тој истакнува дека „тоа носи нови асиметрии во политиката на моќ. Сите аспекти од нашите животи и функции на нашето општество ќе се трансформираат со сеопфатна и хипер поврзана дигитализација.“¹⁴⁹

Десничарските екстремисти ја знаат оваа вистина подобро од повеќето. Борбата со нив во сајбер-просторот е исто така различна; има малку физички основи за работа, нема фигури за да се одреди калифат и нема можност да се користат беспилотни летала. Иако е точно дека десничарските мрежи и поединци ги проширија своите контакти во други земји, особено во Европа и Северна Америка, сторителите на десничарските терористички акти, главно, беа волци-самотници или мали мрежи на националисти, а не големи групи.¹⁵⁰

Следствено, конвенционалните операции за неутрализација се многу неефикасни против Десничарските екстремисти. Спречувањето и спротивставувањето на операциите на насилниот екстремизам (P/CVE) против десничарскиот екстремизам, затоа мора да се фокусира повеќе на Интернет отколку на терен.

Бидејќи десничарскиот екстремизам живее под површината на јавната психа со децении, многу е потешко да се креираат образовни кампањи кои го оцрнуваат десничарскиот екстремизам или едукацијата за штетата што ја предизвикува. Потсетувајќи се на примерот на мими споделени на инстаграм, многу е поверојатно дека ранливиот тинејџер ќе се поврзе со она што го тера да се смее, дури и ако тоа е тажната жаба по име Пепе, отколку со некоја програма

¹⁴⁸ Sabine Volk (2020), “Under Lockdown, Germany’s PEGIDA Goes To YouTube,” Open Democracy. Достапно на: <https://www.opendemocracy.net/en/counteringradical-right/under-lockdown-germanys-pegida-goes-to-youtube/>.

¹⁴⁹ Ааро Cederberg (2015), “Future Challenges in Cyberspace,” Geneva Centre for Security Policy. Достапно на: <https://www.gcsp.ch/publications/>.

¹⁵⁰ Jones (2018), “The Rise of Far-Right Extremism in the United States.”

спонзорирана од владата што го поттикнува да размислува за природата, за работите што ги гледа. Можеби уште поважно, тој ќе биде изложен на многу повеќе десничарски меми, отколку што ќе го направи на владините списи на спречувањето и спротивставувањето на операциите на насилниот екстремизам-распространетоста на субверзивната изложеност од страна на десничарските екстремисти. Спротивно на тоа, со салафи-дихадистичката пропаганда, која нема да се појави на социјалните мрежи со цуцести стапки од нејзината обратна брзина, и станува јасно зошто овие стратегии не функционираат подеднакво добро. Десничарските екстремисти се далеку подобро позиционирани да се радикализираат онлајн.

За да се компензира за ова, владите на запад се обидоа да одговорат на оваа конкурентна неповолност против десничарскиот екстремизам со масовно автоматско блокирање на екстремистичка содржина. Владите сакаат да разберат што може да се направи за да се спротивстави на оваа содржина кога е нелегална и легална, и затоа е ставен силен акцент на рестриктивните мерки, како што се: автоматско отстранување содржина, симнување, филтрирање или целосно отстранување на сајтови. Сепак, извештајот на Институтот за стратешки дијалог во 2013 година ја доведе во прашање значајноста на овие мерки, наведувајќи дека, „Иако е важно владите да го спроведат Законот и да се види дека го прават тоа, постојат сериозни ограничувања на ефикасноста на овој одговор, со оглед на брзината со која се поставуваат новите податоци и ограничениот капацитет на агенциите за спроведување на законот.“¹⁵¹

Интернетот е масивна, меѓусебно поврзана компјутерска мрежа со милиони веб-локации, и додека многу веб-локации постојат како ентитети во западните држави, и на тој начин се предмет на нивните закони, да ги натерате да се согласат со овој тип полициско следење на содржината и да ја фатат лошата содржина е речиси невозможно. Ова е надополнето со тешкотијата да се одреди каква содржина ќе биде доставена до полицијата. На пример, употребата на тројни загради ((())) е десничарски стил на означување кој тие веруваат дека раководи со глобалната кабала, т.е. „Евреите“. Знаменцето со содржина за да го блокира ова може да работи, но тешкотијата се појавува во

¹⁵¹ Rachel Briggs and Sebastien Feve(2013), “Review of Programs to Counter Narratives of Violent Extremism” Institute for Strategic Dialogue. Достапно на: <https://www.dmeforpeace.org/peaceexchange/review-of-programs-to-counter-narratives-of-violent-extremism/>.

обидот да се најдат сите овие чудни пишувања и автоматско модерирање на истите; користењето на човечки капитал би било премногу напорно. На почетокот на мај, Фејсбук ја ажурираше својата „Политика за насилство и поттикнување“ за да забрани „бугало“ и слични термини кога се користат заедно со слики или изјави кои го величаат вооруженото насилство. Во јуни, тие почнаа да ги приспособуваат алгоритмите за да не им препорачуваат страници или групи на бугало на корисниците. Сепак, Voogaloo Vois веќе има развиено низа од хомофони за да го замени зборот „boogaloo“, вклучувајќи ги #BigLuau, #BlueIgloo или #Boojahideen, со што се исклучуваат напорите на Фејсбук. Во моментот Фејсбук е под лупа за создавање поделен свет. Внатрешната истрага на Фејсбук заклучи дека алгоритмите на компанијата се дизајнирани да ги раздвојат луѓето; една презентација на компанијата Фејсбук во 2018 година прогласи: „Нашите алгоритми ја искористуваат привлечноста на човечкиот мозок за поделеност“.¹⁵² Предупреди дека ако не се контролира, Фејсбук ќе ги храни корисниците „сè повеќе и повеќе поделени содржини во обид да го привлече вниманието на корисниците и да го зголеми времето на платформата.“¹⁵³ Сепак, иако многу нејзини експерти се чини дека сакаат да ги ублажат нејзините проблеми, компанијата во моментот избра да не го прави тоа.¹⁵⁴

Минатите пристапи и новите можности

Ветувачки практики кои се покажале за справување со десничарскиот екстремизам. Во различни земји-членки на ЕУ постојат иницијативи за спречување и спротивставување на десничарскиот екстремизам. Некои биле развиени пред неколку децении, други се понови.

¹⁵² Jeff Horowitz and Deepa Seetharaman(2020), “Facebook Executives Shut Down Effort to Make the Site Less Divisive, The Wall Street Journal.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴Достапно на: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-activefacebook-users-worldwide/>.

4.4. Борбата против дискриминацијата, расизмот и ксенофобијата

Специфичен фокус во превентивните иницијативи лежи во подигањето на јавната свест во однос на ксенофобијата и расистичкото насилство. Финскиот проект Екзит во градот Јоенсу, каде што проблемите поврзани со десничарскиот екстремизам значително се зголемија во 1990-тите, фокусирани на решавање на ксенофобичните ставови меѓу локалните млади. Еден успешен метод во овој проект беше насочен кон обезбедување социјални аргументи врз основа на толеранција, каде што локалната и имигрантската младина би можеле да се мешаат и да се вклучат во значајни активности ¹⁵⁵.

Образовни пристапи

Превентивните стратегии често се фокусираат на едукативна работа со млади луѓе, и двете преку младинска работа и вонучилишно образование. Грасрут организациите можат да играат корисно улога во вакви образовни програми. Пристапот добри вештини (Fair Skills) на германската невладина организација Културна интеракција (Cultures Interactive), неодамна исто така се имплементира во Чешка, Унгарија и Словачка. Оваа практика допира до млади луѓе од различни ризични заедници да ги обучат како олеснувачи на младинско-културни работилници во врсничка поставка за учење. Едукативните активности се фокусираат, меѓу другото, на граѓанско образование, вежби за медијација и групна работа за самосвест ¹⁵⁶.

Поддршка на жртвите на десничарскиот екстремизам

Десничарското насилство и злосторствата од омраза се насочени не само директно жртва(и), но и нивните околни заедници. Поддршка на засегнатите поединци и нивните заедници од последиците од екстремистичкото насилство може да им помогнат за да се справат со таквите инциденти. Ова, исто така, може да игра улога во спречување на идни инциденти, бидејќи може да

¹⁵⁵ Bjørgo (2002), *Exit Neo-Nazism*, p. 29.

¹⁵⁶ Weirnböck & Kossack (1995), *Prevention of group hatred and right-wing extremism in Germany and Central and Eastern Europe*.

доведе до недостаток на соодветни одговори на екстремистичкото насилство, ревиктимизација и радикализација меѓу жртвите и нивните околни заедници. Ветувачките практики, исто така, помагаат и ги охрабруваат жртвите да пријават екстремистичко насилство: жртвите може да одлучат да не пријават, доколку не го пријавуваат тоа им верувате на органите на прогонот или ако се убедени дека пријавувањето на инцидентот, нема да доведе до никакви промени.¹⁵⁷

Поранешните екстремисти можат да играат корисна улога во превентивните иницијативи за раздвојување. Нивното лично искуство, десничарката екстремистичка сцената може да им даде моќен кредибилитет и да се создадат можности за значајни дискусии со екстремисти кои се подготвени да ја напуштат сцената.¹⁵⁸

Спречување, наместо дерадикализација

Иницијативи насочени кон извлекување поединци од десницата се фокусираат силно на давање помош за обнова на нов живот. Овие програми, поставени во или надвор од затворот и нудат психолошка и социјална помош, практична поддршка (на пр., наоѓање вработување и домување), а во некои случаи и физичка безбедност. (Поради нивната склоност кон употреба на насилство, напуштањето на десничарските екстремисти може да вклучи ризици за виктимизација од страна на групата и поранешните непријатели.) Борбата против екстремистичката идеологија често доаѓа во втор степен. Овој пристап се заснова на идејата дека луѓето се приклучуваат на екстремистички организации не само заради идеолошки причини, но и во потрага по статус, идентитет, поддршка или моќ¹⁵⁹.

Тоа е исто така поврзано со искуства, покажувајќи како предизвикувачката екстремистичка идеологија директно може да има контраефект. Десничарските екстремистички групи ги групира школувањето

¹⁵⁷ Ramalingam (2014), *On the Front Line*, pp. 51-52.

¹⁵⁸ Radicalisation Awareness Network(2017), *Dos and don'ts of involving formers in PVE/CVE work*.

¹⁵⁹ L van der Heide & Schuurman (2018), *Re-integratie van delinquenten meteen extremistische achtergrond*, pp. 16-17.

на нивните членови релевантни контрааргументи. Затоа, вклучувањето во идеолошки дискусии може да ја стави личноста во дефанзива, режим или едноставно остануваат залудни ¹⁶⁰.

Контранаративи и алтернативи

Некои организации се обидоа да го оспорат или заменат десничарски екстремистички наративи, или онлајн или офлајн. Германската невладина организација Фондацијата Амадеу Антонио создале иницијатива наречена No-nazi.net која се фокусира на следење, оценување и борба против говорот на омраза и десничарскиот екстремизам на социјалните мрежи ¹⁶¹.

Креативниот метод за спротивставување на онлајн присуството на екстремисти наративите ги користело британското онлајн движење English Disco Lovers. Во кампањата за бомбардирање на Google, групата имала намера да ја замени екстремно десничарската Англиска одбранбена лига како врвен резултат на пребарувачот за акроним „EDL“ ¹⁶².

4.5. Предизвици во справувањето со современиот десничарски екстремизам

Многу ветувачки иницијативи за спротивставување на десничарскиот екстремизам беа развиени во 1990-тите и 2000-тите. Така, вреди да се запрашаат дали се способни да се справат со актуелните манифестации на десничарскиот екстремизам. Овој дел идентификува некои потенцијални предизвици.

Постигнување на ризични групи. P/CVE програмите за десничарскиот екстремизам честопати беа развиени околу неонацистички и скинхед младински субкултури. Тие се фокусираа на младите луѓе, почнувајќи од тинејџери (некои дури и 13 години)¹⁶³. Денес, десничарскиот екстремизам

¹⁶⁰ Butt & Tuck (2014), European Counter-Radicalisation and De-radicalisation, p. 13.

¹⁶¹ Radicalisation Awareness Network (2021), Delivering Counter - or Alternative Narratives, pp. 49-50.

¹⁶² Достапно на: <https://www.campaigntoolkit.org/casestudies/english-disco-lovers-edl/>.

¹⁶³ CE Daugherty (2019), Deradicalization and Disengagement, p. 230.

повеќе не е исклучиво младински проблем: неонацистичките организации, антиисламските движења и будните групи имаат значително учество и на возрасните. Некои клучни актери во постојните практики (како што се родителите, наставниците и младинските работници) се ирелевантни за да допрат до овој постар сегмент симпатизерите на десничарските екстремисти. Битно е да се прошират постојните практики за возрасните изложени на ризик и ангажирање актери кои можат да допрат до нив, како што се: невработеноста, социјалните услуги и услугите за ментално здравје.

Откривање на сигналите за радикализација. Вклучувањето на поединец во горенаведените млади субкултури, честопати беа релативно очигледни за аутсајдерите: членовите на таквите групи отворено прикажуваа симболи, тетоважи и специфична облека како средство за да се издвојат од пошироката јавност и да се зајакнат нивните чувства „во група“. Некои современи десничарски екстремистички групи, напротив, имаат за цел да се спојат со мејнстрим општеството. Ова може да го комплицира откривањето на екстремистичкото однесување или изглед. Затоа, иницијативите сакаат да се фокусираат на нарушување на застарените стереотипи за десничарските екстремистички групи кај практичарите од прва линија. Обуки за тоа како да ги препознае новите кодови, симболи и тактики на десничарските екстремисти, и во офлајн и во онлајн светот, може да биде корисно ¹⁶⁴.

4.5.1 . Од офлајн до онлајн мониторинг

Во 1995 година, локалните власти во Осло уапсиле 78 екстремисти, откриени во нивното дружење наречено Националистичка куќа¹⁶⁵. Денеска слично масовно апсење на офлајн собир местото изгледа тешко, бидејќи екстремистичките изрази и „собирање“ се почесто се појавуваат на Интернет. На зголемувањето на екстремистичката активност на Интернет може да претставува предизвици за следење, гонење и осуда на такви прекршоци. Предизвиците може да се влошат ако не е јасно кои се одговорните органи за онлајн екстремизам и кои процедури за интервенција треба да се следат.

¹⁶⁴ Може да се види: Radicalisation Awareness Network (2021), Far-Right Extremism in the Classroom, p. 7.

¹⁶⁵ Daugherty, p. 226.

Некои земји-членки на ЕУ имаат доделен онлајн мониторинг на централна агенција која ги упатува случаите до локалната полиција за интервенција. Тие можат да проценат дали екстремистите претставуваат реална опасност или дали има потреба од следење на пример, релевантни социјални услуги.

Прекугранична соработка

Сцената на десничарскиот екстремизам е меѓународно силно поврзана, но сепак често била анализирани низ рамката на национални или домашни контексти¹⁶⁶. Европската и меѓународната соработка во координација е од клучно значење за справување со десничарските екстремистички групи. На пример, неопходен е координиран напор за да се спротивстават на Интернет и офлајн собири на десничарски екстремисти. Десничарските групи едноставно ги заобиколуваат прописите во една ЕУ земја-членка преку организирање концерти или митинзи во соседна земја. Слично, само преку координираните напори можат земјите-членки да продолжат да го зголемуваат притисокот врз компаниите за технологија и социјалните медиуми да ја острнат екстремистичката содржина на Интернет.

4.6. Препораки

Десничарскиот екстремизам значително еволуираше од 1990-тите. Овој труд го потикна зголемувањето интернационализација на десничарските движења, нивната употреба на Интернетот и напорите да се вклучи нивната омраза и насилни наративи. Денес, десничарскиот екстремизам стана поразновиден, дифузен и вистинска глобализирана закана.

Некои мерки усвоени за справување со минатите манифестации на екстремно-десничарско насилство беа прилично успешни и презентирани перспективни практики. Сепак, тие често се развиваа околу младинската субкултура, израз на неонацистички и скинхед движења. Модерните

¹⁶⁶ The Soufan Center, p. 11.

десничарски движења ја гледаат вклученоста на возрасните и често користат професионални средства и понејасни мерки на изразување.

Во меѓувреме, некои практични препораки може да бидат корисни за да помогнат во првите редови на практичарите во нивната секојдневна работа:

- Проширете ја целната публика. Десничарскиот екстремизам не е претежно млад феномен. Затоа, пристапите мора да се приспособат за подобро да допрат до возрасните.

- Допрете до онлајн публиката. Неопходни се онлајн превентивни мерки за да се делува против токсичните, но правни изрази на десничарскиот екстремизам, коишто не се предмет на законодавство или политики за умереност на компаниите. Младина работниците, воспитувачите и менторите треба да размислат за зголемување на нивното онлајн присуство.

- Создадете онлајн и офлајн безбедни простори каде што вистинските поплаки и фрустрации (на пр. миграција, различност) може да се изразат и да се признаат. Овие грижи често се манипулирани од десничарскиот екстремизам со реторика или засилена во ехо-комори. Присуството на простор за дебата и дијалог може да помогне да се скршат ефектите од ехо-комората на затворените физички и социјални мрежи.

- Вклучете се во декодирање на идеолошкото значење и стратешката димензија на десничарскиот екстремизам, онлајн содржините и тактики. Десничарските наративи често изгледаат „невини“, бидејќи се скриени во мејнстримот наративи или хумор. Десничарските екстремистички наративи не се маргинален феномен што зазема место само во работните платформи, но исто така се појавуваат во одредени мејнстрим медиуми (на пр. во коментари-делови од онлајн весници).

- Научете ги луѓето како да се движат низ спорната култура на онлајн дебатата. Иницијативата за медиумска писменост може да им помогне на луѓето да формираат и да изразат дигитално мислење со почитување на границите на демократијата-дебата и дискусија. Медиумското образование треба да ги научи луѓето на вештини за критичко размислување и да им овозможи да ги откријат лажните вести.

- Да се засили имплементацијата на прописите против говорот на омраза и вознемирувањето на Интернет, кое е подеднакво важно за да се зголеми свеста за овие регулативи кај жртвите и пошироката јавност.

- Поддршка и зајакнување на жртвите на злосторства од омраза, како и нивните заедници со пристап до правдата и други видови помош. Ова е клучно за да се избегне ревиктимизација и потенцијална радикализација, но исто така да се зголеми пријавувањето на злосторствата на десничарскиот екстремизам.

- Примени мулти-агенциска соработка за откривање и исклучување на десничарскиот екстремизам. Ова е основно-да се осврнете на различните аспекти од животот на радикализирана индивидуа и да реагирате соодветно. Вклучување поранешните екстремисти е потенцијално ефикасна практика, доколку првиот се смета за погоден за овој тип работи и е соодветно обучен и надгледуван.

- Да се прошират постојните P/CVE мерки во казнено-поправниот систем на десничарски екстремистички затвореници.

Некои земји-членки открија како десничарските екстремисти активно шират пропаганда, регрутираат следбеници и создаваат мрежи во затворите. Клучно е да се спречи формирање на десничарски затвореници, влијателни субкултури во затворскиот систем, кои можат да привлечат други затвореници, на пример, со нудење заштита, материјални вредности или групен идентитет. Може да биде корисно да се одвои харизматичната десница екстремисти од општата затворска популација за да се избегне можноста да радикализираат други затвореници.

- Зголемување на координацијата и соработката со засегнатите страни преку границите за да се справиме со растечката транснационална димензија на десничарскиот екстремизам. Подобрена координација помеѓу локалните, регионалните и националните власти од различни земји може да бидат корисни, на пример, да се спротивстават на сцената на десничарскиот екстремизам онлајн и нивните офлајн собири, како што се: маршеви, митинзи, музички фестивали и спортски настани ¹⁶⁷.

¹⁶⁷ Authored by Annelies Pauwels(2011) RAN External ExpertContemporary manifestations of violent right-wing extremism in the EU: An overview of P/CVE practices p.10-12.

5. Радикализација

Радикализација претставува динамичен процес со кој поединецот, поради идеолошки, политички, верски, социјални, економски или лични причини, сè повеќе го прифаќа и го поддржува насилниот екстремизам¹⁶⁸.

Кога станува збор за радикализација, тоа е процес на идеолошка или бихевиорна промена во пораст која води кон залагање за поекстремни и насилни погледи кон светот и дејствија. Исто така, се однесува на процесот во кој некое лице се залага или поддржува екстремистички идеи. Радикализацијата како процес не резултира само со едно влијание, туку станува збор за мешавина од фактори и динамики. Радикализацијата најчесто различно се толкува. Понекогаш овој термин се користи за да сугерира или имплицитна врска помеѓу радикални идеи и насилство.

Ова создава проблематика не само од причина што не сите кои имаат радикални или екстремистички идеи, нема да се впуштат или подржат насилно дејство, туку поради тоа што тие имаат право на свои сопствени идеи. Тоа е меѓународно и заштитено право, кое е гарантирано основно човеково право.¹⁶⁹

Кумулативно/реципрочна радикализација

Кумулативниот екстремизам и реципрочната радикализација се поими преку кои сегашната политичка поларизација не е изразена во вакуум, туку претставува одговор на постапките на некоја друга група, како што се десничарските националистички групи. Ова е од големо значење за јавната

¹⁶⁸ Council of Europe Guidelines for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism (2016).

¹⁶⁹ OSCE, (2019). Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism Navigating Challenges and Protecting Human Rights. A Guidebook for South-Eastern Europe, Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на: <https://www.osce.org/resources/publications>.

расправа каде што радикализмот и екстремизмот се сметаат како вродени карактеристики на одредена религија (често исламот).

Отпорност (Непогоденост)

Отпорноста е процес каде што до израз доаѓа свесноста за проблемите кои потекнуваат од разни засегнати страни од една заедница и нивно здружено дејствување преку некоја одредена појава.

Во овој процес, исто така, е вклучен и ставот на заедницата кон некоја таква појава, како и реакцијата на таа заедница во пресрет на насилниот екстремизам или настани коишто се сметаат како такви.

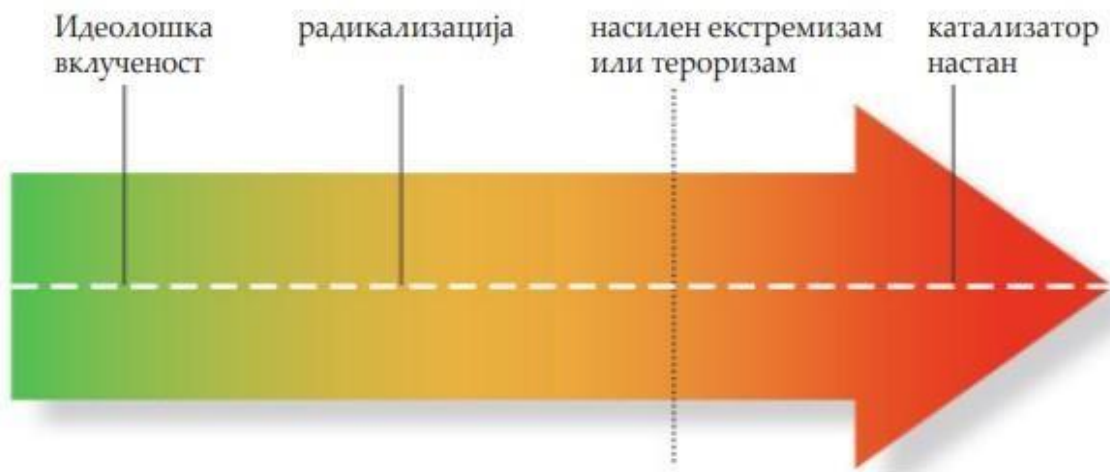
Ранливост

Како погодена заедница се смета онаа врз која што влијаат идеолошките и физичките форми на насилниот екстремизам, а како такви се сметаат: продорна радикална идеологија, идеолошки мотивирани насилни дејствија, зачестеност/случаи на странски борци кои потекнуваат од заедницата и присуство на чинители кои ја негуваат ранливоста кон насилен екстремизам,¹⁷⁰ како што е истакнато од Холмер и Бауман (2018) „групите на насилен екстремизам често ги приврзуваат нивните агенди кон динамиката на постојаниот конфликт и бараат прибежиште и можност во средини кои се лошо управувани и склони кон конфликти. Разбирањето на главните причини и динамиката што им овозможува на таквите групи да процветаат, бара објективна анализа на конфликти и релевантни алатки за анализа на конфликти. Алатките од макрониво кои ги испитуваат насилните екстремистички организации, без да ги земат предвид нивните односи со друга конфликтна динамика, ризикуваат да поддржат тесно замислени интервенции за справување/превенирање на насилен екстремизам, коишто немаат влијание и одржливост.“

¹⁷⁰ Engjellushe Morina et al. (2019). Community Perspectives on Preventing Violent Extremism Lessons learned from the Western Balkans. Research Report. Достапно на: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_PVE_WesternBalkans_Research_Report.pdf.

ОБСЕ има посебна и интенционална терминологија за насилен екстремизам и радикализација како концепти кои водат кон тероризам. Радикализацијата којашто води кон тероризам е претставена како процес во кој едно лице прифаќа терористичко насилство како возможно или легитимно дејствување. Иако ова можеби и не е остварливо, сепак на крајот може да го поттикне одреденото лице да поддржи терористички активности, па дури и да се вклучи во такви.¹⁷¹

5.1. Радикализацијата како процес

Слика бр. 1 Радикализацијата како процес

Оваа слика или приказ го објаснува основното разбирање на радикализацијата и покажува како почнува од постепено освојување на екстремистичките идеи, до тоа како може да заврши доколку биде освоена, во практиката, на насилен радикален екстремизам или тероризам. Според овој приказ, радикализацијата е најдобро опишана како процес на промена или лична или политичка трансформација од една состојба во друга.

Тоа значи дека за да се стане радикализиран, потребно е да се помине низ еден постепен процес-каде што се поминува низ различни етапи коишто не се случуваат ниту брзо, ниту лесно.

¹⁷¹ OSCE. (2018). The Role of Civil Society in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism. A Guidebook for South-Eastern Europe. Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на <https://www.osce.org/resources/publications>.

Овој процес може да биде забрзан само преку влијанието на катализаторниот настан, како „когнитивно отворање“ што го прави лицето поотворено за нови идеи и погледи кон светот.¹⁷² Ова дејствува на сигурноста на еден поединец, ги разнишува претходните верувања и притоа го поттикнува да биде отворен за радикална промена на своите вредности, како и да го смени целосно својот живот и однесувањето. Кога станува збор за терористичките организации ИРА или ЕТА, за да бидат новите регрути оправдано приклучени, се повикуваа на убивање или мачење на пријатели или роднини од страна на државата и затоа може да се претпостави дека тероризмот бил чин на одмазда. Но сепак, во поново време постојат и докази за криминалци коишто биле приклучени на дихадистичките организации, како ИСИС и Ал Каеда, кои имаат сфатено дека нивното однесување било штетно и дека треба да прекинат со своето минато и да ги надоместат своите гревови. Со ова се образложува нивното насочување и прифаќање на религијата, со што ја оправдува вмешаноста со салафистите следбеници на ултраконзервативната сунитска гранка на исламот.

Катализаторниот настан може да биде изразен во повеќе форми:

- економски (губење работа, блокирана општествена мобилност),
- општествени (отуѓување, дискриминација, расизам),
- политички (меѓународни конфликти),
- лична (смрт на близок).

5.2. Поттикнувачки фактори на насилниот екстремизам

Најдобриот метод за да биде проучен насилниот екстремизам е да се групираат основните причини и поттикнувачки фактори во две главни категории:

- 1) Притискачки фактори или структурни услови (на пр., сиромаштија, незадоволства, недостаток на пристап до политичките процеси или правдата, долготраен конфликт);
- 2) Привлекувачки фактори или директни двигатели, како што се идеолошки повик или финансиски и социјални придобивки од приклучувањето кон насилна група.

¹⁷² Quintan Wiktorowicz (2004; 2005).

На микрониво сегашниот начин на истражување на насилниот екстремизам најчесто се фокусира на индивидуалните особини на младите коишто се радикализирани.¹⁷³

Објаснувањето на макрониво за насилниот екстремизам се во изобилие. Како најчести причини за насилниот екстремизам се опфатени: политичко угнетување, општествено исклучување, државна репресија, релативна депривација, сиромаштија и глобализација.¹⁷⁴ Исто така, истакната е улогата за формирањето на идентитетот како движечка сила за процесите на радикализација,¹⁷⁵ а идентификуваат и други двигатели меѓу кои спаѓаат родовите улоги и честа¹⁷⁶. Исто така, се истражувани многу фактори, како што е образованието, посебно во дисфункциоанлните образовни системи коишто не им овозможуваат на поединците критички да бидат ангажирани со некоја информација, особено помеѓу малцинските популации.

Недостатокот на соодветно верско образование, може да претставува поттик за поединците да бараат некоја поедноставна вистина. Сето ова му дава простор на екстремистичкиот наратив да дејствува¹⁷⁷.

5.3. Пропаганда и радикализација

Во 2022 година, беше забележан пораст на десничарската екстремистичка офлајн пропаганда, врз укинувањето на повеќето рестрикции наметнати за време на годините на КОВИД-19. Овие активности беа рефлектирани во онлајн пропагандата на десничарските екстремистички групи.

¹⁷³ Allan, H at all. (2015). Drivers of Violent Extremism: Hypotheses and Literature Review. London: Royal United Services Institute.

¹⁷⁴ Desta, T. A. (2016). Preventing violent extremism: A new paradigm or evolving approach? Bern: Swisspeace. Достапно на: <http://www.swisspeace.ch/apropos/preventing-violent-extremism-new-paradigm-evolving-approach/>.

¹⁷⁵ Schmitt, S. (2017). Lessons Learned from Countering Violent Extremism Development Interventions, Small Wars Journal. Достапно на: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/lessons-learned-from-countering-violent-extremism-development-interventions>.

¹⁷⁶ Atran, S. (2006). The Moral Logic and Growth of Suicide Terrorism, The Washington Quarterly, 29(2).

¹⁷⁷ Тања Милошевска(2019), Годишен Зборник (356-357 стр.).

Новите акцелерационистички публикации уште еднаш ги поддржаа: нападите од осамените актери, меки цели и големи напади врз виталната инфраструктура, како што е мрежата за електричната енергија, телекомуникациите и транспортот на нафта, кое морало да придонесе за наменетото ослободување на „тркачка војна“. Терограм објави две дела пропагандни во 2022 година: Тешкото ресетирање (јули) и Бел терор (октомври). Тешкото ресетирање е манифест од 261 страница, со повеќе автори заснован на белата надмоќ, антисемитизам, еко-фашизам и акцелерационистички идеи. Заедно со идеолошки парчиња, документот содржи конкретни препораки за активностите што треба да се преземат за дестабилизација на современите општества и инструкциите за тоа како да се извршат актите на саботажа и тероризам. Белиот терор е 24-минутно видео кое ги слави десничарските терористички напади. Имено, колективот – веќе активен во 2021 година, во 2022 година барем еднаш јасно влијаеше на офлајн дејствијата: групата Терограм била експлицитно спомната од сторителот на нападот во Братислава, во неговиот манифест како извор за инспирација.

Анонимна, но со слична естетика е публикацијата на 14 страници Make It Count: Водич за акцелерационист на 21-от век (јуни), кој ги спојува идеолошките изјави, насилни наративи и инструкции за тоа како да се саботираат инфраструктурите.

Растот на помалку познатите социјални мрежи, заедно со постојаното проширување на индустријата за игри и придружните услуги, доведоа до понатамошно ширење на десницата со екстремистичка пропаганда. Во исто време, тоа доведе до дополнителна фрагментација. Овој тренд се негува со зголемената употреба на децентрализирани платформи, изградени на блокчејн технологија, која го олеснува создавањето резервни копии на содржините и покажа висок степен на отпорност кон умерени напори.

Австриски неонацистички рапер во април 2022 година бил осуден на 10 години затвор (претходно бил уапсен во јануари 2021 година). Тој продуцираше каверверзии на популарни песни со десничарска екстремистичка пропаганда. Тој постигна широк публицитет во меѓународната десничарска екстремистичка сцена, кога на сторителот на нападот во 2020 година во Хале, Германија, ја

пушташе својата музика за време на напад. Неговата музика се продавала и во Северна Америка. Во февруари 2022 година, братот на поединецот, споменат погоре, беше уапсен поради ширење на десничарска екстремистичка пропаганда. Водел веб-страница наречена Juda Watch - антисемитска веб-страница која беше отстранета во јануари 2020 година, но оттогаш се појави повторно на Интернет. Веб-страницата поттикнува антисемитски стереотипи, а исто така и имиња на поединци како потенцијални цели-еврејски и нееврејски.

Многу значаен настан кој ја одбележа пропагандата во десничарската екстремистичка сфера во 2022 година беше руската агресивна војна против Украина, особено ако се има предвид дека едно од оправдувањата дадени од Русија за воената офанзива беше „деназификација“ на Украина. Додека некои застапаа на страната на која било борбената страна, други ја осудија војната целосно за тоа што беше сфатена како војна на браќата и се спротивстави на секаква вмешаност на нивните соодветни земји. Сепак, постојат индиции дека мнозинството од европските десничарски екстремисти ја поддржуваат Украина. Повици да се приклучат на ултра-националистичкиот украински баталјон Азов циркулираат во десничарската екстремистичка сцена. Патувањето во зоната на конфликтот и/или учеството во борбите може дополнително да се радикализираат и можеби ќе послужи како полигон за идни напади во ЕУ.

Десничарските екстремисти кои ја поддржуваа која било страна ја засноваа својата онлајн пропаганда на истите три теми: белата надмоќ, (етнички), национализам и антисемитизам. Проукраинските десничарски екстремисти тврдеа дека Русија е мултиетничка држава и под влијание на еврејските интереси. Проруските десничарски екстремисти тврдеа дека Украина е управувана од еврејски интереси и историски ѝ припаѓа на Русија. Како резултат на тоа, десницата екстремистичкиот онлајн пејзаж неизбежно се фрагментираше на овие теми. Оваа поделба на наративите го проширија дискурсот и на тој начин стана симпатизирана кон пошироката публика. Со постепено разлабавување на мерките за КОВИД-19, онлајн пропагандата на десницата, екстремистичката сфера отстапи од теориите на заговор и антисемитизмот што го имаше вртоглаво порасна од 2020 година кон нови

или зајакнати теми. Вртењето на аргументи кои би можеле полесно и помалку идеолошки да се врзат за работите дискутирани од пошироката јавност, ја истакна десничарската екстремистичка онлајн пропаганда важноста од обезбедување на границите, зајакнување на етно-државите и преиспитување на капитализмот како економски модел.

Во 2022 година, економските проблеми беа позначајни меѓу темите што ги дискутираа десничарските екстремисти. Онлајн дебатата за економски модели, криптовалоти ја засилија економијата заснована на пари и стока, вртејќи се на строго политизирани и идеолошки аргументи. Некои десничарски екстремистички актери ги втемелија своите преференции кон криптовалутите врз основа на антисемитски претпоставки (на пр., светскиот банкарски систем е управуван од Евреи).

Други се спротивставија на криптовалутите тврдејќи дека тие ги овековечуваат капиталистичките системи за кои тврдат дека го доведоа западниот свет на работ изумирање на прво место.¹⁷⁸

5.4. Превенција на насилен екстремизам и рана детекција на радикализација

Тука станува збор за еден процес којшто е долгорочен, којшто вклучува различни актери на различно ниво, почнувајќи од заедницата до меѓународните партнери и креатори на политики. Бидејќи станува збор за процес кој бара пристап на повеќе засегнати актери, важно е да бидат разбрани различните стратегии и пристапи кои се развиени за одредени области: регионални и национални. Во Северна Македонија е формиран комитет кој се занимава со оваа тема, која е наречена Национална стратегија за спречување на насилен екстремизам, како и акционен план во којшто се вклучени различните

¹⁷⁸TE- SAT (2023) EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT. Достапно на: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%202023.pdf>.

актери и сите засегнати страни, кои ќе бидат вклучени во развојот на активностите во спречување на насилниот екстремизам. Националната стратегија дефинира четири стратешки приоритети, каде што секоја има свои цели.

1. Да се превенираат и коренитите причини за радикализација и екстремизам.

Цели:

- Зајакнати институционални капацитети,
- Подигнување на јавната свест,
- Силна и отпорна заедница,
- Спречување радикализација преку Интернет.

2. Да се заштитат граѓаните, нивниот имот, клучната и критичната инфраструктура од јасни и присутни, како и потенцијални и растечки закани;

Цели:

- Проактивни институции во контекст на заштита на основните вредности, човековите права и слободи;
- Зголемување на довербата кај релевантните институции и граѓаните за заштита од радикализација и насилен екстремизам.

3. Да се гонат закани од насилен екстремизам и тероризам во нивниот корен, во безбедните засолништа и местата каде што претставуваат јасна опасност за граѓаните и инфраструктурата; тие закани правосудно да се гонат активно, но фер и транспарентно, како и конзистентно со владеењето на правото.

Цел:

- Воспоставување сет мерки за рано откривање на радикализација.

4. Да се одговори активно, агресивно, но секогаш на начини којшто се транспарентни и конзистентни со владеењето на правото, во духот на солидарноста и на начини што ги минимизираат последиците од терористички напад, преку подобрување на способностите на институциите да се справуваат со состојбата по напад, координација на одговорот и на потребите на жртвите.¹⁷⁹

¹⁷⁹ National strategy of the Republic of Macedonia for countering violent extremism (2018-2022).

Цели:

- Дерадикализација,
- Реинтеграција преку ресоцијализација и рехабилитација,
- Координација и соработка.¹⁸⁰

Други ветувачки практики во земјите-членки на ЕУ кои се спротивставуваат на дискриминацијата и ксенофобијата на институционално ниво. Создавањето на конкретен комитет или центар, може да има влијание врз јавната дебата околу материјата. Прописите кои се против расизмот може да се наметнат и на граѓански проекти и иницијативи, промовирани од десничарските екстремистички движења¹⁸¹.

Беше ефикасно споделување на информации и соработка помеѓу различни актери, клучни за успехот на претходните превентивни иницијативи. Норвешката програма Екзит(Exit), ангажирана во екстракција млади членови од неонацистичките и скинхедските движења, забележале вмешаност на полицајци, млади и социјални работници, наставници и експерти. Вклучувањето на родителите, исто така, се сметало за клучно: тие донеле корисни информации на масата и одиграле важна улога во преориентирањето на однесувањето на нивните деца. Родителските мрежи биле корисни за пласирање знаење и споделување информации и меѓу самите родители, но и со надворешни лица, како што се полицијата и социјалните агенции¹⁸².

5.4. Интервју со Ник Денес

Неодамнешните настани послужија да обезбедат значителна сила за групите кои ги искористуваат популаристичките десничарски наративи. Критички, во 2014 година светот гледаше како се развиваше хуманитарна криза во Сирија, последователно вршејќи притисок врз европските граници, ситуација која ја имаат насилните десничарско-екстремистички групи кои биле

¹⁸⁰ Тања Милошевска (2019) Годишен Зборник стр. 361.

¹⁸¹ Bertelsmann Stiftung (2009), Strategies for Combating Right-Wing Extremism in Europe, pp. 547-559.

¹⁸² Bjørge (2002), Exit Neo-Nazism, pp. 21-22.

силно експлоатирани.

Таквото масовно движење во Европа, и околу Европа создаде многу сложени прашања. Без разлика дали оние што мигрирале го правеле тоа од економски причини или едноставно од безбедноста од ужасниот конфликт што се одвивал во Сирија и Ирак, екстремните групи го искористија овој видлив прилив. Користејќи испробани методи за обвинување и дехуманизирање, разни општествени скандали како што е забележано зголемување на статистиката за силување во Шведска и сексуални напади за време на новогодишните прослави во Келн, беа искористени како оправдување за антимуслиманската омраза. Насилните десничарски екстремистички групи ја искористија можноста да регрутираат, користејќи ги овие социјални скандали како дел од наративот што требаше да ја оправда омразата. Големото влијание на социјалните медиуми им овозможи на групите како што се: „Идентити-Европа“ да допре до пошироката публика низ Европа. Како резултат на тоа, овие групи се многу покомуникативни, споделувајќи гнев, идеологии, платформи и во некои случаи одбранбена и воена обука. Како дел од мојата улога, работев со поединци од ОК кои патувале во европските земји за да учествуваат во кампови за обука на оружје и да развијат врски со други екстремни групи. Една таква група иницираше контакт со добро воспоставена руска организација за мешани боречки вештини, која промовираше надмоќ на белата боја и им нудеше обука на членовите како дел од нивниот повик за насилство. Сите овие видови случувања претставуваат развојни предизвици во разбирањето и одговорот. Сепак, тоа е олеснување на идеологијата со омраза и поттикнување на насилство преку овие онлајн простори што треба колективно да ги разбереме и да работиме на ефективно спротивставување. Признавањето на влијанието на таквата видлива миграција е важно во нашиот одговор, бидејќи можеме веродостојно да ги препознаеме грижите, но и да се спротивставиме на насилните десничарски екстремистички наративи. На пример, наративите околу замената на домородната европска култура од муслиманските популации, се хранат со перцепцијата дека сте нападнати и последователно може да ги поттикнат луѓето да се гледаат како непријатели. Постојат огромни предизвици во областа на P/CVE претставени со реципрочна радикализација кадешто дејствијата на една група мотивираат сличен екстремизам во спротивставената

фракција. И покрај постигнувањето успех при работа со поединци, овие контра наративи треба да бидат пошироко промовирани и достапни во онлајн просторот.

Во текот на изминатите 15 години, практичарите од првите редови одиграа клучна улога кога станува збор за спречување на радикализацијата и борбата против насилниот екстремизам. Сепак, додека некои земји-членки веќе многу години се фокусираат на десничарскиот екстремизам, некои од напорите, стратегиите и политиките историски се насочени кон спротивставување на екстремизмот инспириран од исламисти. Спречените заговори како последица на Крајстчерч, порастот на говорот на омраза и расно мотивираното насилство во земјите-членки на Европската унија, вклучително и неодамнешните напади, како што се во Хале (2019) и Ханау (2020), ѝ покажаа на цела Европа дека десничарското екстремистичко насилство треба да не се занемарува. Актуелниот десничарски феномен, исто така, поттикнува растечко отфрлање на политичките и демократските решенија за поплаки на национално ниво, поттикнувајќи го општественото непријателство и поларизација што може да доведе до ескалација на високо поларизирани конфликти и напади врз малцинствата и бегалците. Но, потенцијалната закана од насилниот десничарски екстремизам содржи повеќе од само безбедносна закана. Само неколку поединци кои пропагираат говор на омраза и поларизирачки пораки може да создадат клима на тензии во заедниците, спортските тимови или училиштата. За да се справиме со насилниот десничарски екстремизам, клучно е подобро да се разбере феноменот. Опфаќа разновиден опсег на различни идеологии и наративи кои коегзистираат со повеќе традиционални десничарски екстремистички идеологии како националсоцијализмот и фашизмот. Со силно и софистицирано онлајн присуство, во денешно време е многу поверојатно да се сретнат експлицитни или имплицитни насилни десничарски екстремистички пораки, често во форма на меми или скриени симболи. РАН изработи книга со факти за да ја подигне свеста и да обезбеди практично и фактичко знаење за претставите, идеологиите, наративите, симболите и вокабуларот на насилниот десничарски екстремизам. Дава добар преглед на основните елементи на предизвикот, што

би можело да биде корисно кога се развива приспособен пристап за феномен кој не треба да се игнорира.¹⁸³

5.5. Интервју со Роберт Орел (извадок од интервју со поранешен член на Скиентолошката црква)

Кои се паралелите што може да се повлечат помеѓу култови и десничарскиот екстремизам (насилните десничарски екстремисти)?

Култовите, како и насилните екстремисти се насочени кон ранливости, како што се потребата за цел, значење и припадност, и поединци кои се наоѓаат во изолација. За насилните екстремисти ова ги вклучува оние кои веќе покажале капацитет за насилство. Целиот овој процес на регрутирање го нарекувам „SLICE“ – Екран, Љубовна бомба, Изолирање, Контрола и Искористување. Тоа е кажувачка кратенка. Тие ги проверуваат луѓето што им се потребни, имаат за цел да направат луѓето да се чувствуваат одлично, да ги оддалечат од нивните општествени кругови и да ги натераат да учествуваат во активности. Значи, кога ќе им кажете на вашите родители дека сте неонацист, регрутите веќе знаат дека родител ќе реагира негативно, што ја потврдува екстремистичката идеологија за поединецот.

Што можат да научат практичарите од вашите искуства?

Ако сакате да работите превентивно, лекцијата што ја научив беше дека треба да имате деца кои треба да ги искушат работите. Ако само зборувате за тоа, тие нема да учат и не се навистина подготвени. Ако им дадете искуство, можете да ја зголемите нивната отпорност на манипулации и насилно екстремистичко влијание. Вратата за екстремизмот е секогаш отворена, но вратата на општеството не е, па ако сакате да работите превентивно, треба да отворите што повеќе врати. Тоа е најдобрата превентивна акција што навистина можете да ја преземете. Мислам дека луѓето, барем во Шведска, размислуваат премногу за

¹⁸³ Spotlight May 2020 Violent right wing extremism in focus RAN страна (5-6). Достапно на: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-06/ran_brochure_violent_right_wing_extremism_in_focus_en.pdf.

учењето вредности. Сепак, мислам дека е подобро да се овозможат можности да се прават работи кои се важни во животот.

Второто интервју со Роберт Орел е директор во „Излез Шведска“, проект што го започна невладината организација „Замрзнувачот“ за да им помогне на членовите безбедно да ги напуштат расистичките, насилните и екстремистичките групи.

Како десничарскиот екстремизам (насилните радикални десничари) го искористуваат онлајн просторот?

Насилните десничарски екстремисти го користат онлајн просторот за да ја шират својата идеологија и да допрат до ранливи поединци за да регрутираат онлајн. Онлајн платформите управувани од екстремистички групи честопати им помагаат на овие ранливи млади да формираат нови односи и да изградат нов идентитет на Интернет. Тие известуваат дека се чувствуваат овластени од овие платформи, се чувствуваат видено, слушнато и важно. Тие се чувствуваат дел од заедница каде што се важни и се поддржани, барем на почетокот. Овие типови на онлајн заедници обично градат силно чувство за „ние и тие“, каде што другите луѓе и групи надвор се гледаат како лоши, измамнички, несигурни и инфериорни или заканувачки. Понекогаш регрутирањето е директно со јасни пораки, но почесто е дискретно и прикриено. Таквото регрутирање може да започне со покана за затворена група за разговор што се појавува во заедница на онлајн игри, или со покана за врска до затворен форум. Оттаму пораките полека стануваат поексплицитна пропаганда и регрутирање. Исто така, вообичаена стратегија е да се објавуваат смешни меми и слики на онлајн форуми со суптилни пораки кои имаат влијание врз ставовите на учесниците со текот на времето. Поекстремни примери се групи или индивидуални симпатизери кои експлицитно пропагираат вршење насилство. Актуелната глобална пандемија Ковид-19 нè погодува сите нас, а чувствата на страв и неизвесност се зголемени. Во комбинација со различните мерки преземени за да се спречи ширењето, многу луѓе се наоѓаат изолирани, во потрага по заедница и одговори за да разберат што се случува и како да се справат со моменталната ситуација. Насилните екстремистички групи од секаков тип даваат свои верзии и идеи за да ја обликуваат актуелната криза, ширејќи наративи во форма на теории на заговор и лажни вести. Што е најважно, тие

нудат заедница за проветрување и дискусија за присилна ситуација, како и платформа за промовирање идеи за тоа како да се промени сегашното општество во она што тие го пропагираат како подобро.

Зошто практичарите треба да работат онлајн?

Важно е практичарите да станат свесни и да ја разберат важноста на онлајн работата за спречување и спротивставување на насилниот радикализам. За многу млади луѓе, онлајн светот стана исто толку важен како и офлајн и тие поминуваат премногу време на видеа, поврзувајќи се со други луѓе на социјалните мрежи и барајќи вести и информации. Светот на Интернет не е вакуум без последици или одговори во офлајн светот. Онлајн светот на десничарските екстремисти инспирираше бројни насилни напади низ целиот свет. Сторителот на нападот во Крајстчерч во Нов Зеланд го инспирирал насилникот на нападот во џамијата Баерум во Норвешка. Голем број сторители на волци-самотници ги повикуваат другите терористи волци-самотници како инспирација за нивните сопствени напади. Насилните екстремистички групи ја користат изолацијата и чувството на немоќ. Практичарите треба да бидат присутни во простори каде што ранливите млади го поминуваат своето време. Во последниве години, практичарите се осврнаа на улогата на онлајн игрите како форум за регрутирање групи на насилни екстремисти. Со поканување на млади гејмери во затворени виртуелни простории за разговор, младиот човек се чувствува посебно и избран да биде дел од новата група. Во овие неограничени виртуелни средини, регрутирањето се случи релативно непречено, а понекогаш и за подолг временски период. Што можат да прават лекарите онлајн?

Темата што се повторува е кога поранешните членови на насилните екстремистички групи опишуваат што им помогнало да се променат и да си заминат е формирањето значајни и автентични врски надвор од групата. Ова е исто така една од главните цели кога се работи во онлајн простор. Класичната ЕХИТ работа може да се понуди онлајн. Со ефективни стратегии за рекламирање, онлајн услугата може да допре до поединци кои се мотивирани да направат промена. Слично на офлајн работата, практичарите воспоставуваат однос и се фокусираат на индивидуалните потреби. Друг пристап кон онлајн работата на Екзит е да се обезбеди онлајн заедница слична на онлајн групите за

самопомош. Ваквите иницијативи обезбедуваат безбеден и затворен форум каде што клиентите можат виртуелно да се состанат и да се поддржуваат меѓусебно во нивниот процес на откачување. Уште поважно е што онлајн стратегии и практики се развиваат во превентивната работа. Слично на офлајн практиката, обучените социјални и младински работници се ангажираат со младите, но тие ја вршат својата работа на онлајн форуми и платформи за социјални медиуми. Автентичноста и искреноста за улогата на лекарот, како и моделирањето на конструктивно онлајн однесување се важни. Во сите видови онлајн работа со клиенти е неопходна специјализирана обука за практичарите да имаат соодветна Интернет и медиумска писменост и да ги разберат теоретските и техничките аспекти на онлајн безбедноста, доверливоста и анонимноста. Важен елемент на сите пристапи е можноста за поврзување на клиентите со офлајн услуги доколку е потребно. Овие услуги вклучуваат психотерапија, психијатрија, правен совет, советодавни центри за студирање, центри за работа, социјална работа, салони за отстранување тетоважи и така натаму.

Како можат практичарите да го направат тоа?

Важно е практичарите да добијат доволно обука за да ги разбираат стратегиите и алатките што екстремистите ги користат за регрутирање и радикализирање. Покрај тоа, потребна им е обука за правни, технолошки, етички и аспекти поврзани со приватноста на онлајн работата. Знаењето може да се извлече од веќе постојаната онлајн советодавна литература.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Sportlight May 2020 Violent right wing extremism in focus RAN стр. (20-22). Достапно на: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-06/ran_brochure_violent_right_wing_extremism_in_focus_en.pdf.

6. Заклучок:

Десничарскиот екстремизам и тероризам во земјите од Европската унија е сè уште во подем. И нашата земја не е изолирана од оваа опасност. Земјите во Европската унија, како и останатите европски земји, треба да соработуваат меѓусебно, за да можат полесно и поефикасно да се справат со овој проблем. Во поголемиот дел од Европската унија се забележени инциденти со слична природа и слични мотиви за екстремистички напади. Најчесто овие напади се однесуваат на мнозинството население против имигранти. Овие инциденти често се мотивирани од расистичка и на верска основа. Во денешницата десничарскиот екстремизам не ги погодува само младите, туку и возрасните, поради тоа што неонацистичките организации, антиисламските движења и будните групи имаат значително влијание и врз нив. Најчесто се таргетираат луѓето коишто се со послабо образование, помлади луѓе за да можат им ги всадат идеите на радикализмот и тоа да биде дел од нивниот живот. Исто така, се таргетираат групи на луѓе коишто се наоѓаат во подрачја на постојан конфликт, како и места каде што владее сиромаштија, нема правда, нема политичка слобода итн. Поради овие причини лесно може да бидат навлечени на десничарскиот екстремизам и тероризам.

Како други причини за насилниот екстремизам се наведуваат и: политичко угнетување, општествено исклучување, државна репресија, релативна депривација, сиромаштија и глобализација.

Десничарските екстремисти го користат секој нов светски предизвик како потенцијална шанса за привлекување на нови екстремистички членови. Како што е примерот за време на пандемијата Ковид 19.

Истражувањата за време на финансиските рецесии предизвикуваат гласачите да бидат привлечени од политичката реторика на екстремната десница, која често им ја припишува вината на малцинствата и странците, причини надвор од контролата на гласачите, но сепак кои влијаат на нивните животи.

За справување со десничарскиот екстремизам земјите членки на Европската унија имаат донесено иницијативи кои се покажале ветувачки.

Некои од овие иницијативи се постари, а некои понови. Како, на пример, Норвешката Екзит, ангажирана во екстракција на млади членови од неонацистичките и скинхедските движења, забележала вмешаност на полицајци, млади и социјални работници, наставници и експерти. Клучна улога во оваа програма изиграло вклучувањето на родителите коишто можеле од прва рака да донесат информации за нивните деца. Ова се покажало корисно затоа што била воспоставена мрежа помеѓу родителите, полицијата и социјалните агенции.

Други иницијативи коишто се покажале корисни во борбата против десничарскиот екстремизам се фокусирале на превенција и спречување, наместо справување. Овие иницијативи се фокусираат кон извлекување на поединци од десничарскиот екстремизам на кои им даваат поддршка за нов живот. Овие програми им даваат психолошка и социјална помош, практична поддршка како, на пример, помош при вработување. Доколку е потребно им пружат и физичка безбедност. Овие иницијативи се донесени во практиката и се темелат на верувањето дека луѓето се вклучуваат во екстремистички организации не само заради идеолошки причини, но и во потрага по статус, идентитет, поддршка или моќ.

Во денешно време Интернетот е клучна улога за ширење на десничарскиот екстремизам и тероризам. Во 1980-тите тоа се користело само како алатка за комуникација. Во поново време игра клучна улога во сите организациски аспекти, вклучително и во оперативна координација, регрутирање, ширење на пропаганда и финансирање. Се користат шифрирани апликации за разговор (на пр., Discord, Telegram, Hoop), страници за социјално вмрежување (на пр., Facebook, Twitter, YouTube, Gab и VKontakte) и немодерирани табли за пораки (на пр., Reddit, 4chan, 8kun, Stormfront и BitChute). Интернетот како алатка е многу евтина и многу опасна, но претставува одлична можност која што екстремистите ја користат за ширање на својата пропаганда.

Многу повеќе треба да се трудат државите да го спречат десничарскиот екстремизам на Интернет отколку на терен. Затоа многу од конвенционалните операции за неутрализирање се неефикасни против десничарскиот екстремизам. Еден пример е Политика за насилство и поттикнување на

Фејсбук за забрана на терминот „бугало” и слични термини, кои екстремистите ги користат со слики или изјави кои го поттикнуваат вооруженото насилство.

Исто така, владите се обидуваат да одговорат со слични мерки како на Фејсбук. Една од нив е мерката за автоматско блокирање на екстремистичка содржина. Владите сакаат да разберат што може да се направи за да се спротивстави на оваа содржина кога таа е и нелегална и легална, и затоа е ставен силен акцент на рестриктивните мерки, како што се: автоматско отстранување на содржина, симнување, филтрирање или целосно отстранување на сајтови.

Членовите на десничарските екстремистички групи може да се соочат со значителни тешкотии доколку сакаат да ја напуштат сцената, бидејќи некои од овие групи се склони кон насилство и се водени од силна група, воедно и се под притисок. Поради оваа причина, некои земји-членки на ЕУ воспоставија активности за активно да допрат до насилниците екстремисти.

Други иницијативи усвојуваат пасивен пристап, според која личноста која сака да ја напушти екстремистичката организација може лесно да стапи во контакт со организации кои се основани за помош. Во Германија и Шведска, (EXIT) Екзит програмите имаат инсталирано телефонска линија, отворена во секое време за лица кои размислуваат да го напуштат местото на настанот, со обучен персонал кој може да дава совети и поддршка. Слични телефонски линии може да бидат корисни и од помош на родителите на екстремистите или на децата/тинејџерите кои покажуваат знаци на радикализација. Потребна е заедничка борба и поддршка од големите сили за помалите земји, против десничарските екстремисти и терористи.

Поддршка во вид на информации, искуство и практики како најдобро да се справат со нив. Многу е битна заедничката борба со овој проблем и споделување на позитивните искуства за справување со нив.

За да можат државите многу подобро да се справуваат со десничарските екстремисти и да ги сузбиваат во нивните почетоци, без притоа да прераснат во поголеми групи и справувањето со нив да биде многу потешко. Затоа многу е битна соработката на земјите за справување со овој проблем.

Алт-десницата како збирка на екстремно-десничарски идеологии, групи и поединци, претежно напредува во дигиталната област. Тие користат различни онлајн платформи за комуникација, регрутирање и координација. Овие онлајн платформи, кои често се нарекуваат „алт-технологија“, ги опфаќаат платформите за социјални медиуми и давателите на Интернет услуги кои се здобија со популарност меѓу алт-десницата и другите поборници на екстремни или маргинални гледишта, поради нивната воочена попустливост во умереноста на содржината во споредба со мејнстрим даватели на Интернет услуги. Алт-десницата го зголемува своето медиумско присуство преку воспоставување и користење на алтернативни медиумски канали, како што се: Габ, Телеграм и Парлер. Овие платформи нудат рај за екстремната десница слободно да ги изразат своите идеи и перспективи, создавајќи ехо-комори и честопати нагласувајќи ја важноста на слободата на говорот.

Одредени извештаи покажуваат дека екстремно-десничарските групи ја користат правната заштита на слободата на говорот во многу земји за да објавуваат коментари кои можеби не се квалификуваат како говор на омраза или незаконски дејствија. Овие групи, исто така, користат онлајн платформи и социјални медиуми за да прикажат поприфатлива јавна слика и да привлечат нови членови кои би можеле да бидат отфрлени од отворено-расистичкиот јазик или јазик исполнет со омраза.

Сегашниот предизвик е да се распределат соодветно внимание и ресурси за да се запре растечкиот бран на десничарскиот екстремизам. Целта е да се ублажат активностите на крајната десница и да се спречат напади. Оваа задача вклучува навлегување во екстремно-десничарските мрежи, идентификување на екстремисти во платформите на социјалните медиуми и апсење на потенцијални терористи пред да можат да ги извршат нивните идеи. Иако овој потфат е сложен, особено имајќи предвид дека многу десничарски екстремисти работат како осамени актери или мали мрежи, внимателното следење на форумите на социјалните медиуми може да игра клучна улога во ограничувањето на нивните активности.

Библиографија:

1. Aapo Cederberg (2015), "Future Challenges in Cyberspace," Geneva Centre for Security Policy. Достапно на: <https://www.gcsp.ch/publications/>.
2. Aerne (2018), Growth of Reichsbürger movement in Germany triggers increasing security concerns, p. 2.
3. Agence France Presse (2007) 'Outrage in Denmark after MP compares Muslim veil to swastika'.
4. Allan, H at all. (2015). Drivers of Violent Extremism: Hypotheses and Literature Review. London: Royal United Services Institute.
5. Anders Breivik (2011), Manifesto.
6. Angelique Chrisafis (2015), "Front National Wins Opening Round in France's Regional Elections," The Guardian.
7. Anglo-American Networks. The Internationalization of Far-Right Terror," in Paul Jackson & Anton Shekhovtsov (2014) (eds.).
8. Argomaniz, J., Bures, O., & Kaunert, C. (2015). A Decade of EU Counter-Terrorism and Intelligence: A Critical Assessment, Intelligence and National Security, 30:2-3, pp.196.
9. Asteris Masouras (2011), 'In Greece, wave of racist attacks on immigrants in Athens', Ground Report.
10. Atran, S. (2006). The Moral Logic and Growth of Suicide Terrorism, The Washington Quarterly, 29(2).
11. Austrian "Unabomber" convicted of murder commits suicide, police say', Agency France Presse (2000).
12. Annelies Pauwels (2011) RAN External Expert Contemporary manifestations of violent right-wing extremism in the EU: An overview of P/CVE practices p.10 - 12.

13. Aymenn Jawad Al-Tamimi translated Parts I, II, III, and IV into English. Достапно на: <http://www.aymennjawad.org/2019/04/islamic-stateinsurgent-tactics-translation>. Може да се види Michael Knights, “The Islamic State Inside Iraq: Losing Power or Preserving Strength?” CTC Sentinel 11, no. 11 (December 2018): 1-10. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/islamic-state-inside-iraq-losing-power-preserving-strength/>.
14. Bakker, E. (2015) EU Counter-radicalization Policies: A Comprehensive and Consistent Approach?, *Intelligence and National Security*, 30:2-3, pp.281-305.
15. Barbara Hans, Benjamin Schulz, and Jens Witte (2011), ‘Facts and myths about Germany’s far-Right extremists’, Spiegel Online достапно на: <http://www.spiegel.de/international/germany/o,1518,798682,00.html>).
16. Baukje Prins, (2004). *Voorbij de onschuld: het debat over integratie in Nederland*, Amsterdam, van Genneep, pp. 34–6.
17. Bellingcat (2019), *Transnational White Terror*.
18. Bertelsmann Stiftung (2009), *Strategies for Combating Right-Wing Extremism in Europe*, pp. 547-559.
19. Bieber (2019), “How Europe’s Nationalists Became Internationalists.”
20. Bjørgo and Ravndal (2019), *Extreme Right Violence and Terrorism*, 13; National Coordinator.
21. Blazakis, *White Supremacy Extremism*, 38-39; and author interview with European government officials, (2020).
22. Bouhana et al., *Background and preparatory behaviours of right-wing extremist lone actors*.
23. Bojan Pancevski (2019), “On Edge from Attacks, Germany Finds Far-Right Radicals Within Security Services,” *Wall Street Journal*. Достапно на: <https://www.wsj.com/articles/on-edge-from-attacks-germany-finds-far-right-radicals-within-security-services-11570786206>.
24. Bruce Hoffman, (1980) *Right-Wing Terrorism in Europe since 1980*, Santa Monica, RAND.

25. Burgoon, Brian (2006.) "On Welfare and Terror: Social Welfare Policies and Political-Economic Roots of Terrorism", *Journal of Conflict Resolution*, 50 (2):176-203.
26. Butt & Tuck (2014), *European Counter-Radicalisation and De-radicalisation*, p. 13.
27. Carter (1995), *Right-wing extremism/radicalism: reconstructing the concept*, Mirza Buljubašić *Nasilni desničarski ekstremizam na Zapadnom Balkanu: Pregled izazova pojedinih zemalja u oblasti P/CVE* стр. 5.
28. Cas Mudde, "Right-Wing Extremism Analyzed: A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86)," *European Journal of Political Research*.
29. CE Daugherty (2019), *Deradicalization and Disengagement*, p. 230.
30. Charles Kurzman and David Schanzer, (2015). "The Growing Right-Wing Terror Threat," *The New York Times*. Достапно на: <http://www.nytimes.com/2015/06/16/opinion/the-other-terror-threat.html?partner=rssnyt&emc=rss&r=1>.
31. Chrisafis. (2015). "Front National Wins Opening Round in France's Regional Elections," *The Guardian*, December 7.
32. Colleen Mills, Joshua Freilich, and Steven Chermak (2015), "Extreme Hatred: Revisiting the Hate Crime and Terrorism Relationship to Determine Whether They Are 'Close Cousins' or 'Distant Relatives,'" *Crime & Delinquency*. Достапно на: <<http://cad.sagepub.com/content/early/2015/12/18/0011128715620626.abstract>>.)
33. Combat 18, "The Aims of C18," Pamphlet(2020).
34. Conway (2019) et al., *Right-Wing Extremists' Persistent Online Presence*.
35. Council of Europe Guidelines for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism(2016)
36. Counter Extremism Project, *Violent Right-Wing Extremism and Terrorism*, p.6. *Crime & Delinquency* 58. Достапно на: <<http://cad.sagepub.com/content/58/5/663.abstract>>.

37. Daniel Koehler (2016) *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe* (page 88).
38. Daniel Koehler, (2019). *Violence and Terrorism from the Far-Right: Policy Options to Counter an Elusive Threat* (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, February 2019). Достапно на : <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/02/> .
39. Koehler-Violence-and-Terrorism-from-the-Far-Right-February-2019.pdf.
40. James B. Jacobs and Kimberly Potter, *Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics* (New York: Oxford University Press, 1998).
41. Daniel Koehlerr (2014), *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe*.
42. Danish right-wing extremists eye “race war”: police’, Agence France Presse (2011).
43. Desta, T.A.(2016). *Preventing violent extremism: A new paradigm or evolving approach?* Bern: Swisspeace. Достапно на: <http://www.swisspeace.ch/apropos/preventing-violent-extremism-new-paradigm-evolving-approach/>.
44. DIRECTIVE (EU) 2017/541 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541>.
45. Donald P. Green, Laurence H. McFalls, and Jennifer K. Smith, “Hate Crime: An Emergent Research Agenda,” *Annual Review of Sociology* 27 (August 2001): 479-504. Достапно на: <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.27.1.479>.
46. E.G. Tore Bjørgo, (2005). *Terror from the extreme right*, London: Frank Cass, 1995; Kathleen Blee, “Women and Organized Racial Terrorism in the United States,” *Studies in Conflict & Terrorism* 28, no. 5. Достапно на: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100500180303>.
47. Eddy (2020), “Far-Right Terrorism is No. 1 threat, Germany Is Told After Attack”.

48. Ehud Sprinzak, "Right-Wing Terrorism in a Comparative Perspective: the Case of Split Delegitimization," *Terrorism and Political Violence* 7, no. 1 (1995): 17-43. Достапно на:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546559508427284>;
49. Engjellushe Morina at all. (2019). Community Perspectives on Preventing Violent Extremism Lessons learned from the Western Balkans. Research Report. Достапно на: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/OtherResources/WB_PVE/CTR_PVE_WesternBalkans_Research_Report.pdf.
50. European Commission (2020) Counter Terrorism and radicalization. Достапно на: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en.
51. European Commission's Expert Group on Violent Radicalization (2008). *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism* Report. Достапно на: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/2080500_cscp_report_vries.pdf.
52. Europol (2020), European Union Terrorism Situation and Trend Report 2020, p. 18.
53. Federal Ministry of the Interior, Building and Community, Brief Summary 2018 Report on the Protection of the Constitution: Facts and Trends (2019). Достапно на : <https://www.bundesregierung.de/breg-en/service/information-material-issued-by-the-federal-government/brief-summary-2018-report-on-the-protection-of-the-constitution-1641850>.
54. Frank Neubacher. (1998). *Fremdenfeindliche Brandanschläge. Eine kriminologisch-empirische Untersuchung von Tätern, Tathintergründen und gerichtlicher Verarbeitung in Jugendstrafverfahren*. Godesberg: Forum.
55. Frequently Asked Questions," Generation Identity United Kingdom and Ireland (2018).

56. Front National, (1993). 300 Mesures pour la renaissance de la France: programme de gouvernement, Paris, Editions Nationales.
57. General Intelligence and Security Service, Right-wing Extremism and the Extreme Right in the Netherlands (2011), p.11
58. GTI (2019). Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney: Institute for Economics & Peace.
59. Gupta, D.K. (2011). Terrorism, history, and historians: A view from a social scientist. *Journal of American History*, 98(1), 95–100.
60. Hassan Hassan, “Insurgents Again: The Islamic State’s Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond,” CTC Sentinel 10, no. 11 (December 2017): 1-8. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/insurgents-again-the-islamic-states-calculated-reversion-to-attrition-in-the-syria-iraq-border-region-and-beyond/>.
61. Heather S. Gregg (2014) Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism.
62. Helena Baers (2018) Germans more prejudiced against foreigners, Muslims.
63. Hoffman, B. (2006). Inside terrorism. New York, NY: Colombia University Press.
64. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/13/joint-statement-by-the-eu-home-affairs-ministers-on-the-recent-terrorist-attacks-in-europe/>.
65. <https://www.dw.com/en/germans-increasingly-prejudiced-against-foreigners-muslims/a-46180880>.
66. Imran Awan and Roxana Khan-Williams(2020), “Coronavirus, Fear, and How Islamophobia Spreads on Social Media” Anti-Muslim Hatred Working Group, достапно на: <https://anti-muslim-hatred-working-group.home.blog/2020/04/20/coronavirus-fear-and-how-islamophobia-spreads-on-social-media/>.
67. Interview with counter-terrorism policy-maker,(2012) Den Haag.
68. Interviews with counter-radicalisation practitioners, (2012) Netherlands.

69. Jacob Ware, *Siege (2019): The Atomwaffen Division and Rising Far-Right Terrorism in the United States* (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism) доступно на: <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/07/ICCT-Ware-Siege-July-2019.pdf>.
70. James M. Poland. (2011). *Understanding Terrorism: Groups, Strategies, and Responses*, California State, Sacramento.
71. James Queally, Richard Winton. (2016). "Violence at Ku Klux Klan rally in Anaheim: Police defend their actions," *Los Angeles Times*, February 28.
72. Jeff Horowitz and Deepa Seetharaman (2020), "Facebook Executives Shut Down Effort to Make the Site Less Divisive," *The Wall Street Journal*.
73. Jones (2018), "The Rise of Far-Right Extremism in the United States."
74. José Pedro Zúquete. (2008). "The European extreme Right and Islam: new directions?", *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13, no. 3.
75. Karen Wren (2001), 'Cultural racism: something rotten in the state of Denmark?', *Social & Cultural Geography*.
76. Kathleen Deloughery, Ryan King, and Victor Asal. (2012), "Close Cousins or Distant Relatives? The Relationship Between Terrorism and Hate Crime," *Crime & Delinquency* 58, no. 5: 663-688. Доступно на: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011128712452956>.
77. Koehler (2019), *The Halle, Germany, Synagogue Attack and the Evolution of the Far-Right Terror Threat*, p. 17.
78. Koehler (2019), *Violence and Terrorism from the Far-Right*.
79. L van der Heide & Schuurman(2018), *Re-integratie van delinquenten meteen extremistische achtergrond*, стр. 16-17.
80. Luk Vervaeke, *Le Making-Of D'Anders B. Breivik (2012): Oslo-Utøya 2011: islamofobie et sionisme, les nouvelles guerres de l'extrême droite* (Egalité Editions).
81. Macklin, G. (2019). 'The El Paso Terrorist Attack: The Chain Reaction of Global Right-Wing Terror', *CTC Sentinel*, Vol. 12, Issue 11, pp. 1-9 Доступно на: <https://ctc.usma.edu/el-paso-terrorist-attack-chain-reaction-global->

right-wing-terror/.

82. Makuch, B. and Lamoureux. (2018). M., 'Neo-Nazis Are Organizing Secretive Paramilitary Training Across America', *VICE News*. Достапно на: https://www.vice.com/en_us/article/a3mexp/neo-nazis-are-organizing-secretive-paramilitary-training-across-america.
83. Manuel Funck, Moritz Schularick, and Christoph Trebesch(2015), "Going to Extremes: Politics after Financial Crises, 1870-2014," Centre For Economic Policy Research. Достапно на: https://cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=10884.
84. Mark Hamm (1993) in Daniel Koehler (2016). *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current Developments and Issues for the Future- Current Developments and Issues for the Future*, PRISM Volume 6, Number 2.
85. Mark Hamm. (1993). *American skinheads: the criminology and control of hate crime*, Westport, Conn.
86. Martin Burcharth (2006), 'Capture the flag', *New York Times*.
87. Mathias Bak, Kristoffer Nilaus Tarp, Christina Schori Liang (2019). *Defining the Concept of 'Violent Extremism'*, Geneva Paper 24/19, Geneva Centre for Security Policy.
88. Matt Carr. (2006). 'You are now entering Eurabia', *Race & Class*, Vol. 48, no.1.
89. Meleagrou-Hitchens & Crawford(2020) 5G and the Far Right; Goßner, Anti-lockdown protests in Germany infiltrated by far-right extremists; May, The Yellow Vest Phenomenon and the Radical Right. Достапно на: <https://gnetresearch.org/2020/04/21/5g-and-the-far-right-how-extremists-capitalise-on-coronavirus-conspiracies/>.
90. Michael Knights, "The Islamic State Inside Iraq: Losing Power or Preserving Strength?" *CTC Sentinel* 11, no. 11 (December 2018): 1-10. Достапно на: <https://ctc.usma.edu/islamic-state-inside-iraq-losing-power-preserving-strength/>.
91. Michelle Mark (2015), "Anti-Muslim Hate Crimes Have Spiked After Every Major Terrorist Attack: After Paris, Muslims Speak Out Against Islamophobia," *International Business Times*,,. Достапно на: <http://www.ibtimes.com/anti-muslim-hate-crimes-have-spiked-after-every-major-terrorist-attack-after-paris-2190150>.

92. Muro, D. (2016). *What does radicalization look like? Four visualizations of socialization into violent Extremism*, Barcelona Centre for International Affairs.
93. National Coordinator for Counterterrorism, *Countering Violent Extremist Narratives* (2010), p. 8.
94. National Coordinator for Security and Counterterrorism, *Terrorist Threat Assessment for the Netherlands*, 10.
95. National strategy of the Republic of Macedonia for countering violent extremism (2018-2022).
96. Nick Squires(2011), 'Florence street vendors shot dead by lone gunman', Daily Telegraph.
97. Nicole Karlis (2020), "Virtual Terrorism': Far-Right Trolls Are Targeting Marginalized Groups On Zoom Calls," Raw Story. Достапно на: <https://www.rawstory.com/2020/05/virtual-terrorism-far-right-trolls-are-targetingmarginalized-groups-on-zoom-calls/>.
98. Norman Cohn. (1970). *Warrant for Genocide: the myth of the Jewish world conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion*.
99. Oliver Laughland and Spencer Ackerman, (2015) "For a teen aspiring to be president, being Muslim is a hurdle in post-9/11 America," The Guardian, September. Достапно на: <http://www.theguardian.com/us-news/2015/sep/26/muslim-teen-president-america-islamophobia-911>.
100. Federal Bureau of Investigation, "Uniform Crime Reports: Hate Crime," (2001) Достапно на: <https://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/hate-crime/2001>.
101. Oliver Laughland and Spencer Ackerman. (2015). "For a teen aspiring to be president, being Muslim is a hurdle in post-9/11 America," *The Guardian*, September 26.

102. OSCE (2019). Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism Navigating Challenges and Protecting Human Rights. A Guidebook for South-Eastern Europe, Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на: <https://www.osce.org/resources/publications>.
103. OSCE (2018). *The Role of Civil Society in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism*. A Guidebook for South-Eastern Europe. Transnational Threats Department: Vienna, Austria. Достапно на: <https://www.osce.org/resources/publications>.
104. Paul Wilkinson (1995) "Violence and terror and the extreme right," *Terrorism and Political Violence* 7, no. 4. Достапно на: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546559508427319?journalCode=ftpv20>>.
105. Pete Simi. (2010). "Why Study White Supremacist Terror? A Research Note," *Deviant Behavior* 31, no. 3. Достапно на: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639620903004572>
106. Peter Hervik (2012), 'Ending tolerance as a solution to incompatibility: the Danish "crisis of multiculturalism"', *European Journal of Cultural Studies* p. 216–7.
107. Philomena Essed (1991), *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory* (Newbury Park: Sage Publication).
108. Bruce Hoffman, (1982). *Right Wing Terrorism in Europe*, Santa Monica: RAND, достапно на: <http://www.rand.org/pubs/notes/N1856.html>.
109. Rachel Briggs and Sebastien Feve (2013), "Review of Programs to Counter Narratives of Violent Extremism" Institute for Strategic Dialogue. Достапно на: <https://www.dmeforpeace.org/peaceexchange/review-of-programs-to-counter-narratives-ofviolent-extremism/>.
110. Radicalisation Awareness Network (2017), Dos and don'ts of involving formers in PVE/CVE work.
111. Radicalisation Awareness Network (2021), *Delivering Counter - or Alternative Narratives*, pp. 49-50.

112. Ramalingam (2014), *On the Front Line*, pp. 51-52. Randy Blazak, “Isn’t Every Crime a Hate Crime? The Case for Hate Crime Laws,” *Sociology Compass* 5, no. 4 (April 2011): 244-255. Достапно на: https://www.researchgate.net/publication/260416492_Isn't_Every_Crime_a_Hate_Crime_The_Case_for_Hate_Crime_Laws.
113. Report (2023), Council of Europe Committee on Counter-Terrorism (CDCT), *Council of Europe Counter-Terrorism Strategy (2023-2027). Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review, 2006- 2016* (London: International Centre for the Study of Radicalisation, King’s College London). Достапно на: https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf.
114. Rik Coolsaet and Tanguy Struye de Swielande (2007), *Belgium and Counterterrorism Policy In The Jihadi Era, 1986–2007* (Egmont – Royal Institute for International Relations), p. 22.
115. Robert G.L. Waite (1952) *Vanguard of Nazism: The Free Corps Movement in Postwar Germany 1918-1923* (New York: W.W. Norton).
116. Robert Lambert and Jonathan Githens-Mazer(2010), *Islamophobia and Anti-Muslim Hate Crime: UK case studies 2010* (University of Exeter and European Muslim Research Centre), p. 79.
117. Sabine Volk (2020), “Under Lockdown, Germany’s PEGIDA Goes To YouTube,” *Open Democracy*. Достапно на: <https://www.opendemocracy.net/en/counteringradical-right/under-lockdown-germanys-pegida-goes-to-youtube/>.
118. Sami Zemni (2011), ‘The shaping of Islam and Islamophobia in Belgium’, *Race & Class* p. 31.
119. Schmid, A. P. (2013). *Radicalization, De-Radicalization, Counter-Radicalization: A Conceptual Discussion and Literature Review*. ICCT Research Paper.

120. Schmitt, S. (2017). Lessons Learned from Countering Violent Extremism Development Interventions, *Small Wars Journal*. Достапно на: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/lessons-learned-from-countering-violent-extremism-development-interventions>. Security and Counterterrorism, Terrorist Threat Assessment for the Netherlands.
121. Seth G. Jones et al(2018). *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups* (Washington: Center for Strategic and International Studies). Достапно на : <https://www.csis.org/analysis/evolution-salafi-jihadist-threat>.
122. [Seth G. Jones](#), [Catrina Doxsee](#), Nicholas Harrington. (2020). *The Right-wing Terrorism Threat in Europe*, Center for Strategic and International Studies. Достапно на: <https://www.csis.org/analysis/right-wing-terrorism-threat-europe>.
123. 'Some 4000 militant neo-Nazis operate in Czech Rep – study', CTK National News Wire (2012).
124. Spotlight 2020 Violent right wing extremism in focus RAN стр. 5-6. Достапно на: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020/ran_brochure_violent_right_wing_extremism_in_focus_en.pdf.
125. Stefan Theil (2006), 'The end of tolerance: farewell, multiculturalism: a cartoon backlash is pushing Europe to insist upon its values', *Newsweek*.
126. Susi Meret (2009), *The Danish People's Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a Comparative Perspective: party ideology and electoral support* (Aalborg University, SPIRIT PhD Series Thesis no. 25) p.127.
127. The Soufan Center. (2019). *White supremacy extremism: The transnational rise of the violent white supremacist movement*. Достапно на: <https://thesoufancenter.org/research/white-supremacyextremism-the-transnational-rise-of-the-violent-white-supremacist-movement/>.

128. Tilly, Charles (2005.) "Terror as Strategy and Relational Process", *International Journal of Comparative Sociology*, 46 (1-2):11-32.
129. Tore Bjørgo and Jacob Aasland Ravndal, (2019) *Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses* (The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, September 2019). Достапно на: <https://icct.nl/publication/extreme-right-violence-and-terrorism-concepts-patterns-and-responses/>.
130. UNSC, Twenty-Fifth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team.
131. VASILIAUSKIENĖ, V. (2014). *Kova su terorizmu tarptautinés humanitarinés teisés kontekste*. Doctoral dissertation. Vilnius: Vilnius University.
132. Violeta Vasiliauskienė, Martynas Vasiliauskas (2020). Definition of terrorism and EU counter-terrorism policy page (88).
133. WALTER, C. (2003). *Defining Terrorism in National and International Law*. In: Walter, C. et. al. *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security vs. Liberty?* Berlin: Springer.
134. Weilnböck & Kossack (1995), *Prevention of group hatred and right-wing extremism in Germany and Central and Eastern European*.
135. Види на пример: the definitions in National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), *Ideological Motivations of Terrorism in the United States, 1970-2016* (College Park, MD: START, November 2017). Достапно на: https://www.start.umd.edu/pubs/START_IdeologicalMotivationsOfTerrorismInUS_Nov2017.pdf.
136. ДЕСНИЦАТА ЈА ОСВОЈУВА ЕВРОПА (2023), промената ќе влијае на сè – ЕВЕ ШТО СЛЕДИ Vesnik.com - Проверено. Достапно на : <https://vecer.mk/svet/desnicata-ja-osvojuva-evropa-promenata-kje-vlijae-na-se-eve-shto-sledi>.
137. Ravndal et al., (2019). RTV Trend Report.

138. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/e-evidence/>.
139. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.
140. Достапно на : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/14/eu-reinforces-rules-on-marketing-and-use-of-explosive-precursors/>.
141. Достапно на : <https://plato.stanford.edu/entries/law-ideology/>.
142. Достапно на: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-activefacebook-users-worldwide/>.
143. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A4322328>.
144. Достапно на: <https://www.campaigntoolkit.org/casestudies/english-discovers-edl/>.
145. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>.
146. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/preventing-radicalisation/>.
147. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/25/control-acquisition-possession-weapons/>.
148. Достапно на: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>
149. Достапно на: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/>.
150. “The Temporary Fall of Cities as a Working Method for the Mujahideen,” al-Naba’, April 2019.
151. Daniel Koehler(2014), “The German ‘National Socialist Underground (NSU).
152. Злате Димовски, (2007). „Тероризам“, Скопје.

153. Bruce Hoffman(1982), *Right-Wing Terrorism in Europe* (Santa Monica, CA: RAND).
154. Ravndal et al., *RTV Trend Report 2019*.
155. Jacob Aasland Ravndal, Tore Bjørgo, (2018). “Investigating Terrorism from the Extreme Right: A Review of Past and Present Research,” *Perspectives on Terrorism* 12, no. 6 5-22. Достапно на:
<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2018/issue-6/a1-ravndal-andbjorgo.pdf>.
156. Jaap van Donselaar and Peter R. Rodrigues(2008), eds, *Racism and Extremism Monitor, Eight Report* (Anne Frank Stichting / Leiden University), pp. 8, 17.
157. Jeffrey Kaplan, Tore Bjørgo (1998). *Nation and Race: the developing Euro-American racist subculture*, Boston, Northeastern University Press, p.10.
158. Котовчевски Митко (2000), „Национална безбедност на Република Македонија“ Скопје, стр. 36.
159. Крстич М (2018). Тероризам со сепаратистички претензии, Војно дело вол. 70, бр. 6, стр. 349-362.
160. Младите на германската партија АфД набљудувани како десничарски екстремисти (2023) - Либертас (libertas.mk).
161. Radicalisation Awareness Network (2021), *Far-Right Extremism in the Classroom*, p. 7.
162. Ненад Танески, Методија Дојчиновски (2016), *Етимологија и историја на модерниот тероризам*, стр. 7.
163. The TWEED dataset. Достапно на:
<http://folk.uib.no/sspje/tweed.htm>.
164. Тања Милошевска(2019) *Годишен Зборник* (356-357 стр.).
165. TE- SAT(2023) *EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT*. Достапно на: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/European%20Union%20Terrorism%20Situation%20and%20Trend%20report%20_2023.pdf.

166. Yilmaz Ferruh (2006), *Ethnicized Ontologies: from foreign worker to Muslim immigrant: how Danish public discourse moved to the Right through the question of immigration* (University of California, San Diego, PhD Thesis, p. 194).